

C. 45.
3.

1
JO. GOTHOF. R. LAKEMACHERI
GR. ET ORIENT. LINGV. PROF. ORD.

OBSERVATIONES PHILOLOGICÆ

QVIBVS
VARIA PRÆCIPVE S. CODICIS
LOCA EX ANTIQVITATIBVS
ILLVSTRANTVR.

PARS VII. ET VIII.

HELMSTADII

Impensis CHRIST. FRIED. WEYGANDI.

MDCCXXXII.

REN. FR. FR.
UNIVERS.
ZV HALLE

VIRO
ILLVSTRISSIMO
ATQVE EXCELLENTISSIMO
DOMINO
GERLACHO
ADOLPHO

LIB. BAR.

DE MÜNCHHAVSEN

AVGVSTISS. M. BRITANNIÆ REGI

BRVNSVICENS. AC LVNEBVVG. DVCI

ET S.R.I. ELECTORI

A CONSILIIS SANCTORIBVS

DYNASTÆ IN STRAVSEVURT,

STEINBERG

RELIQVA.

VT ET

VT ET
VIRO
ILLVSTRISSIMO
ATQVE EXCELLENTISSIMO
DOMINO
R V D O L P H O
A N T O N I O

LIB. BAR.
DE ALVENSLEBEN
POTENTISS. M. BRITANNIÆ REGIS
CONSILIARIO INTIMO
DYNASTÆ IN HVNDISBURG NEVEN-
GATERSLEBEN, GLÖTZE,
ROGÄTZ REL.

DOMINIS SVIS PER-CLE-
MENTIBVS MÆCENATIBVS
SVMMIS
FELICITATEM CONSVMMATAM
PRECATVE

JO. GOTHOFR. LAKEMACHER.

Abent pro-
fecto Musæ
Juliaë, cur fe-
licitati suæ
gratulentur,
quod in Tu-
toribus suis Vos nume-
rant, ILLVSTRISSIMI
Do-

X 3

DEDICATIO.

DOMINI, quos & omni
doctrina mirandum in mo-
dum Ipsos esse excultos,
& disciplinas meliores
quascunque, harumque
studiosos, benignissime fo-
vere, abunde est comper-
tum. Nolite igitur mira-
ri, MÆCENATES EXO-
PTATISSIMI, quod concur-
rant ad Vos certatim, qui
litteras in hac academia
colunt, iudicioque VESTRO
limatissimo ingenii sui mo-
numenta submittant, Ve-
stra etiam allecti comita-
te, quam cum summa, qua
polletis, auctoritate sua-
viter

DEDICATIO.

viter copulatis. T V A S,
 ILLVSTRISIME DOMINE
 DE MÜNCHHAUSEN, vir-
 tutes alias, T V A in rem-
 publicam merita ingentia,
 quæ admirationi sunt om-
 nibus, pridemque effe-
 cerunt, ut & REGI OPTI-
 MO charissimus habearis,
 atque tum ab iis, qui im-
 perio ejus blando parent,
 tum ab exteris quoque,
 devote suspiciaris, prædi-
 cent alii, quibus vis est
 major eloquentiæ. Mihi
 id unum jam liceat attingere,
 quod non eas solum
 ames, & ornare soleas litte-
 ras,

DEDICATIO.

ras, quarum præsidio in
adminiftranda republica o-
pus est maxime, verum
etiam illas, quæ res anti-
qui orbis contemplantur,
atque hinc plurimum lu-
cis libris divinis repetunt
& re ipsa afferunt. Ex
quo genere quum, quas
demissi animi cultu nunc
offero, natæ sint commen-
tationes, tenues licet mi-
nusque exornatæ; in spem
adducor fore, ut clemen-
ter abs TE admittantur.
TE vero, ILLVSTRISSI-
ME DOMINE DE ALVENS-
LEBEN, ut splendidi mu-
ne-

DEDICATIO.

neris, ita earundem quo-
que virtutum laudum-
que in societate constitu-
tum, meæ artis homines
non possunt non eo etiam
nomine summopere vene-
rari, quod litteras Græcas
& Hebraicas Tvo digna-
tus sis studio, & plane
familiares TIBI reddide-
ris. Quod quo in tanto
fortunæ gradu est rarius,
eo litteris eisdem, omni-
busque, qui illis dant o-
peram, accidit honorifi-
centius. Ac ut testatius
etiam faceres, quanti stu-
dia hæc abs TE æsti-
) (5 men-

DEDICATIO.

mentur; illud studiosæ juvenutis decus, Filium TVVM, qui paternarum virtutum æmulum se quotidie nobis ostendit, incumbere in ea voluisti, & notitiam linguæ Græcæ sibi comparare accuratam. In quo studio quando adjuvari illum mea qualicunque opera perclementer iussisti, agnosco sane gratus, & mente devotissima veneror, gratiæ in me TVÆ singularis significationem luculentam. Confido igitur, æque felicem par-

DEDICATIO.

partis harum *Observationum* septimæ & octavæ
sortem fore, atque illa
secundæ fuit & tertiæ,
quas ILLVSTRISSIMO
quondam HEROI, PA-
RENTI TVO beatæ me-
moræ, inscriptas, beni-
gnissime ab Eo exceptas
fuisse, non sine summa
voluptate recordor. De-
um precor immortalem,
ut VOS, MÆCENATES
SUMMI, quam diutissime
propitius sospitet, atque
omni felicitatis genere cu-
mulet, gentemque splen-
didissimam utramque no-
vis

DEDICATIO.

vis indies augeat gloriæ
incrementis. Valete, Do-
MINI PER-CLEMENTES,
meque celfo VESTRO
patrocinio habeatis com-
mendatiffimum. Helmsta-
dt, in acad. Julia, ad d. xxv.
Apr. MDCCXXXII.

PRÆ-

PRÆFATIO
LECTORI BENEVOLO

S. P.

*Si abrumpendum
fuiſſet filum ,
propter tempo-
ris anguſtiam ,
& negotiorum
aliorum, quibus
adhuc diſtractus
ſum, multitudinem ; partes harum
obſervationum quatuor, quas uno
hoc volumine comprehendere con-
ſtitueram, Tibi nunc exhiberem,
Lector Benevole. Pro certo ta-
men hoc Tibi polliceor atque con-
firmo, omnem me daturum operam,
ut*

PRÆFATIO.

ut quæ primæ decadi adhuc desunt partes, simul cum indicibus necessariis, proxime, si Deus velit, subsequantur. Præterea nihil in præsentī habeo, quod moneam, nisi quod obstrictum me profitear Viris illis doctissimis, qui labori huic meo aliquod, idque, ut mihi videtur, majus etiam, quam merebatur, pretium publicis scriptis statuere sunt dignati. Quorum humanitati atque benevolentiae quod referam, hoc erit, ut satisfaciam Ipsorum desiderio, quo requirere videntur, ut nonnihil ejus temporis, quod ab occupationibus, quas muneris gemini ratio a me exigit, vacuum mihi fuerit, telæ huic continuandæ impendā, servato semper eodem, quod ab initio secutus sum, instituto. Vale.

OB-

OBSERVATIONVM
ELENCHVS.

P.VII.

- I De simulacro Nebucadnezaris aureo, ad Dan. III, 1.
- II De *Pelaïm*, quod fit *Pelusium*, ad Thren. I, 9.
- III De formula elliptica: *nonne ad vos viatores*, ad Thren. I, 12.
- IV De formulis: *motitare caput & aperire os*, ad Thren. II, 15. 16. III, 46.
- V De auro templi per Babylonios obscurato, ad Thren. IV, 1.
- VI De pueris Judæorum cum ligno impingentibus, ad Thren. V, 13.
- VII De Judæorum regione ad mare non fita, ad Josephi L. I *contra Apionem* p. 443.

P.VIII.

P. VIII.

- I De ritibus formulisque precum
Pharisæi & publicani, ad Luc.
XVIII, 9. sqq.
- II De cœlestibus, terrestribus &
inferis, genua in nomine Jesu
Christi flectentibus, ad Phil. II,
9, 10.
- III De Simsone, portas Gazæ in
montem quendam deportante,
ad Jud. XVI, 3.
- IV De baculo ferreo, quo gen-
tes confringendæ, ad Ps. II, 9.
- V De voce במה, Es. LIII, 9.
- VI De extremis terræ, Act. I, 8.
- VII De excæcandis iis, qui sacer-
dotem aspiciunt benedicen-
tem.

JO. GOTHOF. R. LAKEMACHERI
OBSERVATIONVM
PHILOLOGICARVM
PARS SEPTIMA.

OBSERVATIO I. *)
DE SIMVLACRO NEBVCAD-
NEZARIS AVREO.

Ad Dan. III. 1.

נבוכדנצר מלכא עבר צלם די דהב רומה
אמן שתין פתיה אמן שת אקומה בבקעת
דורא במדינת בבל.

*Nebucadnezar rex imaginem fecit auream,
cujus altitudo cubitorum sexaginta, latitudo
cubitorum sex erat : Erexit eam in valle Du-
ra, in praefectura Babylonis.*

CON.

*) Ad disputandum proposita, Jubilæo Confessio-
nis Augustanae altero, ad d. i. Jul. 1730. a cultissimi
ingenii juvene, ERNESTO LVDOV. KATHLEFIO,
Pars VII. Δ qu

CONSPECTVS.

*Scriptio*nis occasio memoria secularis Augustianæ confessionis, qua recordari contigit cultus supersticiosi, imaginibus olim exhibiti. Dicendorum series. §. I. Imago a Nebucadnezare erecta atque dedicata non ipsius regis fuit, sed Dei, quem venerarentur Babylonii. פלח cultum divinum universum; סגד vero solum designat adorationis ritum. §. II. Deus ille Belus est, numen Babyloniorum præcipuum: quem Græci non diversum censuere a Jove. Beltsazar thesaurarium notat Beli. Littera T ex nomine Beltis, quod reginæ fuit antiquissimæ, insertum. Mos Babyloniorum dandi viris principibus nomina ex Diis. §. III. Belus rex antiquus, isque urbis simul, vel arcis saltem, conditor, Deorum tandem numero adscriptus. Babeli nomen factum ex Belo. §. IV. Templum ei consecrarunt Babylonii opulentum, turrique instructum magnifica. §. V. Statuis illud exornatum erat ingentibus atque splendidis. §. VI. Babylonii in Belo Solem simul coluere, eaque de causa signa ei posuerunt miræ altitudinis: cujusmodi statuis gentes etiam aliæ Solem honorarunt. Aurum Soli effigiando cumprimis aptum. Signa Beli formam retulerunt humanam. §. VII. In altitudine statuae Nebucadnezaris dimetienda baseos quoque, sive stylobatæ, rationem habuit Daniel. Non solidum fuit opus, sed cavum intus, vel ἑλῑ-
gneum

qui uti argumentum hoc ipse sibi delegerat, ita manum quoque operi admovere non intermisit. Augeri facile poterat dissertatio observationibus variis, quas vero cum brevitatis studio, tum quod ab aliis jam allatas reperimus, prætermittendas duximus.

gneum inauratum. Forma, ut in ceteris Beli simulacris, humana. §. VIII. Dedicata statua confecto bello Judaico altero, cujus finis in annum regni Nebucadnezaris circiter decimum octavum, quem & Græcus expressit interpret, incidit. §. IX. Occasionem fabricandæ statuæ præda illa dives præbuit, quam ex expeditione Syriaca & Judaica reportaverat Nebucadnezar. §. X. Consilio statuam eo dedicavit rex, ut gratum erga Deum suum testaretur animum, propter successum rerum prosperum. Mos veterum offerendi Diis ex præda bellica *ἀγοθίαια*, seu manubiarum primitias. §. XI. Accessit tamen suasio quoque callida procerum, qui perniciem hac ratione asferre studebant viris Judæis, quos egre ferebant ad tantum honoris fastigium esse evectos. §. XII. Dura, prope quam erecta statua, munita Babylonis urbs, quam Durabam appellat Ptolemæus: Locanda ad ripam Euphratis australem, haud procul Babylonem, inter austrum & occasum, ubi campus spatiosus. Judæorum de valle Dura traditio. Babylonem postea transportata videtur statua. §. XIII.

§. I.

VT qui e tenebris densis ac perpetuis in serenæ lucis auram emerfit, caliginis, qua circumfusus miser fuerat, merito interdum recordatur: ita gentem quoque christianam respicere subinde decet ad antiquorum temporum infelicitatem, quibus totus pene terrarum orbis errorum, superstitionisque tenebris obrutus jacuit, ac veluti sepultus. Fieri namque

que solet ex illa conditionis pristinae consideratione, ut praesentem felicitatem eo majoris aestimare, eoque gratiores predicare condiscamus. Ac convenit sane ejusmodi consideratio huic eumprimis tempori, quo latamur publice de ecclesia, a superstitionis genere vario duobus abhinc saeculis feliciter liberata, & de redditis eidem dogmatis sacrisque purioribus, in *Confessione Augustana* propositis. Qua occasione uti idololatriam gentium pristinam, & imaginum cultum, qui parum absuit, quin in orbem christianum reductus esset, in universum mecum perpendi: ita speciatim in mentem venit cultus, ei statua exhibitus, quam in valle Dura Nebucadnezar rex collocari jusserat, & ab omnibus regni proceribus adorari. Dequo simulacro quæ vel certo vel ex conjectura cognosci possunt, paucis si complecterer, facturum me credidi operæ pretium. Ostendere igitur, qua fieri potest brevitate, conabor, *cujus & qualis illa fuerit imago*, porro *quo tempore*, tum *qua occasione*, *quibus de causis quorumve suasu & consiliis*, ac denique, *quo in loco fuerit posita*.

§. II.

Principium ab illa mihi sumendum quaestione est: Ipiusne regis Nebucadnezaris imago ista fuerit, quemadmodum visum non-

nonnullis est, an vero Dei cujusdam, quem rex, & cum eo Babylonii omnes, venerarentur. Equidem posterius affirmare nullus dubito, quod crebra in omni illa historia Dei Nebucadnezaris fit mentio, cui cultum ille tunc solemnem exhiberi ab omnibus voluerit: ac præterea triumviri Judaici non eo nomine accusantur, quod regi, sed quod simulacro Dei ejus cultum denegauerint. Imo rex ipse ex eisdem quærit a) : *Itane vos Deum meum non colitis, & imaginem, quam statui, auream non adoratis?* Respondent illi b), esse ita, nec adductum se ulla ratione iri, ut Deo regis cultum præstent, imaginemque ab eo collocatam adorationis honore prosequantur. Sola in his Dei, nec ulla regis memoria, quam quis omissam crederet, si hunc imago adoranda repræsentasset? Videri quidem possit imago regis aurea ab ejusdem Deo in his distingui; ideoque non male *Dei* vocabulum ad numinis cujusdam signum, illud autem *imaginis* ad regis referri simulacrum forsitan quis existimaret. At phrasès has, *Deum Nebucadnezaris colere, & imaginem auream adorare* ita esse synonymas apparet, ut prior cultum simulacro præstandum generaliter, posterior cultus specialiter exprimat modum. Verbum sc. Chald. פלח, Hebraico עבד significandi potestate respondens,

A 3

dens,

a) Dan. III. v. 14.

b) v. 14.

dens, cultum divinum omnem, singulasque ad illum spectantes caerimonias comprehendit : סגד vero solum *adorationis* ritum designat. Sensus igitur verborum, quibus negant triumviri, se Deum Nebucadnezaris culturos, & imaginem auream adoraturos, est, ipsos cultum in universum nullum Deo Nebucadnezaris esse exhibituros, speciatim vero simulacrum ejusdem non esse poplite flexo, vel prono etiam corpore, honoraturos, aut precibus invocaturos. Patet igitur synonyma esse commata, quorum posteriori, ut sapissime fieri observamus in sacris litteris, praesertim vero in libris propheticiis, declaratur prius.

§. III.

Ecquis vero ille Nebucadnezaris Deus? Non alius sane nisi Belus. Primum enim universe novimus, praecipuum Babyloniorum numen istoc appellatum fuisse nomine. Sic Esaias c) & Jeremias d), quando Babyloniorum idola recensent, primum locum כַּלְדָּיָהּ *Belo*, assignant, cumque כַּלְדָּיָהּ *Nebo* ac *Mero-dacho* anteponunt : כָּרַע בֶּל קֶרֶס נִבּוֹ הָזֶה. *Incurvatus est Belus, inflexusque Nebo. Cesserunt idola ipsorum* (Babyloniorum) *reliqua feris ac jumentis pedibus conculcanda.* הָבִישׁ בֶּל חֵת מֶרֶדֶךְ. *Pudefactus est Bel*

c) Cap. XLVI, 1

d) Cap. L. 2. LI. 44.

Et terrore percussus Merodach, pudefacta sunt idola Babelis reliqua, consternataque simulacra omnia. Confer narrationem de Belo Babylonico, quæ in libris extat apocryphis. Idem vero scriptores etiam confirmant exteri. ARRIANVS e): ἀλέξανδρος δὲ παρελθὼν εἰς τὴν βαβυλῶνα, τὰ ἱερά, ἃ ἐξέζησεν καθεῖλεν, ἀνοικοδομεῖν προσέταξε βαβυλωνίους· τὰ τε ἄλλα, καὶ τοῦ βήλου τὸ ἱερόν, ὃν μάλιστα θεῶν τιμῶσι βαβυλώνιοι. Alexander Babylonem ingressus, templa, quæ Xerxes subverterat, instaurare Babylonios iussit, et in his templum Beli, quem præcipue deum Babylonii colunt.

Idem f): εἶναι δὲ τῷ θεῷ τῷ βήλῳ πολλὴν μὲν τὴν χώραν ἀνειμένην ἐκ τῶν ἀσσυρίων βασιλέων, πολλὴν δὲ χρυσόν. καὶ ἀπὸ τοῦ πάλαι μὲν τὸν νεῶν ἐπισκευάζεσθαι, καὶ τὰς θυσίας τῷ θεῷ θύεσθαι. τότε δὲ τοὺς καλδαίους τὰ τοῦ θεοῦ νέμεσθαι, οὐκ ὄντος ἐς ὃ, τι ἀναλωθήσεται τὰ περιγιγνόμενα. *Erat autem Belo multum agri ab Assyriis regibus consecratum, et multum quoque auri. Et ex eo olim quidem templum reficiebatur, et sacrificia Deo offerenda comparabantur; tunc vero cum in nullos usus conferrentur annui redditus, quod subversum esset templum,*

A 4

Chal-

e) De Exped. Alexandri L. III. p. 127. edit. Gronov.

f) Lib. VIII. p. 297.

*Chaldaeis id omne, quod Belo sacrum erat, ce-
debat.* DIODORVS Siculus g): Μετὰ δὲ
ταῦτα ἐν μέσῃ τῇ πόλει κατεσκευάσεν ἱερὸν Διὸς,
ὃν καλοῦσιν οἱ Βαβυλώνιοι Βῆλον. *In media dein-
ceps urbe Jovi, quem Belum Babylonii vocit-
ant, templum edificavit Semiramis.* AGA-
THIAS h): Βῆλον μὲν τὸν Δία, καὶ ἄλλως τοὺς
ἄλλους ἐκάλουν. *Jovem quidem, seu præcipu-
um Deum, appellabant Persæ Belum & ali-
ter alios.* XIPHILINVS i): ὁ Ζεὺς, ὁ Βῆλος ὀνο-
μαζόμενος, καὶ ἐν τῇ Απαμείᾳ τῆς Συρίας τιμώμενος.
*Jupiter, qui Belus vocatur, & Apameæ in Sy-
ria colitur.* Quibus ex locis duo sunt, quæ
discimus. Primum, Beli cultum intra solius
Babyloniæ limites non substituisse, sed ulterius,
ad regiones quoque vicinas, dimanasse. De-
inde, opinatos esse Græcos, eundem Deum
quem Jovem ipsi appellabant, orientis gen-
tibus Beli nomine nuncupari. Scilicet cum
supremum nūmen non nisi unum crederent,
idemque Jovem statuerent, facile sibi per-
suadebant, quemcunque Deum gentes aliæ
tanquam omnium excellentissimum eminē-
tissimumque colerent, eum a Jove neuti-
quam esse diversum, licet nomen gereret ali-
ud. Vnde simul confirmatur, quod antea
dixi-

g) L. II. c. IX. p. 69.

h) *Hist.* L. II. citante JAC. PERIZONIO in *Origin.*
Babyl. p. 60.

i) In *Caracalla*.

diximus, Belum numen princeps in oriente, speciatim in Babylonia, fuisse habitum. Vnicum addo PLINII testimonium, quo Belum ille *sacratissimum* vocat *Assyriorum Deum* k). Ex quo constat, Assyrios quoque Beli cultum adoptasse. Quod si ergo Belo honorem præcipuum detulere Babylonii, cui quæso, potius, quam illi, cultum suum rex addiderit? Sed omnem plane hac de re dubitationem verba tollunt ipsius Nebucadnezaris l): ועד אחרין ער קומי דניאל די שמה אלהי בלשצצר כשם אלהי Postremo accessit ad me Daniel, cui nomen Belshazari, secundum nomen Dei mei. Satis enim hinc perspicuum, Nebucadnezarem illum sibi Deum proprium quasi fecisse, cuius nomen illud Belshazaris referret. Ratio autem hic primæ tantum habetur syllabæ, *Belt*, (nam *Sazar*, appellatio est accessoria, *thesaurarium* fortasse significans, ut ita integrum *Belshazar thesauro Beli* f. *Beltis præfectum* notet,) cui, si postremam demseris litteram, ipsum tibi supererit *Bel*. Litteram vero T nomini isti interdum additam suspicor ex voce *Beltis*, quo nomine reginam Babyloniæ antiquissimam appellatam reperimus apud EVSEBIUM m),

A 5

ubi

k) *Hist. Nat.* L. XXXVII. c. 10.l) *Dan.* IV. 5.m) *Præpar. Evang.* IX. 41. vid. PERIZONIUM loc. cit.

ubi a Nebucadnezare Belus memoratur, simul tanquam *Deus* & *progenitor* ipsius, cum regina *Belti* : ὅτε Βῆλος ὁ ἐμὸς πατὴρ, ἥτε Βασίλεια Βῆλτις. Qua occasione non possum quin observem, solenne id fuisse Babylonis, ut viris principibus ac nobilioribus nomina darent ex Diis, ita tamen, ut divino nomini aliud quoddam vel subjungerent, vel præfigerent. Sic ipse Nebucadnezar nec non Nebusaradan, satellitum præfectus, ex *Nebo*, quem JO. SELDENVS n) haud alium putat Deum a Chamos & Belo phegorio: Merodach, Mardocempadus & Euilmerodach ex *Merodacho*, numine Babyloniorum alio, sua tulerunt nomina.

§. IV.

Quod si vero de Belo, quis fuerit, quaeratur, & utrum initio statim pro Deo, seu natura excellentiori, sit habitus, uti corporibus quibusdam accidit cœlestibus apud gentes nonnullas veteres; an, inter homines primum vertatus, meritis suis, & quasi per gradus, ad illum honorem ascenderit: illis assentiendum esse arbitror, qui regem censent antiquum Babyloniorum, eundemque urbis simul

cit. p. 94. qui *Beltis* vocem ex feminino Chaldaico f. Syriaco, vel Phœnicio τοῦ Beel, בעל, formatam credit, בעלתא.

n) De *Dis Syris* Syntagm. II. c. 12.

simul, vel arcis saltem, conditorem, quem grata posteritas, pro communi fere gentium priscaurum more, Deorum numero adscripserit, divinisque honoribus sit prolecuta; tum, quod imperio olim feliciter, ac magno subsectorum cum emolumento, praefuisset, tum, quod urbis nobilissimae, maximamque per totum fere orbem tamam consecuta, primus auctor, tum denique, quod inventor extitisset fideralis scientiae, ut PLINIVS o) loquitur. AMMIANVS MARCELLINVS p): *Babylon, cujus mœnia bitumine Semiramis struxit; arcem enim antiquissimus rex condidit Belus.* Omitto testimonia veterum alia, pridem viris diligentissimis collecta, nominatim JO. SELDENO q), GERH. JOA. VOSSIO r), JOA. MARSHAMO s), SAMVELI BOCHARTO t), & JAC. PERIZONIO u), qui simul de nomine Beli, ac de Belis variis magno studio sunt commentati. Mei instituti ratio non patitur, ut longus his in rebus sim, vel & origines idololatriæ Babylonicæ operosius investigem. Nam propositum mihi solum est in

o) *Hist. Nat. Lib. IV. c. 46.*p) *Libr. XXIII.*q) *De Dis Syris synt. II. c. I.*r) *Theol. Gent. L. I. c. 24. &c.*s) *In Canone Chron. p. 507.*t) *In Phaleg. c. XIV. sqq.*u) *In Originibus Babyl. p. 93. sqq.*

in imaginem inquirere, Belo a Nebucadnezare positam consecratamque. Vnicum tamen observabo, de quo equidem haud scio quemquam adhuc cogitasse. Videri scilicet, Babylonem urbem ex conditore suo fuisse nominatam. Quod si enim nomen urbis forma exprimas Hebraica, בבל, *Babel*, syllaba posterior ipsum illud *Beli* referet. Quid igitur, si בבל coaluisse dicamus ex vocibus בל, *in ea Belus* est sive regnat, *Beli* hæc urbs est? Neque enim adeo insolens Hebræis atque Chaldæis est, ut ex præfixo ac nomine quodam nomen efficiant proprium. Verbi causa בעז, *Boas*, fatentur omnes compositum esse ex בו, *in eo*, & עז, *robur*, ut ita *Boas* virum sonet, *in quo robur* est, robustum. Talem contractionem in voce בבל ipse quoque HILLERVS x) agnoscit: quamquam is posteriorem syllabam ex verbo Hebraico בלל, *confudit*, ducendam esse existimat. Conciliat vero conjecturæ huic meæ aliquam veri speciem consuetudo, toti fere orienti antiquissimo ævo communis, qua urbibus nomina imponi solebant ex conditoribus: cujus exempla Gen. X. extant plurima. Mirum ergo, nisi idem Babyloni contigisset, urbi adeo claræ. Quia vero idem nomen affine admodum est verbo בלל, hinc scriptor sacer y) *Babelem* jure optimo sic vocatam
ait

x) In *Onomastico sacro* p. 757.

y) Gen. XI. 9.

ait, quod nomen ejus non abludat a *confundendi* verbo, aptumque proinde sit ad conservandam memoriam confusionis, inter audaces turris exstructores divinitus olim excitatæ. Erymologia non dissimilis illa est, quando Caini & Noachi nomina, כַּיִן & נֹחַ, referuntur ad verba כִּיָּן & נֹחַן z), cum secundum linguæ analogiam ex verbis כַּיִן & נֹחַ descendant, sicuti pridem monuere sagaciores Philologi. Sed peritiorum judicio hoc quicquid est conjecturæ lubens permitto.

§. V.

Jam Deo huic suo uti templum consecraverunt Babylonii, ita statuas quoque dedicare conlueverant. De templo Beli HERODOTVS a): Εν δὲ τῷ ἐτέρῳ Διὸς Βήλου ἱερὸν χαλκόφυλον. καὶ ἐς ἐμὲ τοῦτο ἔτι εἶναι, δύο σταδίων, πάντῃ εἶναι τετράγωνον. In altero vero muro Jovis Beli templum aereis portis, quod mea etiam nunc ætate existit, duorum undecunque stadiorum amplitudine, figura quadrata. Meminerunt ejusdem templi PAUSANIAS b) quoque atque PLINIVS c): copiosius vero ARRIANVS d): ὁ γὰρ τοῦ Βήλου νεὼς ἐν μέσῃ

z) Gen. IV. 1.2. V. 29.

a) L. I. c. 181.

b) In *Arcadicis* c. 33. cf. *Attica* ejusd. c. 16.

c) *Hist. Nat.* Lib. VI. c. 26.

d) De *expedit. Alex.* M. L. VII. p. 296.

μέσῃ τῇ πόλει ἦν τῶν βαβυλωνίων, μεγέθει τε μέγιστος καὶ ἐκ πλίνθου ὀπτῆς ἐν ἀσφάλτῳ ἡρμοσμένης. τοῦτον τὸν νεῶν, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ τὰ βαβυλωνίων, ἐξέξῃς κατέσκαψεν ὅτε ἐκ τῆς ἐλλάδος ὀπίσω ἀπενόστησεν. ἀλέξανδρος δὲ ἐν νῶ εἶχεν ἀνοικοδομεῖν. *Beli templum in media Babyloniorum urbe situm erat, magnitudine præclarum, atque ex latere coctili, bitumine interlito, coagmentatum. Quod templum, quemadmodum et cetera Babyloniorum loca sacra, Xerxes subverterat, quum ex Græcia reverteretur. Alexander vero in animo habebat templum restaurare. Et DIODORVS Siculus e):* Μετὰ δὲ ταῦτα ἐν μέσῃ τῇ πόλει κατεσκεύασεν ἱερὸν Διὸς, ὃν καλοῦσιν οἱ βαβυλωνίιοι, καθάπερ εἰρήκαμεν, Βῆλον. - - Ὁμολογεῖται δ' ὑψηλὸν γεγενῆσθαι καὶ ὑπερβολὴν, καὶ τοὺς χαλδαίους ἐν αὐτῷ τὰς τῶν ἄστρον πεποιῆσθαι παρατηρήσεις, ἀκριβῶς θεωρουμένων τῶν τε ἀνατολῶν καὶ δύσεων, διὰ τὸ τοῦ κατασκευάσματος ὕψος. τῆς δ' ὅλης οἰκοδομίας ἐξ ἀσφάλτου καὶ πλίνθου πεφιλοτεχνήμενης πολυτελῶς. *In media deinceps urbe Jovi (quem Belum, ut diximus, Babylonii vocant) templum ædificavit. - - Summæ altitudinis fuisse, et hujus adiumento Chaldaeos, siderum*

e) L. II. c. 9.

derum illic, contemplationi vacantes, ortus & occasus exacte notasse constat. Totum opus ex lateribus & bitumine magno sumtu & ingenio fabricatum est. Divitiæ templi quantæ fuerint, ex Arriano ante jam §. III. accepimus. Nebucadnezarem illud mirifice ornasse, ex Beroſo cognoscimus, qui f) αὐτὸς, inquit, ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς πολέμου λαφύρων τό, τε τοῦ Βήλου ἱερὸν καὶ τὰ λοιπὰ κοσμήσας Φιλοσίμως. Nabuchodonosorus de belli manubiis Belii templum aliaque largiter ornavit. Digna cum primis admiratione cum ob magnitudinem & altitudinem, tum ob structuram artificiosam, turris illa erat magnifica, quæ ex templo hoc medio assurgebat, HERODOTO g) descripta pluribus.

§. VI.

Statuis autem templum hoc exornatum fuisse ingentibus atque splendidis HERODOTVS h) testis est: Ἔστι δὲ τοῦ ἐν Βαβυλῶνι ἱεροῦ καὶ ἄλλος κάτω νηὸς, ἐνθα ἄγαλμα μέγα τοῦ Διὸς ἐνὶ κατήμενον χρύσειον. καὶ οἱ τράπεζα μεγάλη παρὰ κείται χρυσῆ, καὶ τὸ βάθρον οἱ καὶ ὁ θρόνος χρυσέος ἐστί καὶ, ὡς ἔλεγον οἱ Χαλδαῖοι, ταλάντων ὀκτακοσίων χρυσίου πεποίηται ταῦτα. Porro in
Baby-

f) Ap. JOSEPHVM *Antiq. Judaic.* L. X. c. II. p. 537.
edit. Havercamp.

g) L. I. c. 181.

h) *ibid.* cap. 183.

Babylonis templo aliud etiam est sacellum inferius, quod magnum habet Jovis (Beli) simulacrum sedens, idque aureum, & illi magna mensa adiacet aurea, cujus scamnum & sella sunt ex auro: adeo, ut Chaldaei octingentorum talentorum auri opus aestiment. Et paulo post: Ἦν δὲ ἐν τῷ τεμένει τοῦτ' ἔτι τὸν χρόνον ἐκείνον καὶ ἀνδριάς δωδέκα πηχέων, χρύσεος, σερός. Erat in hoc templo etiam dum illo tempore statua duodecim cubitorum e solido auro. DIODORVS Siculus i): ἐπ' ἀκρας τῆς ἀναβίσεως ἱεὶα κατεσκέυασεν ἀγάλματα χρυσᾶ σφυρήλατα, Διὸς, Ἡρας, Ῥέας. Τούτων δὲ τὸ μὲν τοῦ Διὸς ἐσηκὸς ἦν καὶ διαβεβηκὸς, ὑπάρχον ποδῶν τεσσαράκοντα τὸ μῆκος, σαθρόν δ' εἶχε χιλίων ταλάντων βαβυλωνίων. In summo adscensu tres ex auro statuas malleo ductas, Jovis, Junonis & Rheæ erexit Semiramis. Jovis imago pedibus insistenti, ac veluti ambulanti, similis erat, pedum XL longitudine, & pondere M talentorum Babylonicorum.

§. VII.

Intelligimus ex testimoniis hisce, Babylonios iam tum antiquissimos statuas Belo suo posuisse, non staturae modo, sed pretii etiam ingentis. Vnde ratio reddi facile poterit, quare

i) loc. cit.

quare Nebucadnezar, cum eundem Deum simulacro quodam honorare decrevisset, adeo procerum atque pretiosum illud fieri curaverit. Scilicet sequendum sibi ea in re esse duxit majorum morem, inde, ut opinor, natum, quod in Belo Solem simul venerari vellent, in quo animam Regis istius optime meriti commorari nulli dubitabant, & quod astrum ipsum quoque divino honore judicabant dignissimum. Nempe persuasum habebant Babylonii, uti T. H. STANLEIVS k) ostendit, animos, postquam bene operam suam corpori accommodassent, in sedem lucidam, Solis potissimum plenam, unde delapsi essent, redire. Illos igitur honoribus divinis affecturi, cultum simul adungebant Solis, quem pariter pro summo habebant numine, testantibus MACROBIO l) & MAIMONIDE m). Eodem igitur modo Babyloniorum in religione res sese habuit ac apud Græcos, quos in Apolline Solem simul adorasse satis constat. Et quemadmodum hac de causa factum apud Græcos, ut Sol Apollinis sive Phœbi appellaretur nomine: ita idem astrum apud Babylonios quoque Bel

Pars VII. B nun-

k) In *Histor. Philos. Orient.* L. I. sect. II. c. 10.

l) *Saturnaliorum* L. I. c. 21. 23.

m) In *More Nevochim* P. III. cap. 29. & de idololatRIA haud longe a principio.

nuncupari suevit. SERVIVS n): *Apud Assyrios* (quo nomine apud Scriptores Latinos Babylonii quoque interdum comprehenduntur) *Bel dicitur, quadam sacrorum ratione, & Saturnus & Sol.* Quamobrem magnitudinem signorum Belo consecratorum ad Solem spectasse existimo, qui astra, quotquot cernimus, omnia magnitudine multum superat; materiam vero, aurum puta, Solis representasse speciem ac splendorem; formam denique, humanam illam, ipsius Beli, regis antiqui, exhibuisse ideam. Ut autem magnitudinem simulacrorum Beli ad Solem pertinuisse credam, consuetudo me movet aliarum gentium, quæ Soli signa posuerunt miræ altitudinis. Ita Rhodi colossus, opus illud stupendum, Soli sacer erat. PLINIVS o): *Solis colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lindius, Lysippi supradiæti discipulus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulacrum post quinquagesimum sextum annum terræ motu prostratum, sed jacens quoque miraculo est. Pauci pollicem ejus amplectuntur. Majores sunt digiti, quam pleræque statuae. Vasti specus hiant defractis membris. Spectantur intus magnæ molis saxa, quorum pondere stabiliverat constituens. Duodecim annis tradunt effectum, trecentis talen-*

n) Ad VIRGILII *Æn.* I. p. 539.

o) *Hist. Nat. L.* XXXIV. 7.

lensis, quæ contulerant, ex apparatu regis Demetrii relicto, moræ tædio. Sic Romani quoque colossus a Zenodoro CX. pedum longitudine, Neronis in honorem factum, destinatumque illius principis simulacrum, Solis venerationi dicarunt, damnatis sceleribus ejusdem principis, referente iterum PLINIO p). Deinde materia Soli effigando vix aprior ulla videbatur, quam aurum, quippe specie externa & puritate Soli, præfertim orienti, simillimum: unde Græci Solem χρυσοκόμην, i. e. aureo capillitio insignem appellare affolent; Latini aureum, auricomum, rutilantem, purum &c. Quod autem formam humanam signa Beli retulerint apud Babylonios, ex eo clarum est, quod Græci illa ἀγάλματα τοῦ Διὸς, sive simulacra appellant Jovis q), quem non nisi virili forma effingi suevisse, nemo ignorat.

§. VIII.

Sed ut ad Nebucadnezaris veniamus imaginem, Belo constitutam, nemo forsitan magnitudinem eius stupendam mirabitur, qui quæ dicta modo a nobis sunt cogitaverit. Nempe opus vere colosseum fabricari rex eo curavit, quia sacrum illud esse debebat non Belo solum, verum etiam Soli, Deo

B 2

ma-

p) Loc. cit. sub fin. cap.

q) Vid. locis cit. & Herodotum & Diod. Sic.

maximo, cujus cultum pridem miscuerant Babylonii cum illo Beli. Tribuitur simulacro altitudo LX. cubitorum, latitudo cubitorum VI. Intelliguntur autem procul omni dubio cubiti Babylonici, quinque palmos longi. Altitudinem si inde a pedibus ipsius simulacri (quod forma humana præditum fuisse tantisper sumimus) ad caput usque metiaris, latitudinem vero eam capias, quæ corporis est medii, omni sane proportionem caruisset signum, quum experientia doceat, altitudinem nunquam superare latitudinem sextuplam macilentissimi etiam hominis, observante HVMPHREDO PRIDEAVX r). Oportet igitur Danielem in altitudinis dimensione baseos quoque, sive stylobatæ, rationem habuisse, ut ita imago simul cum stylobate illam proceritatem confecerit. Parum igitur absuit, quin ea altitudinem colossi Rhodii, ex Plinio §. præced. memoratam, æquasset. Aurum ad imaginem ab eodem rege adhibitum, quod ita moris esset, ex ratione §. præc. indicata. Neque tamen crediderim, solidum fuisse opus, marmorei vel lapidei ad instar, sed cavum potius extitisse arbitror, perinde ac colossus Rhodius, quem magnæ molis saxa intus habuisse iridem ex Plinio modo didicimus. Fortassis etiam ex ligno fabricatum & inauratum fuit
simu-

r) In Connexione V. & N. T. cet. P. I. L. II. p. 128.

simulacrum: cujusmodi statua itidem aurea nomine venire solet. Ad formam denique quod attinet, dubitari vix potest, humanam fuisse, quia hac alia etiam gaudebant Beli simulacra, quæ in templo ejus Babylonæ spectabantur s).

§. IX.

De tempore, quo simulacrum illud, summa cum pompa exquisitisque cum carimoniis, dedicavit Nebucadnezar, etsi filet Daniel, potest tamen illud ex eo quodammodo colligi, quod pacata tunc in regno Nebucadnezaris fuisse oporteat omnia, cum solemnitas illa perageretur. Evocaverat enim rex, consecrationis istius causa, minimos, proceres, duces, præfectosque regni omnes: id quod secure facere non potuissent, si quod ab hoste aliquo metueret, habuisset. Quando igitur inde ab initio regni ad finitum usque bellum Judaicum alterum, quo Hierosolymorum urbs penitus tandem deleta, & republ. Judæorum extincta fuit, bella fere perpetua cum Ægyptiis, Syris, Phœnicibus, Judæis, Arabibus atque Persis gesserat Nebucadnezar: probabile hinc evadit, eo, quod diximus, bello, ad finem feliciter perducto, constitutam fuisse imaginem: licet, quo regni Nebucadnezaris anno

B 3

id

*) Vid. loca Herod. & Diodori Sic. citata.

id contingerit, accurate definiri vix queat. Auctor versionis Græcæ annum quidem ponit decimum octavum, ἑτὸς inquit, οὐτοκαὶ δεκάτου Ναβουχοδονόσορ cet. Sed nulla ejus anni in textu Chaldaico nunc est memoria. Aut igitur codice usus fuit interpres, qui numerum istum exprimeret, ut loca sunt alia longe plurima, in quibus Alexandrinos illos aliam lectionem, quam quæ hodie extat, secutos esse liquido apparet; aut ex ingenio suo vel interpres ipse textui addidit, quemadmodum nec additionum talium rara sunt exempla; aut in textum denique idem numerus irrepsit ex margine, cui quispiam adjecerat, quod rem, de qua capite isto agitur, ad illum Nebucadnezaris annum pertinere existimaret. Quicquid hujus rei sit, nisi ab ipsius Danielis manu profectus numerus iste est, non adeo male existimavit siue interpres, siue glossator, quando solemnitatem istam ad annum illum duxit referendam. Temporum enim rationem exacte si putaverimus, finem expeditionum Syriacæ, Judaicæ, & Ægyptiacæ in annum circiter istum incidere deprehendemus. Ac poterat sane ex illo tempore quiete Nebucadnezar perfrui exoptata, hostibus perdomitis oppressisque.

§. X.

Porro *occasionem* fabricandæ statuæ adeo pre-

pretiosâ prâbuisset videtur prâda illa dives, quam ex expeditionibus istis domum secum reportaverat Nebucadnezar. Nam ut de priuatorum nihil nunc dicam opibus, quas abstulisse regem quis dubitet? non illud modo immensâ opulentia templum Hierosolymis expilavit, ita, ut vasâ aenea, argentea & aurea singula, thesaurosque universos inde abduxerit; sed regis quoque atque principum gazam omnem Babylonem deportari iussit t). Neque magis eum Syrorum pepercisse divitiis facile est iudicatu. Tot igitur spoliis locupletato abunde superavit, unde monumentum conficeret sacrum, molis, ponderis pretiique maximi; fuit etiam, quod ad conficiendum invitaret.

§. XI.

Consilio vero statuam illam dedicasse videtur Nebucadnezar eo, ut gratum erga Deum suum publice testatum faceret animum, propter exoptatum expeditionum, unde redux factus fuerat, successum. Magna semper apud gentes antiquas habita fuit pietatis significatio, si statua quædam nova Deo alicui poneretur: quæ quo esset magnificentior, eo magis Deum honorari fuit creditum. Hinc Nebucadnezar ostensurus, quantopere numen suum veneraretur, & quam grato bene-

B 4

bene-

t) 2. Reg. XXV, 13. cet. 2. Chron. XXXVI, 18.

beneficium illud nuperum agnosceret animo, ingentem ei conflare atque collocari curavit statuum, non dubitans scilicet, se numinis ope sui tam præclaris potitum esse victoriis. Itaque simile fere fuit Nebucadnezaris institutum ei veterum mori, quo ex præda bellica ἀεροθίνια h. e. *manubiarum primitiæ* Diis offerebantur, quoniam æquissimum videbatur, ut, qui ad victoriam ope sua contulissent plurimum, partem quoque fructus, e victoria redundantis, perciperent. Ea enim erat gentium pietas, ut fortunam secundam omnem Diis referrent acceptam. XENOPHON u) de Græcis adversus Drilas profectis: *Ενταῦθα δὲ λαμβάνουσι τὸ διὰ τῶν αἰχμαλώτων γεγόμενον ἀργύριον, καὶ τὴν δεκάτην, ἣν τῶ ἀπόλλωνι ἐξείλον, καὶ τῇ Ἐφεσίᾳ Ἀρτέμιδι, διέλαβον οἱ στρατηγοὶ τὸ μέρος ἕκαστος φυλάσσειν τοῖς θεοῖς.* Ibidem pecuniam, quam ex captivis redegerant, partiuntur: atque etiam decumam, quam Apollini & Ephesiæ Dianæ exemerant, ita duces distribuunt, ut quilibet ipsorum hisce Diis aliquam partem eius adservaret. Idem de Cyro x): *Πρῶτον μὲν τοὺς μάγους καλέσας, ὡς δορυαλώτου τῆς πόλεως ὄυσης, ἀεροθίνια τοῖς θεοῖς καὶ τεμένη ἐκέλευσεν ἐξελθεῖν.* *Primum ar-*
cessi-

u) *Exped. Cyri* L. V. p. m. 349.

x) *Cyrop.* L. VII. p. 192.

*cessitis Magis, quia bello capta urbs esset, iussit, ut Diis primitiae manubiarum & fana se-
ligerentur. Et de Agefilao y): καὶ τὴν μὲν τῶν
Φίλων χώραν ἀδῶτον παρέχων, τὴν δὲ τῶν πολεμί-
ων οὕτω καρπούμενος, ὥστε ἐν δυοῖν ἐτοῖν πλεον τῶν
ἐκατὸν παλάντων τῷ Θεῷ ἐν Δελφοῖς δεκάτην ἀπα-
θῆσαι. Efficiebat etiam, ut amicorum ager
minime vastaretur, ipse de hostili fructus eos
percepit, ut intra biennium decumam Deo Del-
phico consecraret, C. talentis ampliozem. De
Atheniensibus DIODORVS z): ὁ δὲ δῆμος τῶν
Ἀθηναίων δεκάτην ἐξελόμενος ἐκ τῶν λαφύρων, ἀνέθη-
κε τῷ Θεῷ. Tum populus Arheniensis decimam, e
spoliis delectam, Deo consecravit. FLORVS a): Ea
denique visa est praeda magnitudo, cujus deci-
mae Apollini Pythio mitterentur: universus-
que populus Romanus ad direptionem urbis
vocaretur. Et de Abrahamo sacrae testantur
litterae b), quod ex omni, sc. ἡ ψ, praeda, de-
cimam dederit Melchisedeco, supremi numi-
nis sacerdoti. Sic & Israëuitarum principes
Midianitarum e spoliis Deo nonnihil obtule-
runt c). Ac nisi istis ex exemplis constaret,
antiquam illam fuisse orientis consuetudi-
nem; idem tamen e Cyri mandato, quod e*

B 5

Xeno-

y) Orat. de Agefilao p. 657.

z) Bibl. Hist. L. XI. c. 62. p. 274.

a) Lib. I. c. 12.

b) Gen. XIV, 20.

c) Num. XXXI, 50.

Xenophonte paulo ante retulimus, recte colligeretur. Nam ita conceptum illud est, ut rem videatur imperare non noviter institutam, sed usu pridem receptam d).

§. XII.

Tametsi vero consuetudini ea in re satisfecerit Nebucadnezar; tamen, quod non crudam prædam, sed statuam ex auro conflata Deo suo dedicavit, non sine suasionem procerum & aulicorum callida videtur factum. Invidia hi flagrabant adversus Danielis socios, quos ad illum honoris gradum videbant evectos, quem ipsi vehementer appetebant. Res illis videbatur intolerabilis, homines extraneos, & exules quidem, summo antea habitos despectui, dignitates indigenis, & illustri loco natis, veluti præripere. Studebant igitur perniciem illis afferre quomodocunque possent. Vi autem aperta agere quia non poterant, quod rex viros illos maxima complecteretur gratia, insidiæ visæ sunt admovendæ. Ac satis quidem callide judicarunt, nulla ratione facilius perdi posse viros, vitæ innocentia conspicuos, quam si, ut mandatum aliquod regium violarent, (capitale hoc in oriente habitum fuit semper) efficeretur. Aptum huic scopo visum est man-

d) Cf. Jo. CLERICVM in notis ad Dissert. Seldeni de decimis pag. 552.

mandatum tale, quo cives regni omnes ad honores divinos, imagini cuidam præstandos, adigerentur. Huic enim Judæos, idololatriæ inimicissimos, parituros minime esse haud ignorabant. Suadent igitur, ut rex, decimarum loco, simulacrum aliquod novum Deo suo constituat, atque, ut omnes illud adoratione initient solenni, edicat. Obsequitur rex, insidiarum ignarus. Insidiatores vero, dum consecratio perageretur, nunquam ex oculis dimittunt Sadrachum, Mesachum & Abednegonem: quos quando immotos stare vident, nullamque imagini exhibere reverentiam, jam voti sese compotes factos existimant, gaudioque pleni regem adeunt, ac viros optimos inobedientiæ incusant. Similes proinde hæc insidiæ illis, quas Daniel e) postea expertus est a Darii Medici aulicis. Mirum vero, Daniele quoque ipsum non fuisse accusatum. nam ab eo quidem adoratum fuisse imaginem, nemo, cui ejus non ignota singularis pietas & religio est, facile sibi persuadebit. Itaque vel absuisse eo tempore oportet Daniele, sive Babylone, ac forsan insidiatorum suasu, relictum, administrandæ, dum rex abesset, civitatis causâ; sive alio etiam missum ad negotia regia procuranda. Fortassis quoque Danielem ipsum petere periculosum censuere Judæo-

c) Dan. VI, 5. sqq.

daorum hostes, quippe non ignorantes, summa illum apud regem valere auctoritate.

§. XIII.

Locum, in quo statutum fuit simulacrum, כרע דורא i. e. *vallem*, sive *planitiem Dura* appellat Daniel. Sita Dura במדינת כבך in *praefectura Babylonica*, quam ab ortu Tigris fluvius, a septentrione Mesopotamia, ab occasu Arabia deserta, & a meridie sinus Persicus, simul cum Arabia felice, terminabant. STEPHANVS f) de urbe ista: Δούρα πόλις Μεσοποταμίας, ὡς Πολύβιος πέμπτη. Respicit nempe Stephanus ad hanc POLYBII g): Καὶ τὴν μὲν Παραποταμίαν μέχρι πόλεως Ευρώπου κατέχευε, τὴν δὲ Μεσοποταμίαν ἕως Δούρων. Et *Parapotamiam* quidem, sive regionem ad amnem sitam, usque ad *Europum urbem* occupavit (Molo): *Mesopotamiam* vero, s. interamnem regionem, usque ad *Dura*. Meminit idem scriptor urbis hujus etiam alibi h) his verbis: Ἀντίοχος δὲ συνεπιστάμενος πολιορκίαν περὶ τὴν καλουμένην πόλιν Δούρα, καὶ περσάινειν οὐδὲν δυνάμενος, διὰ τε τὴν ὀχυρότητα τοῦ τόπου καὶ ἰὰς τῶν περὶ Νικόλαον παραβολῆς. *Antiochus interim urbem Dura* premebat obsidione: *cujus ince-*

f) Lib. de Urb. Ὁ pop. p. 244.

g) Lib. V. c. 48.

h) Lib. cit. c. 66.

pti quum exitum nullum videret, (nam & locus erat natura munitus, & obsessis subinde opem ferebat Nicolaus) &c. Quæ sane munitum fuisse locum nos docent. Ac recte credo statuere commentatorem Stephani doctissimum, TH. de PINEDO, Dura ipsissimam urbem esse, quæ PTOLEMÆO i) dicitur *Duraba*, & juxta Euphratis fluvii partem locatur. Situs cerre congruit, ut ex ipsis patet Prolemæi verbis: *παρὰ δὲ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ μέγας αἶδις Ἰδικάρα, Δούραβα.* Juxta Euphratis fluvii partem, (cui Babylonia ab austro adiacet) hæ: *Idicara, Duraba.* CELLARIUS k) in Mesopotamia ponit, quam Euphrates fluvius a Babylonia, sicuti notum est, dividebat. Secundum Prolemæum vero ad Babyloniā potius referenda erat. Nam in hujus quidem urbibus Durabam enumerat geographus. Collocari igitur illam in tabulis oportebit ad ripam Euphratis australem, non ad septemtrionalem, quod fecit Cellarius. Fefellit hunc procul dubio, quod Polybius, uti modo accepimus, Melonem Mesopotamiam omnem occupasse refert usque ad urbem Dura. Quæ post Stephanum Byzantinum sic accepit diligentissimus Cellarius, quasi Dura in ipsa posita esse Mesopotamiā significasset Polybius. At enim

i) *Geogr.* l. V. c. 20.

k) *Notit. orbis antiqui* P. II. p. 717.

enim ex Polybii verbis non satis tuto id colligitur, quippe quæ hunc commode ferunt sensum: Molonem Mesopotamiam usque ad dura, h. e. regionem illam universam occupasse, ita ut ad extrema ejus australia, ubi in littore Euphratis opposito urbs Dura sit, etiam penetraverit: intactum reliquisse nihil, sed ad fines usque Mesopotamiæ pervenisse, in quibus Dura. Longe igitur magis probò illum situm, qui in tabulis Ptolemaicis urbi eidem est assignatus, videlicet cis Euphratem, sive ad litus fluvii australe. Quocirca Babylone urbe non adeo longe abfuere Dura, sive Duraba, occidentem versus, vel inter occasum potius & meridiem. Juxta hanc igitur urbem in valle quadam, vel planitie (nam hanc quoque significare potest vox בקעה) imaginem erexit Nebucadnezar ea, ut existimo, de causa, quod locus esset maxime aptus ad suscipienda consecrationis solemnia, quippe spatiosus atque patentissimus, ut multitudinem fere infinitam, quam dedicationis causa istuc confluere oportebat, posset capere. Recordari hic subit, extare Judæorum traditionem l), in valle urbis Dura mortuos illos in vitam esse revocatos, de quibus Ezechiel Propheta m). Hanc inde opinor pro-

l) In *Sanhedrin*, fol. 92. 2. & in *Targum Cant. Cant.* c. VII. v. 10.

m) Cap. XXXVII.

profectam, quod locum, in quo visio ista sibi obtigerit, בקעה vocat Ezechiel, & quod Chanania, Mischaël & Asaria, quorum fata totius gentis Israeliticæ fortunam præfigurasse fuit creditum, præsentissimo mortis periculo erepti ibidem fuere, ac vitæ quasi rediti. Quod reliquum est, dubito relictam istic loci esse statuari, sed Babylonem potius arbitror postea, quam inaugurata esset, fuisse deportatam, & in Beli templo repositam, tanquam monumentum pietatis Nebucadnezaris perpetuum.

OBSERVATIO II.
DE PELAÏM, QVOD SIT
PELVSIUM

Ad Thren. I. 9.

לא זכרה אחריתה ותר פלאים אין
מנחם לה.

Non memor fuit Hierosolymorum urbs finis sui, dum descendit Pelaïm, unde nullus ei obigit consolator.

CONSPECTVS.

Erratum interdum ab interpretibus S. S. in eo fuit, quod nomina propria pro appellativis habuerunt. Quod exemplis ostenditur. §. I. פלאים non plurale est ex פלא, nec habet vim adverbii, nec accipiendum cum ellipsi nominis נגעים §. II. Locum potius nomen est, quo sese contulerunt Iudæi, opis impetranda causa. Petierunt vero a Pharaone

Cko-

Chopbra, seu Aprie, rege Ægyptiorum potente. Descendendi verbum **פל** de itinere usurpatur Ægyptiaco. §. III. **פל** loci in Ægypto nomen, fiti quidem, uti ex Jer. XLVI. 14. seqq. colligitur, (qui locus pluribus simul declaratur) non longe a Daphnis Pelusiatis, ubi arcem habuit Apries, & unde ille Pelusium, propugnaculum firmissimum, sæpius videtur commenceffe. §. §. IV, V. Per Pelaim igitur designatur Pelusium. Situs hujus urbis & ambitus. Nomen neque **ἀπὸ τῆς πηλῆς**, seu luto, neque a Peleo, Achillis patre, habuit, sed ex viro quodam Ægyptio illustri, qui vel condidit urbem, vel alio modo bene de illa meritus est. Græcorum de nomine error unde? §. VI. Pelusium apud Ezechielem vocatur **סין**. Urbes quedam pluribus nominibus insignes. Ezechiel nomine in Babiloniis usitato, Jeremias vero eo, quod in Ægyptiis receptum erat, usus est. §. VII. Contextus orationis integer exponitur, eaque occasione Thren. I, 9. IV, 17. illustrantur. §. VIII.

§. I.

IN erroribus, in quos prolabi contigit sacrarum litterarum interpretes, non minimus hic est, quando appellationes personarum, locorum cet. proprias habuere pro communibus. Quid enim, quæso, aliud Vulgati e c. paradisum produxit voluptatis? a) quid mulos genuit Anæ? b) quid vulpes Simsonis? c) nisi quæsitæ in nominibus propriis regio-

2) Gen. II, 7.

b) Gen. XXXVI, 24.

c) Jud. XV, 4. Ostendam, Deo favente, alias, *Schualim* in historia Simsonis esse Sualitas.

regionis, gentis, civitatisque propriis *Eden*, *Hajjemim*, s. *Hemin*, quod idem ac *Emim*, & *Schualim* appellativorum significationes?
 d) Augere, ut equidem puto, hanc errorum classem præsens potest Jeremiæ locus, in quo cum vox פלאים, *pelaïm*, adpellative adhuc exposita sit, longe credo aberratum fuisse a vatis divini mente. Nam loci utique nomen esse videtur, in Ægypti quidem regione, quo legatos eo tempore miserant Hierosolymitani, ad petendum contra Babylonios auxilium. Quam opinionem unde confirmari posse existimem, paucis indicabo.

§. II.

Nego igitur ante omnia, פלאים, *pelaïm*, plurale hic esse ex פלא *pele*, *mirabilis*, quoniam hoc pacto minus congruerent verba formæ loquendi Hebræis usitatæ. Inierunt quidem interpretes, ut accommodarent, rationem duplicem; unam, qua solum præfixum פ, alteram, qua Substantivum simul ali-quod oportet subaudiri. Vtraque vero elipsis linguæ Hebræicæ consuetudini conveniatne an repugnet, age dispiciamus. Prior
 Pars VII. C rem

d) Referri huc etiam potest Gen. XXXVIII, 14. ubi Tamar sedisse dicitur בפתח עינים; ubi quidem per *Enaim*, quod nomen oppidi est in tribu Juda, geminos fontes nonnulli, alii *bivium itineris* intelligunt.

rem qui statuunt, statuunt vero plerique, פלאים, positum pro בפלאים, vim adverbii h. l. habere existimant, exponuntque proinde *mirabiliter*, h. m. Descendit urbs seu dejecta est *mirabiliter*, ex illo scilicet, quod affecta erat, splendoris, firmitatis, potentiae atque gloriae fastigio. Verum enim vero licet largiar, praepositionem ב periphrasin sapius facere adverbiorum, ut בצדק, *juste*, באמת, *vere*, במהרה, במהרה, *festinanter* : & quamvis praeterea non inficiar, in tali periphrasi ב saepenumero deficere, quippe cujus ellipseos CHR. NOLDIVS exempla attulit bene multa: e) tamen periphrasin illam, adeoque & ellipsin ב, hic quidem admitti posse, sunt quae faciunt ut dubitem. Etenim ad illam, de qua agimus, circumlocutionem nomen requiritur substantivum, vel feminini certe generis adjectivum, ceu ex exemplis, quae adduci solent, omnibus abunde patet. At vero פלא omnium consensu adjectivum est, משקל פלא, ut ait KIMCHIVS. f) & generis quidem masculini. Requiritur vero etiam Singulare, quod indidem intalligitur; at פלאים Plurale est. Vetat igitur mos loquendi Hebraeorum פלאים adverbialiter accipi. Quod intellexisse videtur sagacissimus JO. CLERICVS g) quan-

e) In *Concord. Partic.* p. 172.

f) In *Sepher Schoraschim* p. 393.

g) In *Commentario* ad h. l.

quando, deserta expositione ista vulgari, ad alteram illam, quam diximus, ellipsin confundendum esse arbitratus est. Supplendam igitur putavit, ante פלאים, vocem כנגעים, bingäim, *plagis*, ne esset adjectivum sine Substantivo: atque sensum hinc effecit huncce: *Descendit plagis mirabilibus*, h. e. propter vulnera cecidit in humum. Quam vero insolens tum ellipsis illa nominis כנגעים, tum phrasis ipsa *descendere plagis* futura esset, intelligunt omnes, quibus linguæ Hebrææ indoles paulo est perspectior. Neque enim ellipses illa patitur alias, nisi quæ ex re substrata ipsa animadverti facile possunt; cujus naturæ illa Clerici minime reputari potest, quippe longius petita. Nec licentiam facere potest stilus Jeremiæ scabrosus, quem urget Clericus, quicquid lubet supplendi. Phrasis autem ista: *descendere plagis*, pro vulneribus oppressum humi procumbere pariter talis est, ut ipsa etiam ab usu loquendi Hebræis recepto abhorreere videatur.

§. III.

Quamobrem nihil credo esse reliquum, quam ut פלאים nomen censeamus proprium loci cujusdam, quo sese contulerunt Hierosolymitani, opis impetrandæ causâ. Is vero quis sit, haud erit quidquam, ex quo cognosci queat rectius, quam historia ejus temporis

ris Judaica, Ægyptiorum cum rebus collata. Scilicet jugum a Nebucadnezare, Babyloniorum rege, impositum excutere postquam decrevisset Zedekias, Judæorum rex, de fœdere cogitare cœpit cum Ægyptiis ineundo, ut horum auxilio sustinere & reprimere posset impetum Babylonii, quem dubitare non poterat cum exercitu mox adventurum, ad ultionem de Zedekia perfido sumendam. Jure enim jurando fidem pollicitus erat Nebucadnezari, a quo, Jojachino summoto, rex fuerat constitutus. Misit igitur g) ad Pharaonem Chophram h), quem Aprien appellant HERODOTVS i) atque DIODORVS Siculus k), legatos, qui copias ab eodem peterent auxiliares. Satis enim potens ad juvandum ipsum videbatur Apries, ὃς μετὰ τὸν Ψαμμίτιχον, τὸν ἐαυτῷ προπάτορα, ἐγένετο εὐδαιμονέστατος τῶν προτέρων βασιλέων, qui secundum Psammitichum, avum suum, fortunatissimus extitit omnium, qui antea fuerant, regum, ut de eo scribit HERODOTVS, qui que στρατεύσας δυνάμεσιν ἀδραῖς πεζικαῖς τε ἢ ναυτικαῖς ἐπὶ Κύπρον ἢ Φοινίκην, Σιδῶνα μὲν κατὰ κράτος εἶλε, τὰς δ' ἄλλας τῆς Φοινίκης πόλεις καταπληξάμενος προσηγάγετο. ἐνίκησε δὲ καὶ ναυμαχίᾳ μεγάλη Φοινίκας τε καὶ Κυπρίους

g) Ezech. XVII. 15.

h) Jer. XLIV. 30.

i) Lib. II. c. 161.

k) Biblioth. Hist. L. I. c. 68. p. 43. edit. Stephan.

πείρας καὶ λαφύρων ἀθροίσας πλῆθος ἐπανῆλθεν
 εἰς Αἴγυπτον, *cum instructissimis terra mari-
 que copiis in Cyprum & Phœnicen impressio-
 ne facta, Sidonem vi ceperat, aliasque Phœ-
 nices urbes terrore subegerat: & ingenti pu-
 gna navali Phœnicibus & Cypriis devictis,
 cum magna spoliolorum vi in Ægyptum erat
 reversus, testante DIODORO. Iſtam igitur
 Zedekix ad regem Ægypti legationem unico
 Jeremiam verbo, וְיָרָד, indicasse arbitramur.
 Nam descendendi verbum, יָרָד, etiam cum
 absolute, sive sine addito regionis vel loci po-
 nitur nomine, iter denotare Ægyptiacum,
 demonstratione haud existimo indigere;
 adeo later illud, puto, eorum neminem, qui
 in legendis V. T. fontibus aliquantum sunt
 exercitati. Itaque illud וְיָרָד interpretamur:
*ablegavit in Ægyptum, qui auxilium pete-
 rent.**

§. IV.

Jam interpretatione hac admissa, conse-
 quens sane erit, ut vox פְּלִיזִים eum nomi-
 natim Ægypti designet locum, quo legati Ju-
 dæorum abierunt. Hunc autem ex sermo-
 ne quodam Jeremix alio, qui in vaticinio-
 rum volumine c. XLVI. v. 14. seqq. exhibe-
 tur, me spero detecturum. Præstruendum
 vero hic aliquid est, quod ad sermonis ejus-
 dem intelligentiam vel maxime conducet;
 videlicet ad Judæos illum pertinere, ur-
 bes

bes Ægypti aliquot tunc incolentes. Colli-
gi id licet ex Cap. XLIII. 7. XLIV. 1. ubi in-
dicat Propheta, Judæos, in Ægyptum, non
obstante dissuafione ipsius feria, profectos
Daphnis Pelusiis (תחפנחם) sedem primum
fixisse, quemadmodum & Jeremias ipse fi-
xit, perpetuoque, ut credibile, habuit, post-
ea Magdolum quoque, Memphim, & in re-
gionem Patros, quæ Ægyptus creditur supe-
rior, esse digressos. Quid igitur est, quum
tot Ægypti urbes essent aliæ, eademque, si
a sola discedamus Memphi, magis etiam cla-
ræ, quid est, inquam, cur quæ dicturus erat,
proclamari speciatim jubet *Magdoli, Mem-
phi & Daphnis*, nisi quod ad Judæorum po-
tissimum, loca illa tunc inhabitantium, per-
venire ea velit notitiam, tanquam ad ipsos
spectantia? Jam sermonem ipsum curatius
paulo consideremus: **התיצב והכן לך כי**
אכלה חרב סביבך, *siste te, & para te*, o Ju-
dæe, urbium illarum inquiline, ad defensi-
onem, *quia absunit gladius quæ sunt cir-
ca te*, arma Babyloniorum loca vicina expu-
gnant occupantque. V. 15. **מדוע נסחת אבירך**
Quare vero retro agitur fortium tuorum
quisque, fugam capefit, **לא עמר** *nec consistit*
in acie? Scilicet **יהוה הרפו** *impellit ipsum*
Jehova terrore incusso. V. 16. **הרבה כושל**
Multiplicat impingentem, facit idem, ut Ju-
dæorum multi impingant, pede firmo obfi-
stere

stere nequeant Babyloniiis, in Ægyptum ir-
rumpentibus: נפל איש אל רעהו *Cadit etiam*
unus supra alterum, in fugam sese dant præci-
pites, dicuntque: קומה ונשבה אל עמנו ואל ארץ מורדתנו. *Age revertamur ad populum nostrum,*
& ad solum nostrum natale, repetamus Judæ-
am, patriam nostram, unde invito Numine e-
migravimus, מפני חרב הירנה *propter gladium*
columbæ, ejus, qui columba utitur pro insi-
gni, quod olim fecerant Assyrii, vel, si ma-
vis, *oppressoris*, propter vim armorum, qui-
bus omnia superant opprimuntque Babylo-
nii. V. 17. קראו שם פרעה מלך מצרים *Clam-*
maverant ibi, Judæi ante annos aliquot ibi-
dem locorum, eisdem in urbibus, per legatos
suos sic exclamaverant: *O Pharao, Rex Æ-*
gypti! succurre, opemque fer genti nostræ
pressa, ut resistere valeat Babyloniiis ingru-
entibus, urbemque nostram obsidione cin-
cturis: שאן *Strepitus*. Verum Apries nil
nisi inanem tunc ciebat strepitum. Nam
movit quidem ex Ægypto exercitum, quasi
liberaturus obsidione urbem; mox vero,
cum Babylonios sibi occurrere audivisset,
recessit, 1) והעביר המועד *atque ita transi-*
re sivit statum tempus, præterlabi illud tem-
pus passus est, quo maxime obsessis prodes-
se copiis suis ex condicto poterat. Quod
postremum non alia de causa in memoriam

C 4

Judæ-

1) Jerem. XXXVII, 5. 7.

Judæis suis revocasse videtur propheta, quam ut judicarent, quemadmodum olim frustra auxilium ab Ægyptiis expectassent: ita illa quoque tempestate, qua Ægyptum invasurus esset Nebucadnezar, nullum ipsis fore in Ægyptiis, quos inter viverent, præsidium, qui ipsi se adversus hostem adeo gravem tutari haud queant.

§. V.

Nostro autem proposito verba cumprimis serviunt extrema: *Clamarunt ibi*. Nam illud *ibi* referri utique debet non ad solam Memphim, sed ad loca etiam reliqua, quorum facta fuerat mentio, *Daphnas Pelusiacas & Magdolum*. Ex quo inferri potest, legatos Judæorum desiderium regi suum in eo quoque tractu, qui alveo Nili primo, Palæstinæ ratione habita, ab ortu adjacet, exposuisse. Sita enim ibi urbs utraque, vicina quippe Pelusio, cujus situm postea demonstrabimus. Nam Magdolum Pelusio XII. millibus passuum, sive tribus mill. Germ. in austrum, Daphnæ vero XVI. millibus, seu quatuor milliariis Germ. distabat, observante ex itinerario Antonini CELLARIO m). Videri quidem poterant iidem legati Memphim potius adiisse, quod illic tunc esset sedes regia.

PLI-

m) *Notit. orbis antiqui* P. III. p. 56.

PLINIVS n) : *Memphis quondam arx Ægypti regum.* Verum Daphnis quoque reges tunc temporis, Apriem saltem, si non semper, interdum tamen egisse, palam fit ex eo, quod palatium ibi fuit regium. Meminit enim hujus ipse Jeremias, quando mandatum sibi a Deo fuisse ait, ut lateres abderet in argilla, ad fornacem laterariam, quæ ad ostium esset *domus Pharaonis* Daphnis. Quæ domus cur exstructa fuisset, nisi rex istic loqueretur commemorari. Nec desuit sane causa commorandi eo in loco Apriæ. Quod si enim unquam, tunc certe maxime necessaria præsentia ejus erat in finibus Ægypti orientalibus, ut hos a Babyloniis, quos bellum apparare ignotum ei esse non poterat, eo accuratius defenderet. Nec dubium est, quin Daphnis Pelusium quoque sæpius rex commearit. Nam huic potissimum totius Ægypti propugnaculo cura ad hibenda erat atque providentia, ut diligenter custodiretur adversus Arabum, Syrorum populorumque orientis aliorum irruptiones. Hinc præsidio illi prospiciendum vigilanti atque numerofo, cujus & capax erat. Manerho saltem apud JOSEPHVM o) refert. Salatin, Pastorum regem, collocasse in hac urbe, Abari olim dicta, ad custodiam ejus armatorum

C 5

mul-

n) *Hist. nat. L. V. c. 9.*o) *Contra Apionem* p. 445. edit. Haverc.

multitudinem usque ad CCXL. millia viro-
rum. Ecquis itaque dubitet contingere facile
potuisse, ut legati Zedekia regem invenirent
in urbe Pelusii, Daphnis, ubi arx regia, non
longe remota?

§. VI.

Quæ cum ita sint, conjicio hinc, פלמיה
Jeremiae illud ipsum esse *Pelusium*, præfer-
tim cum a nomine non multum abludat.
Sublato enim ex Πηλυσίων sibilo, qui, quam
facile tollatur, inter linguarum peritos fa-
tis constat, perquam affine illud evadet
τῶ Pelaiim. Ac fortassis etiam sine sibilo no-
men extulerunt Ægyptii, sono ad Pelaim ma-
gis etiam accedente. Situm vero erat illud
Ægypti claustrum, uti HIRTIVS vocat p),
prope ostium illud cognomine, quo in mare
effluit alveus Nili Bubasticus, ac illi quidem
ad ortum, viginti stadiis a mari in Arabia
confiniis. STRABO: q) ὥκισται δὲ ἀπὸ Θα-
λάσσης ἐν πλείοσιν ἢ ἑικοσι σταδίοις - - - Ἡ δὲ
μεταξὺ τῆς Νείλου, καὶ τῆς Ἀραβίας κόλπου Ἀραβία
μὲν ἐστὶ, καὶ ἐπὶ γὰρ τῶν ἄκρων αὐτῆς ἰδρύεται τὸ Πη-
λυσίων. Sita est urbs supra mare stadiis am-
plius viginti - - - Arabia inter Nilum ja-
cet & Arabicum sinum, & in extremis ejus
partibus (Arabia) situm est Pelusium. Am-
bitus

p) De bello Alexandr. cap. 27.

q) Geogr. L. XVII. p. 1155. edit. - - -

bitus urbis, Strabonis tempore, stadiorum fuit XX, ceu idem refert Geographus. De nomine vero inter Veteres ipsos dissensio est. Nam Strabo illud ἀπὸ τῆς πηλῆς καὶ τελμάτων, *a luto*, quod Græcis *Pelus* est, & paludibus ducit. Cujus sententiæ situs urbis favet. Nam μεταξὺ τῆς Ταντικῆς καὶ τῆς Πηλεσιανῆς λίμναι, καὶ ἑλὴ μεγάλα καὶ συνεχῆ, κώμας πολλὰς ἔχοντα· καὶ αὐτὸ δὲ Πηλεσίον κύκλῳ περιέκείμενα ἔχει ἑλὴ, ἅτινες βέραθρα καλεῖσιν καὶ τέλματα. *Inter Taniticum Pelusiacumque ostium sunt lacus, & maximæ ac continuæ paludes, in quibus & pagi multi sunt. Pelusium quoque ipsum est cinctum lacubus, quæ nonnulli Barathra vocant, nec non paludibus*, inquit Strabo. AMMIANVS vero MARCELLINVS r) a *Peleo*, conditore, nominis rationem haud obscure jubet repeti. Subnotamus ipsa ejus verba: *In Augustamnica Pelusium est oppidum nobile, quod Peleus Achillis pater dicitur condidisse, lustrari Deorum monitu jussus in lacu, qui ejusdem civitatis alluit mœnia, cum post interfectum fratrem, nomine Phocum, horrendis furiarum imaginibus raptaretur. Peleum Pelusium condidisse, quos secutus Autores asserat Marcellinus, nescire se fatetur* HADR. VALESIVS ad istum Ammiani locum. Secutus autem procul dubio est DIONYSIVM

VM

r) Libr. XXII. c. 16. in principio.

VM *Periegeten*, idem affirmantem his ver-
sibus):

- - - παρὰ κασιώτιδα πέτρην

ΠηλῆⓈ πτολίεθρον ἐπώνυμον ἄνδρες ἔχουσι
ἔξοχα ναυτιλῆς δεδαήμενοι.

- - - *ad rupem Casiam*

*Pelei de nomine dictum oppidum homines te-
nent,*

Rei nauticæ peritissimi.

Ad quæ hæc observat Eustathius Scholias-
tes: οὗⓈ μὲν τὸ Πηλῆσιον πτολίεθρον ἐπώνυμον τῷ
ΠηλέⓈ Φησὶν, ὡς στρατιωτῶν Φθιωτῶν, ὑπὸ Πηλεΐ
τεταγμένων, οἰκησάντων αὐτῷ. *Hic quidem di-
cit, Pelusium oppidum nomen a Peleo habere,
quod Phthiotæ sub Peleo militantes hic habi-
taverint.* At minus id videtur probabile Va-
lesio, cum Peleum, occiso fratre Phoco, pul-
sum ab Æaco patre, Phthiam confugisse ad
Eurytum, sive ad Eurytionem Actoris filium,
ab eoque lustratum esse, omnes Historici
consentiant: inter quos Diodorus Siculus,
Apollodorus, Antoninus Liberalis (addere po-
tuisset Pausaniam) Aristophanis, Apollonii
ac Lycophronis Scholiastæ. Porro Peleum,
cum Eurytum inter venandum casu occidis-
set, Phthia relicta Jolcum se contulisse ad
Acastum, ut quidam memorent. Probabi-
lio-

s) In *Periegesi* v. 261.

liorem itaque censet Valesius Strabonis opinionem; nisi potius vocabulum sit Ægyptiacum. Quod postremum recte quidem illum suspicatum esse arbitramur. Nam Ægyptios, priusquam a Græcis subjugati essent, loco adeo nobili nomen potius Græcum dare voluisse, quam ex sua peritum lingua, nemini fortasse credibile videbitur, qui meminerit, quantopere Græcos horumque res præ se suisque vilipendere ac spernere consueverint Ægyptii. Vt taceam, vix pati linguæ Græcæ analogiam, ut ex *πηλός* derivatum fiat *πηλῶσιον*, ad locum cœnosum indicandum; dicendum enim potius erat *πηλῶδες*. Itaque in illo Veterum divortio sic mihi videtur statuendum: Accepisse urbem nomen suum ex viro quodam Ægyptio illustri, qui vel condiderit, vel ratione etiam alia bene de illa sit meritus; atque hunc nomen gessisse tale, unde vox *πηλῶσιον Pelusium*, vel quomodo-cunque extulerunt Ægyptii, facili negotio posset deduci. Fueritne is *κάσι* *ναυκλήρ*, Casius ille Naclerus, quem Pelusiotas pro Deo coluisse EPIPHANIVS t) refert, an alius quisquam, nobis nunc perinde esto, Græci postea, cum viderent, nomen istud cum illo, quo Achilles appellatus parens esset, apprime convenire, gloriæ suæ gentis

con-

t) In λόγῳ ἀγκυρωτῷ s. in libro ancorato p. 513. edit. Gr. Bas. a. 1544.

conducere existimarunt, si originem urbis juxta ac nomen ad Peleum referrent. Commentum igitur sunt, hunc ejusdem exitisse conditorem nominisque simul auctorem. Græcorum alii, animadversa nominis cum voce *πηλός* congruentia, hinc illud derivare instituerunt, præsertim cum sita urbs in solo esset cœnoso. Quasi vero Græce locuti essent Ægyptii, a quibus impositum procul dubio urbi nomen fuit, non a Græcis. Etenim jam pridem ante Alexandri M. ætatem in usû fuit, uti ex Herodoto colligimus, qui *ὀστii Pelusii*, quod nomen habuit ab urbe, passim meminit. Illo autem tempore quis Ægyptios sibi persuadeat, Græcorum contentores, vocabulum ab his mutuari voluisse, quo urbem quandam suam appellarent?

§. VII.

Objici mihi posse video, urbem Pelusii non *פְּלִימ* *Pelaïm* vocari solere in sacris litteris, sed *פִּינ* *sin*. Admodum certe probabile, Ezechielem per *פִּינ*, quam in urbibus Ægypti variis recenset, & *מַעַן*, sive *propugnaculum*, vocat, u) Pelusium designare voluisse, urbem Ægypti facile munitissimam: quod & Vulgato interpreti jam persuasum fuit & BOCHARTI x) studio confirmatum

u) Cap. XXX, 15. 16.

x) In *Phaler* L. IV. c. 27. p. 311. sqq.

tum est. Est vero quod respondeam, scilicet minime esse insolens, ut locus aliquis nomen in sacris litteris duplex gerat, imo triplex. Ab Ægypto ut rei confirmandæ causâ digrediamur, haud erit necesse, quum ipsa hæc regio exemplum nobis subministret memorabile; urbem scilicet *On*, uti Moyses y) vocat, ex qua oriunda erat illa sacerdotis filia, quam in matrimonium duxerat Josephus Prorex. Hanc urbem magno consensu interpretes, cum veteres tum recentiores, Heliopolin esse affirmant, urbem Nomi, inter Nilum & intimum sinus Arabici recessum sitam, principem. Affirmat idem JOSEPHVS quoque, conjugem illam πετεφεῖς θυγατέρα vocans τῶν ἐν Ἡλιουπόλει ιερέων, *Petephrae, unius ex sacerdotibus Heliopolitanis, filiam z)*. Pseudo-Jonathanem quid moverit, ut *On*, per טנים *Tanes* redderet, non perspicio. Tanis enim non *On* audit in scripturis sacris, sed צען *Zoan*. Jam urbs illa nomine prorsus alio nuncupatur apud Jesaiam, & rursus alio apud Jeremiam. Nam Jesaias עיר החרס *Ir haberes* dicit a): quod, ut ex re ipsa, de qua agitur, quippe ad Heliopolin pertinente, patet, accipiendum, quasi legeretur עיר החרס *Ir haberes, urbs solis*, quomodo & Paraphra-

y) Gen. XLI, 45.

z) *Antiqu. Jud.* L. II. c. 6. p. 80.

a) Cap. XIX, 18.

phraſtes legiſſe videtur Chaldaeus, Symmachus & Hieronymus legerunt manifeſto, quippe πόλις ἡλίας, *ſolis urbem*, interpretati, & Jeſaiam quoque ipſum ſcripſiſſe non improbabile eſt. Jeremias vero b) eundem locum בית שמש, *Beth ſchemeſch*, ſeu *domum ſolis*, voce בית vel latiori illo ſignificatu, quo *locum* notat quemvis, utens vel ad *Ædem* reſpiciens *Soli* iſtic conſtitutam: in cujus numinis honorem quotannis panegyris in urbe illa agebatur ſolennis c) En ergo nomina Heliopoleos tria: On, Irhacheres, *Beth ſchemeſch*. Accedat celebratiſſimæ etiam Babylonis exemplum, quam Jeremias d) modo *Babelem* vocat, modo *Sefacham*. Nihil igitur obſtat, quo minus, ſi cetera congruant, *Pelaim* & *Sin* pro unius ejusdemque urbis haberi poſſint nominibus. Ac poteſt ratio aliqua diverſimode appellatæ urbis inde etiam peti, quod Ezechiel in Babylonia ſcripſit, adeoque nomine utendum cenſuit inter Babylonios uſitato; Jeremias vero in Ægypto, ut videtur, carmen hocce lugubre compoſuit, ideoque ſatius eſſe duxit, illam appellationem, quæ inter Ægyptios uſu pridem invaluerat, exprimere, quam aliam quandam, quam vel populares ſui in Canaane, vel Babylonii ſolerent uſurpare. Contin-

b) C. XLIII, 13.

c) Herodotus L. II. c. 59.

d) Cap. XXV, 26. & LI. 41.

tingere enim & hoc solet, ut locum unum
gens una plane appellet aliter, quam altera.
Sic Thebas, Ægypti superioris metropolin,
Græci ut plurimum *Diospolin*; Bethschanem,
nobilem Palæstinæ urbem, *Scythopolin* ap-
pellarunt. Quid igitur, si Babylonios qui-
dem, non verò Ægyptios ipsos, Pelusio Sinis
nomen, ob solum, in quo posita erat cœno-
sum (*Sin*, enim Chaldaïs lutum sonat) de-
disse existimemus? Perinde ac Græci hoc ipso
situ adducti fuere, ut *Pelusii* vocem ex *πηλῶ*
attributum loco fuisse arbitrarentur.

§. VIII.

Nunc agedum lustremus contextum ora-
tionis integrum, & quis sensus prodeat vi-
deamus, si פלתיים nomen urbis Ægypti pro-
prium censeamus. לא זכרה אחריתה *non me-
mor*, inquit propheta, *finis sui fuit*. Sum-
mam igitur imprudentiam Hierosolymitanis
suis exprobrat, qui consilia inierint temere,
de exitu, quem habitura essent, parum sol-
liciti. Jam imprudentissime eo ipso ege-
rant Judæi, quod a Nebucadnezare, rege po-
tentissimo, orientis terrore, ubi defecissent,
cum Ægyptiis pacti erant de auxilio, quod
tamen vel certum, vel satis certe validum fu-
turum sperari haud poterat. Hoccine erat
finem respicere? An non causa potius Eze-
chieli gravissima erat quarendi ex Hieroso-
Pars VII. D lymo-

lymorum civibus e) : וְהִצִּילָהּ וְהִמְלִיטָהּ אֵלֶּה : והפר ברית ונמלט. *An prospere aget, an incolumis evadet, talia qui fecerit? Frangatne rex Jud. fœdus & salvus maneat?* Sed indicat Jeremias quoque ipsam illam, ad quam respexerat, actionem imprudentem. וְהָרַד פְּלִשְׁתִּים *Descendit enim Pelusium, vel, dum descendit Pelusium.* Quæ optime his Ezechielis explices verbis : *Rebellavit, Zedekias, adversus eum, Nebucadnezarem, mittendo legatos suos in Ægyptum, ut concederet ipsi, rex Ægypti, Apries, equos cum copiis numerosis.* Dicuntur vero legati illi descendisse seu profecti esse *Pelusium*, quod illic loci, uti supra jam sumus suspicati, rex forte tunc commoraretur cum exercitu, ut hostem, si qua ingrueret, a regni finibus arceret. Potest tamen *Pelaïm*, *Pelusium*, synecdochice etiam de Ægypto accipi universa, eundem ad modum, quo, ex nonnullorum sententia, quam equidem non improbo, *Sinim*, seu *Pelufioræ*, apud Jesaiam f) pro Ægyptiis ponuntur omnibus : Quam vero inutiliter ista suscepta fuerit legatio statim docet propheta verbis : אֵין מִנָּחֵם לָהּ ; *Consolator, i.e. auxiliator, illi nullus adfuit.* Nam licet auxilia, muneribus amplissimis acceptis, pollicitus

e) C. XVII, 15.

f) Cap. XLIX, 12. Vide BOCHARTVM in *Phaleg* L. IV. c. 27.

tus esset Apries Zedekia, ac stare etiam promissis velle videretur, quando Judæam versus ducebat exercitum, quasi subsidio venturus Hierosolymitanis laborantibus: tamen successu caruit conatus, quod vel serio rem non ageret Apries, vel vires suas non sufficere sentiret, ad confligendum cum hoste tantis opibus instructo. Recepit enim se in Ægyptum, simulac Babyloniorum exercitum, soluta tantisper obsidione, sibi occursum esse cognovisset g). Inanis igitur plane spes erat, quam in Ægyptiis collocaverant Judæi. Quod & ipse Jeremias aperte profitetur postea: קראתי למאחרי המה רמוני. *Advocavi amasios, fœderatos meos; sed illi fefellerunt me h).* Ac inferius i): עודינו תכלונה עינינו אל עזרתו הכל בצפתנו צפינו אל גוי לא ישיע. *Cum adhuc nos subsisteremus, rempublicam atque civitatem adhuc teneremus, confecti fuere oculi nostri spectando ad auxilium nostrum, inutiliter. Speculatione nostra speculati sumus, ex locis altis longe prospectavimus, ad gentem minime nos servaturam, ad Ægyptios, a quibus tamen salus nulla erat expectanda: profuerunt illi nobis prorsus nihil. Hoc igitur pacto aptius, spero, singula coherere inter seprehendentur, quam si vulgari verborum Jeremiae interpretationi inhæreamus. OB-*

g) Jer. XXXVII, 7.

h) Cap. I, 19.

i) Cap. IV, 17.

OBSERVATIO III.
DE FORMVLA ELLIPTICA :
NONNE AD VOS, VIATORES?

Ad Thren. I, 12.

לֹא אֵלֵיכֶם כָּל עַבְרֵי דָרְךְ הַכִּיטוֹ וּרְאוּ אִם
יֵשׁ מִכְאוֹב כַּמִּכְאוֹב אֲשֶׁר עָלָה לִי.

*Nonne ad vos viatores omnes? Intuemini
& videte, an sit dolor aliquis ei similis, quo
affecteda sum ego.*

CONSPECTVS.

*Eorum in sermone scriptisve, qui dolorem animo
sentiunt exquisitum, ἐλλείψεις & ἀποσιγήσεις
frequentes sunt. Unde Threni quoque Jeremiæ
illis scatent. §. I. Græcus interpres verba, de quibus
quæritur, sensu reddidit plane nullo. Chaldaeus
sensum tantum exprimere voluit, verborum pa-
rum curiosus. Nec vulgatus vim verborum exhau-
sit. CLERICVS etiam in illis interpretandis ju-
sto licentiosius versatus est. §. II. Ellipsis formulæ
duplex inest: una τὸ ἴ interrogativi; altera
verbi אָקַר clamem. Confirmatur posterior ex
loco simili. Prov. VIII, 4. §. III.*

§. I.

Quod contingere solet iis, qui dolorem
animo sentiunt insignem, ut, dum loqui
aliquid vel scribere instituunt, in verbis admo-
dum sint parci, impediunturque angore, quo
minus, quæ ad plenam orationem pertinent,
pro-

proferant omnia exprimantve : id Jeremiæ quoque vari, dum carmen hocce triste, quo & suas & gentis suæ calamitates ingentes deflet, conderet, accidisse animadvertimus. Scatet enim illud ἐλλίπσει, scatet ἀποσιωπήσει, ad quas nisi diligenter attendat lector, futurum sane est, ut bonam scripti partem ægre capiat. Nos exemplo rem nunc illustrabimus unico, ex libri fere primordio, ubi invitat propheta viatores omnes, ut spectatum accedant, judicentque, *fitne dolor aliquis ei comparandus*, quem perferre oporteat Hierosolymorum cives, propter urbem penitus everfam.

§. II.

Est invitatio illa his concepta verbis : לֹא אֵלֵיכֶם כָּל עַבְרֵי דָרַךְ וְגו'. *Nonne ad vos, viatores omnes?* Græcus interpres sic reddidit : οἱ πρὸς ὑμᾶς, πάντες παραπορευόμενοι ὁδόν. *Qui ad vos, prætereuntes per viam*, sensu plane nullo. Chaldæus sensum potius exprimere voluisse videtur, quam verborum habere rationem, cum sic interpretatus est : אֲשַׁבְּעִית לֶכֶן כָּל רַעְבְּרִין בְּאַרְחָא, *Obtestor vos omnes, qui transitis per viam*. Recentissimus vero omnium, ut omittam alios, J. O. CLERICVS, magna usus licentia, exposuit : *Vos omnes, qui per viam transitis & ad quos res non pertinet, utinam adspiciatis, & videatis!* Scilicet particulæ לֹא & negandi &

54 *Obs. III. De formula elliptica:*

optandi, (quasi esset לר) vim tribuit, & non secus, ac si utroque modo scriptum esset, transtulit: quod quo jure fieri potuerit, equidem non perspicio. Aut enim solum negat לרא, aut, si emendandi cupidini mutandique in לר locus sit reliquendus, desiderium notat. Vtrumque officium simul præstare non potest.

§. III.

Malim igitur ellipsin in verbis statuere duplicem, eamque a consuetudine Hebræorum minime abhorrentem: unam גַּם ה' interrogativi ante לרא, ita ut cum interrogatione efferantur verba לרא אֵלֵיכֶם, *nonne ad vos?* Quam ellipsin si quam frequens sit Hebræis, exemplis operose ostendere instituerem, verendum sane mihi esset, ne otio abundare, aut in re manifesta diligentiam collocare velle supervacuam, linguæ peritis viderer. Ellipsin alteram verbi אָקרא, *clamem*, esse puto, hac sententia: *Nonne justum est, ut ad triste hoc spectaculum vos omnes convocem, qui iter hac facitis, & urbem vidistis admirati- que estis florentem?* Quo pacto optime quadrabunt verba ad ea, quæ sequuntur: הַבְטוּ וּרְאוּ אֵם יֵשׁ מִכֹּאֵב כִּמְכֹּאֵב לר Intuemini & aspici- te, sitne dolor aliquis ei, quo affecta ego sum, comparandus. Similis plane formula est, qua Prover-

bio-

biorum scriptor utitur a) אִלְיָהוּ אִשִּׁים
אָרָא Ad vos, viri, clamo; in qua cum claman-
di verbum expressum fit, dictam hinc
ellipsin confirmari posse arbitror.

OBSERVATIO IV. DE FORMVLIS MOTITARE CAPVT, ET APERIRE OS.

ad Thren. II, 15. 16. III, 46.

CONSPECTVS.

Phrasēs רָאָה רָאָה motitare caput, פָּתַח פִּה
aperire os, פָּתַח הַפִּי diducere labium,
de iis adhiberi, qui illudunt insultantque aliis, a-
gnoscent quidem interpretes: at plene tamen eas,
aut accurate satis, explicare non solent. §. I.
Priori formula non notatur motus ad latus utrum-
que, quæ abnuntis est, negantis, aut displicentiam
testantis, in oraculis etiam nonnullis adhibita:
sed ea, quæ fit antrorsum, atque sursum deorsum-
que, τοῖς ἐπιχαίροντο, et in sinu gaudentibus
usitata. §. II. Loca scripturæ, ista capitis de mo-
tione intelligenda. §. III. Per formulam alteram
non nuda indicatur oris apertio, quæ admiran-
tium potius est stupentiumque; sed ea, quæ cum
convicio, ludificatione, probrisque ingestis conjun-
cta est. §. IV. Quod confirmatur (1) ex Ps. XXII,
14. 8. §. V. (2) ex Jobi, XVI, 4. 10. §. VI. (3) ex
Matth. XXVII, 39. §. VII. פָּתַח פִּה Græce phra-
si Homericæ ἀνα τὸν ἔχιν efferrī posset. Alibi

D 4

OS

a) Cap. VIII, 4.

56 *Obs. IV. De formulis motitare caput,*

os aperire dicitur, qui votum concipit verbis, non tacitus, ut superstitionum quorundam mos fuit. פתרון פה *Judaeorum recentiorum.* §. VIII.

§. I.

Cum locis in inscriptione indicatis, tum alibi passim in sacris litteris obvia sunt formulae *הניע ראש פצה פה* *motitare caput* & *aperire os*, pro quo Psalmo XXII. v. 8. etiam legitur *הפטר בשפה*, *aperire*, vel *diducere labium*. De iis adhiberi phrasēs, qui illud intuluntque aliis, palam est: nec desiderari in interpretibus potest, quod illud minus observarint. At erit tamen fortasse nihilo secius, quod ad illustrationem locutionis utriusque pleniorē dici possit. Quod si fiat, non futurum spero, ut operam suscepisse videamur levem aut inanem. Priori quidem merum designari gestum, de eo mihi cum ceteris interpretibus convenit; illud vero addubito, an iste denotetur, quem vulgo sibi repraesentant homines, cum de capite motitato inaudiunt. De posteriori aliter, ac vulgo fit, sentio. Neque enim aperturam oris nudam, sive eam, quæ cum silentio, sed talem, quæ cum convicio conjuncta est, significari per eam existimo.

§. II.

Primum igitur id quaeritur, qualis illa modo sit, quam verbo *הניע*, agitationem alioqui

qui quamlibet significante, indicare in hac phrasi voluerunt Hebraei: utrum illa, quæ ad latus fit, utrumque (*ein kopf schütteln*) an alia? Equidem id & naturæ gestuum, & mori gentium communi (a quo cur desciverint Judæi?) congruum esse arbitror, ut cum ad latus utrumque movetur caput, animus significetur vel recusantis negantisque, vel ejus, cui res aliqua displicet. Hinc & in oraculis illis, quæ motu reddebantur capitis, si caput simulacri, sacerdotum quidem arte, in partem moveretur utramque, intelligebatur hinc, negare Deum, vel improbare consilium cœptumve. Tale illud erat Jovis Ammonii, de quo STRABO a): οὐχ ὥσπερ ἐν Δελφοῖς καὶ Βραγχίδαῖς τὰς ἀποθεσπίσεις διὰ λόγων γίνεσθαι, ἀλλὰ νεύμασι καὶ συμβόλοις τὸ πλέον, ὡς καὶ παρ' Ὁμήρῳ b)

Ἡ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὀφρύσσε νεῦσε Κρονίων.

τῷ προφῆτῃ τὸν Δία ὑποκρινομένῃ.

Responsa non, ut apud Delphos et Branchidas, verbis dari, sed magna ex parte nutu et signis: quemadmodum apud Homerum:

Dixit: coeruleisque superciliis annuit Jupiter.

Vate Jovem imitante, simulante, effingente.

D 5

Mi-

a) *Geograph.* L. XVII. p.1168.

b) *Il.* I. v. 528.

58 *Obs. IV. De formulis motitare caput,*

Minime ergo gestus iste irridenti convenit, vel ludificanti. Huic enim maxime placet, imo oblectationi summæ est malum, quod ei, quem irridet, accidit. Quare ad illum potius capitis motum respiciendum erit, quo vulgo utuntur *οἱ ἐπιχαίροντες*, gaudii sui testificandi causa. Solent enim hi antrorsum potius, annuentium instar, motitare caput, ita ut mentum ad pectus fere applicent, mox vero rursus attollant, repetantque hanc agitationem crebrius cum risu, gaudium prodeunte enixum. Cujusmodi gestus in iis quoque observari interdum potest, qui de re, quæ ipsis accidit, læta secum & quasi in sinu gaudent. Ac sane, verbum *הניע* non tantum de motu, qui ad latus utrumque, sed de eo quoque, qui sursum fit ac deorsum adhiberi suevisse, palam est ex Zeph. II, 15. ubi *viatores* de Ninive everfa, pro derisionis signo, *sibilaturi* dicuntur manumque agitaturi, *יניע ידו*. At quis unquam vidit hominem, alios deridentem miserisque insultantem, manum movere aliter, quam sursum ac deorsum? nisi forte manum utramque complodat, quod apud Hebræos *פספס* est, non *הניע*. Quocirca, si *הניע ראש* apta phrasi germanica velimus exprimere, dicere debebimus, *mit dem Kopfe nicken*, non *den Kopf schütteln*.

§. III.

§. III.

Tali igitur capitis motione Hierosolymorum civitatem Sancharibum fugientem profecuturam esse, Esaias propheta nunciat. c) בזה לך לענה לך בתולת ברת ציון אחרך *Spernet te, illudet tibi virgo filiae Zionis, post te caput motabit filia Hierosolymorum*, laturatura scil. de clade, quam passus es, ingenti. Eodem quoque gestu ab hostibus vel sibi ipsi, vel ei, cuius personam ibi sustinet, illudi acerbe queritur psalmi vigesimi secundi auctor. v. 8. tunditque querelam eandem, qui Psalmum composuit CIX. commate quinto & vigesimo. Jobus etiam cap. XVI, v. 4. ait: sibi quoque facile fore, derisionis causa, *motitare caput*, de amicis inania solatia afferentibus, si suo essent loco; perinde ac fecissent illi. Porro Hierosolyma desolata eandem pati a viatoribus gentium inimicarum contumeliam, Jeremias dolet locis Threnorum citatis. Sic & Ecclesiastici scriptor d), pauperem alloquens in extremam necessitatem adactum, formulamque istam Hebraeorum imitans, *κινήσει ἐπὶ σοί, Caput tuum contra te movebit dives*, te ab ipso vanis promissis deceptum deridebit. Denique insul-

c) 2. Reg. XIX, 21. Esa. XXXVII, 22.

d) cap. XIII, v. 10.

insultatum eodem modo sanctissimo fuit
 Servatori, ex cruce pendenti nam prater-
 untes ἐκίνησαν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, *motitarunt*
capita sua. e)

§. IV.

Pergimus ad formulam alteram *aperire*
os, quæ pariter tribuitur insultantibus alio-
 rum calamitati. Hæc ita vulgo intelligitur,
 quasi ore tantum hiantes adstent irrisores, ni-
 hilque interea loquantur, similes τοῖς κωφοῖς
 προσωπείοις, ἃ διηρημένα τὸ εἶμα καὶ παμμέγε-
 θες κεληνότα, ἔδὲ τὸ σμικρότατον φθέγγεται,
mutis in tragædia personis, quæ diductori-
etu, atque immane hiantes, ne minimum
quidem loquuntur, verba vides LVCIANI
 f). Vereor autem, ne contra experientiam
 rictus oris iis tribuatur, qui illudunt mise-
 ris. Is enim non tam in deridentibus obser-
 vatur, quam in admirantibus rem aliquam
 cum stupore. Quare aliud quid esse existi-
 mo, quod per os apertum innuatur, con-
 vicia scilicet in hominem, vel locum, male
 habitum conjecta, ludificationem probra-
 que ingesta.

§. V.

Cujus expositionis confirmationem inde
 primum sumo, quod Pf. XXII, 14. homines
 os ge-

e) Matth. XXVII, 39.

f) In *Toxari* T. Opp. II. p. 38. ed. Græv.

os gerentes apertum conferuntur cum leone, non silente sed rugiente. פצו עלי פיהם, פצו עלי פיהם. *Aperuerunt adversus me os suum, instar leonis lacerantis ⁂ rugientis.* Quæ comparatio minus bene quadraret, si nihil egissent præterea inimici, de quibus loquitur psaltes, quam quod os aperirent. Potestne quispiam leoni similis dici rugienti, si vox audiat ex eo nulla, si interitum non miniteretur aliis, aut probra saltem in eos non congerat? Explicet nobis comparationis illius vim Jeremias vates verbis, quæ commate octavo capitis XII. vaticiniorum ejus leguntur: היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקורה. *Fuit mihi possessio mea, gens Israelitica, instar leonis in sylva; edidit contra me vocem suam: ubi vocem seu rugitum edere, quid est nisi probrose loqui, lingua blasphema obloqui?* Pariter SIRACIDES g) herum asperum, & nihil nisi convicia in domesticos jacentem, leoni facit similem. Ad psaltem vero ut revertamur, ipse ille in superioribus v. 8. quid labium adversariorum diductum modo vocasset, indicat, sermonem scil. aculeatum & ironicum. זל אר. ירהו יפלטו יצילו כי חפץ בו. *Devolvit in Jehovam causam suam tuendam, is nunc liberet eum ⁂ eripiat, quia delectatur eo.*

§. VI.

g) Ecclesiast. c. IV. v. penult.

§. VI.

Porro quando Jobus loco jam citato, postquam caput se moturum de amicis, ut videri volebant, suis dixerat, addit: *אֲמַצְכֶּם בְּמוֹ פִי וְנִיר שְׁפִתִי יִחַשֵׁךְ* *contenderem vehementius contra vos ore meo, & motus labiorum meorum vos coerceret*, idem sane dicit, quod verbis paucioribus *aperire os* alias designant Hebræi. Coniunguntur enim hic eodem modo *caput movere*, & *vehementer contendere motumque labiorum coercere*, sicut alibi *apertio oris* cum *commotione capitis*. Apertum vero, puto, est, hoc velle Jobum, sibi quoque objurgandi & conviciandi non defore facultatem, si inde laus & meritum aliquod captari posset. Quid pluribus opus? Vcitur Jobus ipse non multo post v. 10. ipsa illa, de qua quaestio nunc habetur, phrasi, nisi quod loco *פָּצָה* verbum adhibet æquipollens *פָּעַר*, subjungitque statim, declarationis causa, vocem *בְּחִרְפָּה*, cum *opprobrio*. *פָּעַר עָלַי פִּיהֶם בְּחִרְפָּה*. *Aperuerunt adversus me os suum cum opprobrio, q. e. dicta in me probrosa eructarunt.*

§. VII.

Tertium hujus sensus indicium ex verbis capio Matthæi; οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινῶντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν. *Prætereuntes conviciabantur ei, moventes capita sua.*

sua. Planum, credo, cuius est, respexisse Evangelistam ad Ps. XXII. v. 8. **יִפְתִּירוּ עָלַי** **בְּשֵׁפָה יָנִיעוּ רֹאשִׁי** *Diducunt adversus me labium* (synonyma est phrasis ei, quæ versu occurrit decimo quarto : **פָּצוּ עָלַי פִּי** *aperuerunt adversus me os suum*) *moventque caput*, & de re nunc facta locutione partim synonyma, partim eadem plane, uti voluisse, qua rem aliquando eventuram præ-nunciasset Psalter. Itaque illud **ἐβλασφημῶν** prorsus respondet Hebraicis : **יִפְתִּירוּ עָלַי בְּשֵׁפָה**, idem plane significantibus ac **פָּצוּ עָלַי פִּי** *aperuerunt adversus me os suum*, quod & mox sequitur. Quapropter Græco verbo **βλασφημῶν** idem, sed explicarius & Græcismo congruentius, dixisse censeri potest Matthæus, quod Scriptor hebraicus suis **דִּפְתִּירוּ עָלַי בְּשֵׁפָה**, & **פָּצוּ עָלַי פִּי**. **βλασφημῶν** vero quid sit notius est, quam ut explicari multis oporteat. Res ipsa docet, **βλασφημῶν** eos hic dici, qui verba in innocentem immerentemque effutiunt injuria, ac irrisuionis plena: quæ qualia tunc fuerint, ex ipso cognosci potest scriptore divino.

§. VIII.

Quod si igitur Græce & phrasi quidem affini Hebraicam formulam **פָּצוּ עָלַי פִּי** efferre forte quis velit, non invenio aptiorem, quam **ἀνὰ στόμα ἔχει τινα**, *in ore aliquem habe-*

64 Obs. IV. De formulis motitare caput,

habere, qua HOMERVS usus h) est, pro maledicere, convicium facere. En tibi verba :

τῷ δὲ ἄν βασιλῆας ἀνὰ στόμ' ἔχων ἀγορεύουσιν
- - καὶ σφιν ὀνειδέα τε προφέροισιν.

Quare ne reges in ore habens loquaris,
- - *Et convicia ipsis ingeras.*

Vbi quidem per ὀνειδέα προφέρειν statim explicatur illud ἀνὰ στόμ' ἔχειν, quod & aliquanto post alio modo sic effert poeta :

- - σὺ δὲ κερτομέων ἀγορεύεις.

Tu vero convicians loqueris.

Scholia parva ad illum locum : ἀνὰ στόμ' ἔχων. λοιδορῶν. Διὸ δὲ ἔχεῖν αἰεὶ σε τὰς βασιλεῖς ἐπὶ στόματος ἔχειν καὶ λοιδορεῖν. λοιδορῶν convicians.

Sensus est : *Quare non oportebat te semper reges in ore habere & conviciari.* Ad quem morem Cicero quoque Attico suo habent scribit *in ore nos ingratos.* Non prætereundus hoc loco nobis est usus phraseos פצה פצה alius, quo idem valet ac *votum verbis concipere.* Quo sensu in historia usurpatur Jephthæ i), qui heros אנכי פציתי פי אל Ego, inquit, *aperui os meum ad Jehovam, nec possum revocare.* Cui filia, pater mi, ait, *si aperuisti os tuum ad dominum, fac mihi, quemadmodum ex ore tuo*

h) Iliad. II, v. 250.

i) Judic. XI, 35. 36.

tuo prodiit. Vult Jephtha, verbis se expressis
votum illud nuncupasse, nec concepisse taci-
te, ut mos erat gentibus nonnullis supersti-
tiosis, quæ nonnisi tacite vota concipiebant
i). Affinem Judæorum recentium locutio-
nem, פתרון פה *apertio oris*, qua vel calum-
niandi accusandique materiam, vel & fidu-
ciam in loquendo denotare solent, ne sim
longior, studio prætermitto:

OBSERVATIO V.
DE AVRO TEMPLI PER
BABYLONIOS OBSCVRATO.

Ad Thren. IV, 1.

CONSPECTVS.

Verba: Quomodo obscuratum est aurum cet. non
tropice, ut Grotius, Raschi & Clericus volunt, de
viris principibus, sed proprie accipienda sunt, æ-
que ac illa: Disiecti sunt lapides sacrarii cet. §. I.
Intelligi vero debent de auro, quo parietes, la-
quear & pavementum Edis sacræ obducta. §. II.
Quod aurum Judæi, nominatim Abarbanel & R.
Juda Leo, justo faciunt crassius, tribus aureis, vel
Siclo sacro, illud exæquant. Judæorum canon
de crassitie auri, quo vasa sacra oblita colligenda.
§. III. Verbum עמם b. l. est אַמאָגֶדַי, in fu-
scari, fuligine infici; quod auro templi in incen-
Pars VII. E dio

i) Docuit hoc pluribus Jos. SCALIGER ad TI-
BVLLI L. II. & I. p. 154. & ad L. IV. eleg. V. p. 183.

dio, quo exussere Babylonii, acciderat. כתם
aurum eximium, purgatissimum & ad res inau-
randas aptissimum. §. IV.

§. I.

NOvam disquisitionis materiam caput e-
jusdem carminis Jeremiani quartum v.l.
subministrat, ubi tristis exclamat vates: איכה
יועם הזהב ישנא הכתם הטוב. *Quantopere
obscuratum est aurum, immutatumque aurum
insignis præstantiæ!* Ad quæ hæc annotat
GROTIUS a): „Per aurum principes in-
„telligendi.“ CLERICVS vero, qui vesti-
giis Grotii insistere solet: „Hic non viden-
„tur respici vasa & ornamenta aurea templi,
„quæ Babylonii abstulerunt, nedum ut abje-
„ctarent per vias a quovis auferenda. Intel-
„ligendi optimi quique Jerosolymitanorum
„aut Regni Judæ.“ Assumisse apparet u-
trumque, templum, præter vasa & ornamen-
ta quædam mobilia, auro nullo superbiisse.
Alioquin enim causâ intelligi potest nulla,
cur ad metaphoram confugerint, cum quæ
eodem versu statim adjiciuntur, ad templi
materiam manifesto pertineant. Qui enim
aliter intelligi possint hæc: תשתכנה אבני
קדש בראש כל חוצות *disjecti sunt lapides
sacrarii per capita omnium platearum, quam*
de

a) Eundem in sensum R. Salamo quoque Isaacides
exposuit.

de lapidibus, ex quibus mœnia & parietes templi compositi, per plateas omnes a Babylonis eo consilio dispersis, ut eo difficilior instaurari posset ædificium, incendio nunc dirutum? Grotius quidem hæc quoque, quasi translate dicta, accipit de sacerdotibus & Levitis; sed Clericus, quam parum apte id fiat sentiens, intelligit proprie. „Hæc vero, inquit, videntur proprie intelligenda de lapidibus quibusvis, quibus ædificatum templum erat, qui non poterant auferri Babylonem. Igitur sunt fracti & sparsi inter rudera urbis circumquaque. Recte quidem. At cur in prioribus a sensu proprio disceditur? Cur non aurum, æque ac lapides, ad sacrarium seu templum refertur, cuius tam diserta versu hoc fit mentio? Sed tollamus de medio difficultatem, quæ par illud interpretum præstantissimum, quo minus id facerent, impedivit.

§. II.

Verissimum utique est, Babylonios quicquid aureæ supellectilis in templo repererant, secum abstulisse. Enimvero auro præterea alio decoratum erat templum, quod loco moveri absportarique ægre poterat. Illud designo, quo undique fulgebant intrinsecus parietes Sancti juxta atque adyti, fulgebant etiam solum, sive pavementum, atque laquear. Hæc nimirum singula tabulis par-

tim cedrinis, partim abiegnis, eleganti scul-
ptura ornatis, iisque auro obductis, insertis
hic illic lapillis pretiosis, tegi curaverat Sa-
lomo. Testes sunt historici sacri 1. Reg. VI,
15. seqq. & 2. Chron. V, 4. seqq. Quibus Jo-
sephum adjungimus, cujus verba non gra-
vabimur recitare b). τῆς δὲ τοίχης κεδρίαις
διαλαβὼν σανίσι, χρυσὸν αὐταῖς ἐνετόρνευσεν, ὥστε
εἰλβεῖν ἅπαντα τὸν ναὸν, καὶ περιλάμπειν τὰς
ὄψεις τῶν εἰσιόντων ὑπὸ τῆς αὐγῆς τῆ χρυσῆ παν-
ταχόθεν φερομένης. *Parietes autem, cum ta-
bulis cedrinis eos incrustasset, calatura ex
auro induxit, ita, ut templum omne fulgore
colluceret & illustraretur, atque oculos in-
gredientium perstringeret auri splendore un-
dique diffuso. Et post nonnulla: Κατέσρωσε
δὲ καὶ τῆ ναῶ τὸ ἔδαφος ἐλάσμασι χρυσῇ. - - -
συνελόντι δὲ εἰπεῖν, ἃ δὲν εἶασε τῆ ναῶ μέρος, ἅτε
ἔξωθεν, ἅτε ἔνδοθεν, ὃ μὴ χρυσὸς ἦν. Quin & tem-
pli pavementum petalis aureis instravit. - -
Atque ut summatim dicam, nullam templi par-
tem reliquit, aut intus aut extra, quæ non
erat auro illita.*

§. III.

Illud vero aurum, cujus fuerit crassitie,
etsi non definiunt sacræ litteræ, definire ta-
men audent Judæorum Magistri, tantam
fuisse

b) *Antiqu. Jud. L. III. cap. VIII. p. 423.*

fuisse contententes, ut trium aureorum, quos *ducatos* vulgo appellamus, exæquaverit crassitiam. Labet hac super re Abarbanellem audire differentem, unum e Doctoribus illis, quorum summa apud gentem re-
cutitam auctoritas est. Sic vero ille c):

ולפי שזכר הכתוב שציפה שלמה את קירות
הבית והתקרה והקרקע זהב ראוי שנדע כמה
מזהב נכנס באותו צפוי ושלמה היה באותו
הצפוי כעין הזהב שעתה נוהגים לשום
בבתים על העצים בבתי השרים כי הוא דק
מדוקק ויעשו מדר"קאטו אחר מאה שטחים
וישימו אותם על העצים ועל האבנים כאילו
הוא שטח שאין בו עובי וכמעט שאין בו
ממש לא כן עשה שלמה בבית האלהים
כי היה הזהב אשר היו מצפים אותו עב מאד
יתחייב שהיה הזהב : Nec multo post :
המצופה עב כעין עובי שלשה דוק'אטוס
מחוכרים יחד שעביים כעובי שקל הקדש

Quandoquidem ait scriptor sacer, Salomonem parietes templi, tabulatum atque pavimentum texisse auro; operæ pretium est, ut, quantum auri obductioni isti insumentum fuerit, cognoscamus. Neque enim ea fuit auri ratio, quæ nunc esse solet, quando principum in ædibus lignum incrustatur auro, quippe
E 3 *quod*

c) In Comment. ad 1. Reg. VI. fol. 221.

quod tenue est admodum. Nam ex aureo uno lamellam centuplo majorem efficiunt, quam ligno applicant & lapidi, ita, ut superficies appareat, absque ulla crassitie, parumque absit, quin nihil esse videatur. Longe aliter rem egit Salomo in Æde Dei. Etenim aurum obductioni adhibitum crassum fuit valde. - - - Consequens proinde est, aurum obductioni serviens sic satis fuisse crassum, ita, ut par esset aureis tribus junctim sumtis, quorum crassities illi sicuti alicujus sacri æqualis est. Atque hæc totidem fere verbis R. JYDA LEO d) repetit, cum, ex versione Sauberti, „Tectorium auri, inquit, quod „additum fuit parietibus templi circa pavimentum & solum, non fuit, sicut opus inauratorum, quod apud nos efficitur, in quo „solum est perquam tenue, ut fere nihil „quicquam in eo sit, propter mirificam subtilitatem, nec animadverti possit. Sed aurum tegmenti templi erat ex diductionibus „laminarum gravissimarum: cujus densitas „respondebat ad minimum densitati trium „ducatorum, si alter juxta (potius *supra*) alterum collocetur. Quod si ita esset, vim sane auri immensam profudisse oporteret Salomonem in solos parietes, laquear & pavimentum exornanda. Nec dubium foret, quin Babylonii, copia auri capti, tabulas Ædis

d) In *Templo Hierosol.* L. I. c. 10. p. 14.

dis omnes, locis suis avulsas, abripiuissent. Est vero cur suspectam hac in re habeamus Abarbanelis fidem, cui nec calculo, quem iniit, consulitur. Vt enim intempestivam, atque prorsus supervacuum, taceamus prodigiam a rege, tanta instructo sapientia, vix exspectandam, qui fieri, obsecro, potuisset, ut afferibus, quibus multæ florum, colocynthidum cet. insculptæ erant figuræ, tantæ crassitiæ aurum ita commode aptaretur, ut ornamentorum istorum exsculptorum nihil decederet profunditati, formæ atque elegantix? Quare illam, quam jactat Abarbanel, auri crassitiem crassum censeo mendacium. Nixus vero est, si recte conjicio, Abarbanel Doctorum Talmudicorum effato, qui altare suffitus auro obtectum fuisse tradunt e) denarii habente crassitiem. מה מזהב הזה שאין עליו אלא כעובי דינר זהב כמה שנים אין האור שולטת בו וגו' *Quid igitur? cum in altare aureum, cujus aurum non nisi denarii aurei retulit crassitiem, per annos complures ignis non sevierit cet.* Hoc enim posito, facile Judæis est, ad aurum parietum concludere, ex præscripto recepti apud eosdem canonis: דינר כלי מכלי A vase (sacro) uno (cognito) concludendum ad aliud (ignotum). Hinc & afferes illos, ex quibus parietes constabant tabernaculi Mosaici, auro tectos fuisse colligunt denarium crasso. §.IV.

e) In *Chagiga* f. 27. in fine libri.

§. IV.

Istud igitur aurum, cujuscunque fuerit crassitie, *obscuratum* esse dolet Jeremias: איכה יועם הזהב. Bene Chaldaus interpres: היכרין עמא הזהב ביה מוקדשא *Quomodo obscuratum est aurum Sanctuarii!* Optime etiam Græcus: πῶς ἀμαυρώθησεται χρυσίον, nisi quod pro Futuro rectius adhibuisset Præteritum aliquod, vel Indefinitum, ἡμαυρώθη: de re enim agitur præterita, non futura. ἀμαυρῶσθαι, nempe, convenientissimum huic rei verbum est, quoniam inter alia idem quoque valet, quod *infuscari*. Hoc vero ipsum est, quod vult Jeremias, fuligine infectum esse aurum, quo parietes Sanctuarii fuissent obliti, atrorem illud contraxisse ex fumo flammisque, templo per Babylonios injectis, splendorem omnem amisisse. Pergit: ישנא הכתם הטוב *immutatum est aurum eximie bonitatis*. כתם aurum esse præstantius, seu purgatissimum, quale ad inaurandas res cumprimis aptum est, ex Es. XIII, 12. & Cant. V, 11. colligitur. Atqui hujus generis illud erat, quo parietes Ædis sacrae obduci curavit Salamon, testante Scriptore divino 1. Reg. VI, 21. Non potuerat autem non mirifice immutari illud, ac nitore suo pristino privari, templi incendio, quando pars flammæ vi liquefacta, alia adusta atque infuscata.

OB-

OBSERVATIO VI.
DE PVERIS JVDÆORVM
CVM LIGNO IMPINGENTIBVS

Ad Thren. V, 13.

CONSPECTVS.

¶ *h. l. non est scapus, seu manubrium mole mammaria, ut credidit Bochartus. §. II. Sed lignum, quod pueros Judeorum servos colligere & comportare coegerunt Babylonii, sive ad cremandum, sive ad edificandum. Quae opera, propter magnam lignorum in Babylonia raritatem, admodum difficilis §. II. Demonstratur lignorum in Babylonia penuria Herodoti, Diodori Siculi, Strabonis & Thevenotii testimoniis. Frutices tamen, & palmas aliqua copia, tulit Babylonia. §. III.*

§. I.

REjecimus modo, quod res ita postularet, expositionem magni GROTII aliquam; nunc aliam ejusdem confirmare animus est atque illustrare. Obscurus, iudice CLERICO, & veteribus & recentioribus locus est Thren. V. 13. וַיִּכְרֹם בָּעֵץ יְרֵמְיָהוּ. *Et pueri cum ligno impingunt.* SAM. BOCHARTVS a) lignum de scapo molæ, seu manubrio interpretatur: „Κάπην, inquit, τῆς μύλης Lucia- nus vocat mole scapum seu manubrium, ut

E 5

„Theo-

a) Hieroz. P. I. L. II. c. 13. p. 188.

„Theocriti Scholiastes : b) Ἀπὸ τῶν ἀλγόντων
 „καὶ τῇ κώπῃ τὰς μύλῃς ὠθόντων. *Molile ap-*
 „pellat Cato c). Et Jeremias d) עץ lignum.
 „*Juvenes*, inquit, *molam truserunt*, & *pueri*
 „*ad lignum impegerunt*, aut viribus *fracti*
 „*sunt*, præ nimio conatu. *Ad lignum*, id est
 „ad ligneum molæ scapum. Aben Esra :
 „כשל כח הנערים בהניע עץ המטחנה. *De-*
 „*fecerunt puerorum vires in movendo ligno*
 „*molitorio.*„ Grotius vero per *lignum* faeces
 intelligit lignorum, sub quibus impegerint
 Judæorum captivorum pueri. Quam equi-
 dem interpretationem, modo ad majoris et-
 iam molis ligna extendatur, alteri illi præ-
 fero, quia primum obscurum esse confide-
 ranti haud potest, non unius sed duplicis ge-
 neris laborem servilem, Judæis exulibus, æ-
 tate & robore florentibus, suscipiendum, lo-
 co illo commemorare voluisse Jeremiam,
 ut, quanta captivorum esset miseria, eo ap-
 pareret clarius. Jam molendi operam, il-
 lis impositam, verbis jam tum memoraverat
 proximis: בחורים טוחן נשאו, quæ sic inter-
 pretor : *Juvenes molere* i. e. molendi labo-
 rem *substinent*, suscipere atque ferre cogun-
 tur : Oportet eos molas circumagere tru-
 satiles. Huic igitur novum si adderet man-
 cipiorum Judaicorum laborem, eumque
 non

b) Ad Idyll. IV, 58.

c) De re rust. c. 10.

d) Thren. V, 13.

non minus molestum, quem a pueris quoque, vel adolescentibus, exigent Babylonii, facere utique hoc poterat ad magis declarandam duram Judæorum, sub jugo Babylico, conditionem, quam representare quam vividissime toto hoc libro Propheta studuit. Deinde parum veri est simile, *scapum*, sive manubrium molæ, pro mola positum esse tota. Pars adeo exigua pro toto si nuncuparetur, hæc vero loquendi ratio foret paulo insolentior. Fallor, aut dicturus potius fuisset Jeremias: כֶּסֶלִי בִּמְחַן, *in lapide, ad lapidem impingunt*. Ex lapide enim elaboratum esse solebat ipsum molarum trusatiliū corpus. Præterea latior multo est vocis וַיְנַחֵם notio, quam ut ad illam auditores, vel lectores, de manubrio cogitare facile potuissent.

§. II.

Itaque longe mihi videtur convenientius, si lignum hic illud denotari statuamus, quod pueros vel adolescentes Judæorum, servos suos, colligere & comportare adegerunt Babylonii, sive ad cremandum sive ad ædificandum. Quæ opera, si ingenium regionis consideremus, difficilis sane atque dura admodum debet judicari. Magna enim lignorum in Babylonia erat raritas, qua fieri necesse erat, ut, qui illa in usus habitatorum Babylonis comportare cgebantur, onere pre-

premerentur gravissimo. Nam cursitandum eorum causa huc illuc erat, per loca varia: ex operose conquisitis fascis constringendi majores, ut in tempus aliquod sufficerent: hi per viam saepius longam in urbem vel ad locum destinatum alium, bajulandi. Aedificationi destinata ligna si essent, onus esse oportuit etiam gravius. Quid mirum igitur, si bajulis, onere laborantibus, crura sic debilitarentur ut inter portandum subinde impingerent laberenturque.

§. III.

Sed demonstranda nunc est illa, qua maxime hic nitimur, lignorum in Babylonia raritas testimoniis idoneis. Primum esto HERODOTIE): ἔστι δὲ χωρῶν αὕτη ἀπασέων μακρῷ ἀρίστη, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, Δημητρὸς καρπὸν ἐκφέρειν. τὰ γὰρ δὴ ἄλλα δένδρεα ἔδὲ πειρᾶται ἀρχὴν φέρειν, ἔδὲ συκῆν, ἔδὲ ἀμπέλων, ἔτε ἐλαίην. τὸν δὲ τῆς Δημητρὸς καρπὸν ὥδε ἀγαθὴ ἐκφέρειν ἔστι, ὥς ἐπὶ δικήσια μὲν τὸ παρὰ πᾶν ἀποδιδόει. *Hæc regio omnium, quas nos novimus, longe præstantissima est, ferendo certe frumento. Nam alioquin arbores nec omnino tentat proferre; veluti ficum, vitem, oleam. Cereris autem fructu procreando adeo ferax est, ut*

nuls-

c) Lib. I. c. 193.

nusquam non ad ducena reddat. Tanta igitur lignorum cum esset penuria, asphalti multi, seu bitumine, pro lignis utebantur: quemadmodum hodie inferioris Germaniæ habitatores glebis (Torff). DIODORVS Siculus: f) Πολλῶν δὲ καὶ παραδόξων ὄντων θαυμάτων κατὰ τὴν Βαβυλωνίαν, ἔχ' ἥκιστα θαυμάζεται καὶ τὸ πλῆθος τῆς ἐν αὐτῇ γεννωμένης ἀσφάλτου. Τούτων γὰρ ἔστιν ὥστε μὴ μόνον ταῖς τοσαύταις καὶ τηλικαύταις οἰκοδομίαις διαρκεῖν, ἀλλὰ καὶ συλλεγόμενον τὸν λαὸν ἀφειδῶς ἀρέσκειν, καὶ ξηραίνοντα καίειν ἀντὶ ξύλων. Multa sane Babylonia continet spectatu digna & admiranda: sed inter hæc non minimum admirationis meretur bituminis copia illuc exsudan- tis, quæ tanta est, ut non modo tot & tantis ædificiis sufficiat, verum etiam, profuse a populo collectum, pro lignis siccatum cremetur. Porro STRABO etiam Babyloniæ σπάνιν τῆς ὕλης καὶ ἀξυλίαν, lignorum penuriam diserte tribuit, observatque, propter illam trabes columnasque palmaceas ad ædificia adhiberi a Babyloniis, domusque omnes fornicari g). Δία δὲ τὴν τῆς ὕλης σπάνιν, ἐκ Φοινίκων ξύλων αἱ οἰκοδομαὶ συντελεῖνται, καὶ δοκοῖς καὶ σύλοις. Περὶ δὲ τὰς σύλους σρέφοντες, ἐκ τῆς καλάμης χρονία πε-
ριτι-

f) *Biblioth. histor.* L. II. p. 71. edit. Steph.

g) *Geograph.* L. XVI. p. 1073. sq.

επιθέασιν. Εἰτ' ἐπαλείφοντες χρώμασι καταγράφουσιν τὰς δὲ θύρας ἀσφάλτῳ. ὑψηλαὶ δὲ καὶ αὐταὶ, καὶ οἱ οἶκοι καμαρωτοὶ πάντες διὰ τὴν ἀξυλίαν. Ψιλὴ γὰρ ἡ χώρα, καὶ θαμνώδης ἡ πολλὴ πλὴν Φόνικος. *In Babylonia, propter lignorum penuriam, e palmaceis trabibus & columnis edificia faciunt. Circa columnas funes, ex contortis calamis confectos, ponunt: postea illinentes coloribus pingunt. Portæ bituminatæ & altæ sunt tam ipsæ, quam domus, quæ omnes, propter lignorum penuriam, fornicantur. Quippe regio, magna ex parte nuda, nihil fert, præter frutices & palmam. Nec alia est hodie regionis illius conditio. THEVENOTIVS h) saltem Mesopotamiam, Babylonix vicinam, arboribus nudam esse refert, seque ad Bagdadi urbem, quæ ab antiqua Babylone sesquidiei circiter itinere in Septentriones distat, appropinquantem, nullas amplius observasse silvas: Reperiri tamen in eo tractu frutices, speciatim cappares silvestres, tribulos terrestres & palmas, aliqua copia. Quod ipsum quoque descriptioni consentaneum est veterum, sicuti partim ex jam allatis Strabonis verbis, partim ex his, quæ apud eundem statim sequuntur, intelligitur; Οὗτος δὲ πλεῖστος ἐν τῇ βαβυλωνίᾳ, πολὺς*

h) *Itiner.* p. II. L. I. cap. 13. & 14.

πολὺς δὲ καὶ ἐν Σέσσοις καὶ ἐν τῇ παραλίᾳ Περσίδι,
καὶ ἐν τῇ Καρμανίᾳ. *Palma & in Babylonia*
& in Susiana, & in ora Persiæ, & in Carma-
mania permulta est. HERODOTVS I. c.

Ἐισὶ δὲ σφι Φόνικες πεφυκότες ἀνὰ πᾶν τὸ πεδῖον
οἱ πλεῖνες αὐτέων καρποφόροι· ἐκ τῶν καὶ σιτία καὶ
οἶνον καὶ μέλι ποιεῦνται· τῆς συκῆων τρόπον θερα-
πεύουσι. *Sunt eis passim per omnem regionem*
palmae sua sponte nascentes, pleraque fructi-
feræ: ex quibus & cibos & vinum, & mel
conficiunt, colentes ficuum more. Itaque pal-
mas etiam fructíferas solum tulit Babyloni-
cum, quas tum ad ædificia, tum ad ignem
alendum, fuisse adhibitæ non videtur dubi-
tandum. Ex his igitur, vel & e fruticum
lignis, onera mancipiis Babylonii suis impo-
suerunt, ac ea quidem eo graviora, quo ma-
gis e longinquo petenda essent ut plurimum.
Nam quæ in vicinia erant ligna, intra breve
procul dubio tempus fuerant absumpta.

OBSERVATIO VII.
DE JVDÆORVM REGIONE
AD MARE NON SITA.

Ad Josephi L. I. contra Apionem p. 443.

CONSPECTVS.

Mirabile videri possit, negare Josephum, Judeos re-
gionem incolere mari vicinam, cum & Moses &
Jose-

Josephus ipse alibi, ac Hieronymus quoque, mare mediterraneum, limitem terræ Israëlitiæ occidentalem ponant. Josephum in disputatione adversus Apionem veritatem sectari maxime oportuit. §. I. Locus Josephi ipse, ad lustrandas urbes Palestinæ maritimas potiores, ut quorum superintendant appareat, invitans. §. II. In tribu Aseritica urbes occurrunt maritimæ: Sidon, Tyrus, Aclib & Acco, sive Ptolemais. Harum vero nullam Phœnicibus eripere sibi vindicare valuerunt Judæi. §. III. Nec Dora, Manassius sorte assignata, possessionum Judaicarum pars fuit. §. IV. Urbes maritimæ ceteræ hoc ordine a Josepho enumerantur: Stratonis turris, Apollonia, Joppe, Jamnia, Azotus, Gaza, Anthedon, Raphia, Rhinocolura. §. V. Turris Stratonis s. Cæsarea a Græcis condita, & ab his atque Syris possessa. §. VI. Quemadmodum & Apollonia. §. VII. Joppe Phœnicum fuit. §. VIII. Jamnia s. Jafne Philistæorum. §. IX. Ad quos Azotus etiam §. X. & Gaza pertinuerunt. §. XI. Anthedon, olim Idumæorum, postea Romanorum, tandem Herodis urbs fuit, & ab ethnicis magis, quam a Judæis habitata. §. XII. Raphia etiam Idumæos habuisse videtur dominos, ac possessores. §. XIII. Nec Rhinocolura tenuerunt Judæi. §. XIV. Conclusio. Deliciæ Judææ marinæ quid sint? §. XV.

§. I.

Paradoxon facile quis reputet, cum negat Josephus, gentem suam regionem colere mari vicinam. Eosne enim a mari vivere remotos, quorum terræ mare magnum, seu mediterraneum, terminus constitutus fuerat

OC-

occidentalis? Constituit sane Moses a), qui, dum in definiendis Judææ limitibus versatur, inter cetera sic ait: וְגִבּוֹר יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל גִּבּוֹר זֶה יָהִי לָכֶם גִּבּוֹר יָם

Ad terminum occidentalem quod attinet, is vobis mare erit magnum. Hic, inquam, terminus occidentalis vobis erit. Quid?

quod Josephus etiam ipse terræ Israeliticæ fines ad maris usque littus alibi extendit.

Nam in sorte tribus Juda *Ascalonem* & *Gazam*, mari propinquam utramque, fuisse ait

b): Beniaminitas τὴν ἀπὸ ἰορδάνης ποταμοῦ λα-
χὴν ἄχρι θαλάσσης μὲν τὸ μῆκος, terram sorte

habuisse, que a *Jordane* fluvio longitudine

quidem usque ad mare pertingat: tribus Ma-
nassitidis partem dimidiam a *Jordane* usque

Dora urbem, maritimam quidem illam: *Isa-*
scharitas ad *Carmelum* usque montem (ma-

re hic attingit): *Zabulonitas* a *Gennesariti-*
de lacu ad *Carmelum* & mare usque agros

esse sortitos. Quæ vero regio post *Carme-*
lum sita sit, totam eam, ad *Sidonem* obver-

sam, *Aseritis* cessisse, & in portione horum

Arcen fuisse urbem, (erat hæc etiam παρά-
λιος.) Idem alibi c) de *Judæa*, una ex regio-

nibus illis tribus, in quas, stante templo se-
cundo, terra cis *Jordanem* omnis divisa erat,

sic pronunciat: ΑΦήσεται δὲ εἰς τῶν ἐκ θα-
Pars VII. F λάσ-

a) Num. XXXIV, 6. Cf. Jos. XV, 47. XVII, 9. 19.

b) *Antiqu. Jud.* L. V. c. I. p. 276.

c) *De bello Jud.* L. III. c. 3. p. 224.

λάσσης τερπνῶν ἢ ἰσδάια, τοῖς παραλίαις κατατέ-
 νησα μέχρι Πτολεμαῖδος. *Sed nec marinis deli-*
ciis caret Judæa, locis maritimis Ptolemai-
dem usque extensa. Adjungamus HIERO-
 NYMVM, qui terminum terræ, quam vo-
 cat, *repromissionis* ab occidente ipsum mare,
quod Palestine (Philistæorum regioni) Phœ-
 nice, Syriæ Cæle, Ciliciæque prætenditur,
 pariter posuit. d) Hinc igitur quid mirum,
 si creditum adhuc fuit constanter, regionem
 a Judæis inhabitatam ad mare usque pertinui-
 sse, numerarique propterea oportere in
 maritimis. Dubitare tamen, credo, incipiet,
 qui locum Josephi mox afferendum inspe-
 xerit, cogitaritque, interfuisse & ipsius Jose-
 phi, & totius gentis, permagni, ut in illa ad-
 versus Apionem disputatione scriberetur ni-
 hil, nisi quod vero esset consentaneum, aut
 refelli saltem statim non posset. Ac sane, si
 mentitus hac in re Josephus esset, adeo in
 oculos incurrente omnium, nonne redar-
 gui statim potuisset ab omnibus, causamque
 suam universam in finistram apud externos
 suspicionem adducere? Qui una in re, ea-
 que manifesta, fidem decoquit, raro is inve-
 nit in aliis, apud eos præsertim, qui scripto-
 ri non modo non favent, sed & causam
 quam stabilire & firmare instituit, labefacta-
 tam cupiunt maxime.

§. II.

d) In *epist. ad Dardanum.*

§. II.

Sed exhibendus est locus Iosephi ipse, qui disquisitioni huic ansam præbuit. Ἡμεῖς τοῦ-
 νυν ἔτε χώραν οἰκῶμεν παράλιον, ἔτ' ἐμπορίαις
 χαίρομεν, ἔδὲ ταῖς πρὸς ἄλλας διὰ τῶν ἐπιμιξι-
 αῖς. ἀλλ' εἰσὶν μὲν ἡμῶν αἱ πόλεις μακρὰν ἀπὸ
 θαλάσσης ἀπωκισμένοι, χώραν δὲ ἀγαθὴν νεμό-
 μενοι ταύτην ἐκπονῶμεν. μάλιστα δὲ πάντων περὶ
 παιδοτροφίαν φιλοκαλῶντες, καὶ τὸ φυλάττειν τῆς
 νόμου, καὶ τὴν κατὰ τῆς παραδεδομένην εὐσεβεί-
 ας, ἔργον ἀναγκαϊότατον παντὸς τῆ βίβις πεποιθ-
 μένοι. Προσέχης τοίνυν τοῖς εἰρημένοις καὶ τῆς πε-
 ρὶ τὸν βίον ἡμῶν ιδιότητος, ἔδὲν ἦν τοῖς παλαιοῖς
 χρόνοις τὸ ποιεῖν πρὸς τῆς Ἑλλάδας ἡμῖν ἐπιμιξίαν,
 ὥσπερ Αἰγυπτίοις μὲν τὰ παρ' αὐτῶν ἐξαγόμενα,
 τοῖς δὲ τὴν παράλιον τῆς Φοινίκης κατοικῆσι, ἢ περὶ
 τὰς καπηλείας καὶ τὰς ἐμπορίας σπαρῇ, διὰ τὸ φι-
 λοχρηματεῖν. *Quæ sic reddidit HUDSONVS :*
Quod ad nos attinet, terram habitamus, quæ
neque mari vicina est, neque negotiationibus
gaudemus, neque earum caussa nobis consue-
tudo cum aliis gentibus est. Sed sunt urbes
quidem nostræ procul a mari sitæ ; ipsi au-
tem nos regionem bonam incolentes, hanc cum
labore exercemus : maxime vero omnium li-
beris educandis studentes, & legum custodiæ,
ut qui pietatem, ad illas exactam, opus totius
vite

vite maxime necessarium fecerimus. Cum igitur ad ea, quæ dicta sunt, accedat etiam vivendi ratio propria, nihil erat priscis temporibus, quod faceret nobis commercium Græcorum, sicut Ægyptiis mercimonia ex rebus, quæ importarentur aut exportarentur ad alias gentes, & Phœnicibus oram maritimam accolentibus, cauponandi ac negotiandi studium, ex amore pecuniæ. Itaque Josephi si dicamur auctoritate, Judæos neque priscis temporibus, neque recentiori ævo, urbes habuisse credemus ad mare positas. Quod rectene credatur, an secus, instituti nostri est dispicere. Exsequi autem propositum optime fortassis poterimus, si urbes Palæstinæ maritimas omnes, vel potiores saltem, perensemus, & missis rebus ceteris, quas satis diligenter atque accurate jam exposuerunt alii, quos possessores habuerint habitatoresque, investigemus.

§. III.

Quod si igitur a septentrionalibus initium faciamus, easque lustremus terras, quæ tribui Afericæ sorte fuerunt assignatæ e), occurrent in his urbes mari adlitæ sequentes: Tyrus, Acfib, & Acco, sive Ptolemais. At harum sane nulla est, quam vindicare sibi valuerint Aferitæ. Nam SIDON, urbs munita, potens atque opulenta, Phœnicum fuit perpetuo, quos Aferitæ nunquam inde potue-

e) Jos. XIX, 28. seqq. Jud. I, 31.

tuerunt expellere. Φυλὴ Ἀσὴς ἐκλήρωτο· ἀλλ' ἐκ ἐξήρεν αὐτῆς τὰς ἀλλοφύλους ἢ Φυλὴ Ἀσὴς. Cecidit Sidon in sortem tribus Afer, sed eam non possedit, quia hostes nequaquam valuit expellere, scribunt EVSEBIVS atque HIERONYMVS. f) Idem plane dicendum de TYRO, quam pariter Phœnicibus eripere Israëlita potuerunt nunquam. Succedit ACSIB (אכסיב), quæ & ECDIPPA appellata fuit, ore quidem Chaldæorum Syrorumque, quibus solenne est τ mutare in γ, sic ut ex אכסיב fieret אכסיב, vel אכסיב. JOSEPHVS g) τι τῶν παραθαλασσίων χωρίων, ὃ καλεῖται Εκδίππων, locum quendam vocat maritimum, cui nomen Ecdippa. Idem loco alio h) urbem hanc Arcen appellat. Ἀρκὴ δὲ inquit, πόλις ὑπῆρχεν αὐτῶν ἐν τῇ μερίδι, ἣ καὶ Ἀκτιπὺς. Vrbs autem Arce in eorum, Aferitarum, portione erat, quæ etiam Actipus nuncupatur. Refertur autem hæc etiam a scriptore libri iudicum ad ea loca, quæ occupare Israëlita nequiverunt. Supereft eadem in tribu ACCO, Græcis & Lat. ακη, Ace, cui postea ex Ptolemæo, Egypti rege, Ptolemaidis tributum nomen est. Reliquerunt vero Iudæi & hanc intactam, sicuti eodem sacrī

F 3

scri-

f) In Onomast. & Locis Hebr. Voce Sidon. Cf. locum Libri Jud. cit.

g) De Bello Jud. L. I. c. 13. p. 84.

h) Antiqu. Jud. L. V. c. I. p. 277. ubi conferri meretur doctissimi BERNARDI annotatio.

scriptoris ex testimonio apparet, Cananæi s. Phœnices possederunt constanter, unde & STEPHANO i) πόλις Φοινίκης dicitur. Hanc inter & Ecdippa, sive Arcen, intervallum erat IX. milliarium, Eusebio & Hieronymo testibus. Judæi recentiores quod viæ, Ptolemaide Acfibam ducenti, ad dextram erat, ad terram Israëliticam pertinere censuerunt, k) non item, quod ad sinistram. Ex quo patet, oram maritimam omnem, quæ utramque inter urbem procurreret, ditionis Judæicæ haud fuisse.

§. IV.

Subjungenda his DORA est, attributa quidem Manassitis l), sed ab his non expugnata. Quocirca & JOSEPHVS in Phœnice ponit. m) τῆς μὲν Φοινίκης παρὰ τὸ Καρμήλιον ὄρος Δῶρα πόλις ὀνομάζεται. *In Phœnice juxta montem Carmelum, civitas Dora appellatur.* STEPHANVS n) etiam πόλιν Φοινίκης nuncupat, ac de ea ex Claudio Jullo, Phœniciorum scriptore, hæc affert, in rem nostram maxime facientia. Μετὰ καισαρείαν Δῶρα κείται, βραχεῖα πολίχνη, Φοινίκων αὐτῆς οἰκάνων, οἱ διὰ τὸ ὑπόπετον τῶν τε αἰγιαλῶν, καὶ τὸ πορφύρας γόνιμον, συνελθόντες, καλίας αὐτοῖς ἀποδομήσαντο, καὶ πε-
ριβαλ-

i) De urb. Ὡ pop. p. 50.

k) In Scheviith Hierof. f. 36. c. 2.

l) Jud. I, 27.

m) Contra Apionem L. II. p. 478.

n) In Fragmento de urb. Ὡ pop. p. 747. & seq.

ριβαλλόμενοι χάρακας ὡς ὑπήκειν αὐτοῖς τὰ τῆς ἐργασίας, τεμνόμενοι τῆς πέτρας, διὰ τῶν ἐξαιρημένων λίθων τὰ τεῖχη κατεβάλοντο. Καὶ τὴν ἔνορμον χηλὴν ὅπως τε ἀσφαλῶς ἔθεντο, ἐπάνυμον αὐτὴν τῇ πόλει τῇ πατρίᾳ γλώσσει δῶρα καλῶντες.

Post Cæsaream (in Septentrionem) sita sunt Dora, exiguum oppidulum, habitatum a Phœnicibus, qui, propter saxosum inferne littus & purpura fecundum, ibi convenerunt, gurgustia, sive casas, sibi struxerunt & circumdederunt fossis. Quod ubi bene successit, secuerunt petram, & ex lapidibus inde petitis muros fecerunt, & pilam navibus commodam; patriaque lingua Dora appellarunt, quod & urbis nomen est. Addimus his quæ eadem de urbe doctissimus antiquarius, VAILLANTIVS O), commentatus est: „Dora feminini generis, vel neutrius in plurali, urbs „Phœniciæ, a Doro Neptuni filio nomen „habuit, si Artemidoro apud Stephanum „fides, sed Scylaci δῶρος Σιδωνίων πόλις, Dora „Sidoniorum urbs. Hæc antiquissima, utpote quæ proprios olim reges habuerit, Prolemæis post Alexandrum paruit; illam Antiochus Deus Epiphanes, Syriæ rex octavus, ei adjecit & in illa templum Διὸς Ὀλυμπίου exstruxit, ut nos docent urbis nummi, „quam ideo sacram & inviolabilem esse voluit:

F 4

o) In numism. Imper. a populis Græce loquentibus percussorum p. 213.

„luit: Pompejus ei Autonomiam concessit. „
 Ex his igitur facile intelligitur, cur in num-
 mis, quod idem observavit Vaillantius, urbs
 vocetur ΔΩΡΟΣ ΙΕΡΑ, ΑΣΤΑΟΣ, ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ,
Dora sacra, inviolabilis, suis legibus utens.
 Addi etiam solet vox ΝΑΤΑΡΧΙΣ, qua urbs ap-
 pellabatur, quæ classi provinciæ præerat, seu
 quod Nauarchus in provincia ab Imperato-
 re constitutus, qui maritimas ejus partes a
 piratis defenderet, in ea staret; seu quod
 Imperator stationem navium in urbe habe-
 ret. Hinc igitur satis liquidum est, Dora
 possessionis Judaicæ haud fuisse.

§. V.

Quæ in littore sequuntur urbes, ad australes usque Palæstinæ fines, eas hoc ordine enumerat JOSEPHVS p), quem nos seque-
 mur: *Stratonis turris, Apollonia, Joppe, Jamnia, Azotus, Gaza, Anthedon, Raphia, Rhinocolura*, urbes vocans Syrorum & Phœnicum. Ex quibus licet aliquas subinde ceperint Judæi, imo singulas etiam sibi subjecerit Alexander Jannæus, Judæorum rex & Pontifex, ut refert Josephus l. c.; minime tamen pulsi inde fuere coloni veteres, sed una illic cum Judæis habitarunt, adeo, ut pars habitatorum etiam maxima constaret postea vel ex Phœnicibus, vele Syris Græcisve, vel ex Idumæis, vel denique e Romanis.

§. VI.

p) *Antiquit. Jud. L. XIII, c. 15. p. 674.*

§. VI.

Prima igitur est TVRRIS STRATONIS q), quæ uti ab homine Græco primum fuit condita ; ita ab ethnicis inhabitata fuit semper. Herodes quidem Judæorum rex mirifice illam instauravit, & in honorem Augusti, qui illam donaverat, *Cæsaream* nuncupavit ; sed, ut recte pronunciat CELLARIUS r), ethnicam civitatem potius quam Judaicam condidit. Syri enim atque Græci erant habitatores plurimi, ac tum quidem soli, cum priscum urbs adhuc gereret nomen ; postea vero Judæis quidem mixti ; at numero tamen eisdem superiores. Ex quo factum, ut sub bellum ultimum gravi clade se invicem affecerint utriusque generis incolæ, ethnici ac Judæi, postquam de jure civitatis, ex æquo participando, gravis inter illos orta esset contentio. Nam Judæi quidem primas sibi deferri volebant, quod rex illorum Herodes, Cæsareæ conditor, genere fuerit Judæus, Syri vero, quæ ad Herodem quidem spectabant, non inficiabantur, sed aiebant, urbem antea Stratonis turrim appellatam, & tunc Judæorum neminem in

F 5

urbe

q) In hac appellatione *turris* vocabulum *munimentum*, s. propugnaculum, designare arbitror : qua potestate sæpius illud pollet, cum in scripturis divinis, tum apud scriptores veteres alios.

r) *Notit. orbis. ant.* II. p. 522.

urbe sedes habuisse s). JOSEPHVS t) ea propter Cæsaream *μεγίστην τῆς τετραδάκτας πόλιν, καὶ τὸ πλεόν ὑφ' Ἑλλήνων ἐποικισμένην, urbem vocat Judææ maximam, & majori ex parte a Græcis inhabitatam.* Quo quidem loco Judææ urbem accenset Josephus, quam alibi in Phœnices urbibus numerat, quod & Strabo fecit.

§. VII.

APOLLONIAM ipsum nomen arguit a Græcis esse vel primum conditam, vel instauratam saltem. Quando id nomen nacta sit, inquit CELLARIUS u) incertum est: nec vero dubium, a Macedonicis vel Syriæ vel Ægypti regibus accepisse. Hi enim de illa maritima ora inter se armis decertarunt. Fortassis autem nomen loco dedit Apollonius ille, Demetrii Syrorum regis prætor, qui Jonatham Maccabæum provocavit, ut in plano secum conflingeret, & cum quo prope Joppen manum postea conferuit idem pontifex x). Qui vero condiderunt, vel instaurarunt, suæ etiam procul dubio gentis hominibus dederunt inhabitandam.

§. VIII.

- s) Verbis utimur Josephi, qui fusius rem narrat *Antiquit. Jud. l. XX. c. 8. p. 973. Cf. & de bello Jud. l. II. c. 13. p. 178.*
 t) *De bello Jud. l. III. c. 9. p. 250.*
 u) *Notit. orbis ant. p. II. p. 524,*
 x) *i. Maccab. X, 70. Cf. Josephum Antiqu. Jud. l. XIII. c. 4. p. 640. seqq.*

§. VIII.

JOPPE. Hanc ne assignatam quidem tribuum Israëlitarum ulli fuisse reperimus. Refertur quidem vulgo ad tribum Daniticam propter Jos. XIX, 47. Sed non dicuntur ibi fines Danitarum ad Joppen ipsam pertigisse, ita, ut hanc urbem simul includerent, sed tantum defuisse *מר יפר*, e regione & ex opposito *Joppes*. Huc ligna, ad templi adificium adhibenda, ratibus ut transferrentur, curaturum se promittit Hiramus, Tyriorum rex y), quo terra inde deportari possent Hierosolyma. Ex quo tamen non consequitur, portum hunc in ditione fuisse Salomonis regis; nec impedit quidquam, quominus Phœnicum tunc fuisse urbem statuamus. Ac revera fuisse STEPHANVS, z) ex Philone docet, qui, cum ipse homo esset Phœnicus, Biblo quippe oriundus, scire optime potuit, cujus ditionis urbs esset, Phœniciæ an Judaicæ. Nec videntur Judæi urbem tenuisse unquam, nisi Hasmonæorum & belli Rom. tempore, quo illam quidem per intervalla occuparunt, sed & rursus amiserunt, sicuti passim narrat Josephus. Judæ Maccabæi ætate numerum Judæorum illic habitantium 200. consecisse, ex Maccabæorum patet historia. Leguntur enim habitatores ceteri Judæos apud se incolentes omnes, in naves per dolum allectos, aquis mer-

y) 2. Chron. II. 16.

z) De urb. ac pop. p. 329.

merfisse a). Quam tamen perfidiam graviter ultus est Judas Maccabæus, succensio Joppes portu, navibus quæ stationem ibi habebant exustis, trucidatisque hominibus, quotquot in portu reperiebantur, universis.

§. IX.

JAMNIA, quæ in sacris litteris vocatur *Jabne*, Philistæorum urbs fuit, ad Vsiam usque regem, qui mœnia ejus diruit b). Judæ Maccabæi ætate, Jamniam incolas nonnullos Judæorum e gente habuisse, ex eo liquet, quod Jamnienfes eosdem, quibus Joppenses usi erant, dolos adversus illos commolitos esse, rerum Maccabaicarum scriptor l. c. narrat. Ac mixturam quidem illam, Judæorum & alienigenarum, ad Philonis usque Judæi ævum perdurasse, ex hoc ejusdem discimus testimonio c) : Ἰάμνεια πόλις ἐστὶ τῆς Ἰσδαίας ἐν ταῖς μάλισα πολυανθρώποις. ταύτην μιγάδες οἰκῶσιν οἱ πλείους μὲν Ἰσδαῖοι, ἕτεροι δὲ τινες ἀλλόφυλοι παρεσφθαρέντες ἀπὸ τῶν πλησιόχωρων, οἱ τοῖς τρόποις τινὰ αὐθιγενέσιν ὄντες μέτοικοι, κακὰ καὶ πρᾶγματα παρέχουσιν, αἳ τι παραλύοντες τῶν πατρίων Ἰσδαίοις. *Jamnias urbs est Judææ ex illis, quæ hominibus maxime opulente sunt. Hanc mixti incolunt Judæi plerique & alienigenæ, qui subreperunt e regionibus vicinis, qui simul habitantes cum iis, qui certo quodam modo dici possint indigenæ,*
mul-

a) 2. Maccab. XII, 4.

b) 2. Chron. XXVI, 6.

c) De legat. ad Cæsum p. 790.

multum illis negotii facessunt, semper aliquid molientes adversus patrios Judæorum ritus. Tametsi vero Jamniam junctim cum alienigenis colerent Judæi: tamen commerciis illos nullam curam operamque impendisse, ex eo potest colligi, quod Judas Maccabæus, portu Jamnienfium navibusque succensis, damnum inferre voluit non popularibus sane suis, sed iis, qui perniciem his struxerant. Quod idem de aliis quoque valet urbibus Palæstinæ maritimis, in quibus sedem una cum gentibus habuerunt Judæi.

§. X.

AZOTVS, in sacro codice *Aschdod*. Hæc tribui quidem Judæ sorte adjudicata d), Philistæis vero penitus erepta nunquam; ex quorum urbibus quinque nobilioribus una hæc fuit. Vñas quidem rex mœnia ejus subvertit, e) urbem vero ipsam ad possessionem stabilem & certam genti suæ non tradidit. Nam Hasmonæis imperantibus τῶν ἀλλοφύλων, *alienigenarum*, h. e. Philistæorum adhuc fuit, & a Juda demum captas f). **EPHIPHANIVS** g) etiam Ἀζωτον πόλιν Ἑλλήνων vocat κατὰ θάλασσαν urbem Græcorum, seu ethnicorum, *juxta mare*.

§. XI.

GAZA. Fuit hæc etiam ex urbibus Philistæo-

d) Jos. XV, 47.

e) 2. Chron. XXVI, 6.

f) 1. Maccab. V, 68.

g) De vitis prophet. in vita Jonæ p. 581.

stæorum præcipuis, occupata quidem sæpius a Judæis, ut sacræ literæ & Josephus docent passim, at permissa tamen semper ethnicis colenda. Quocirca & JOSEPHVS h) ἐλλήνιδα illam appellat.

§. XII.

ANTHEDON. De hac STEPHANVS: πόλις πλησίον γάζης πρὸς τῷ παραλίῳ μέρει, *urbs prope Gazam ad partem maritimam*. Idumæorum fuerat olim, ut colligi fas est ex Josepho i). Alexander vero Jannæus vicam expugnavit k). Ab eo tempore deserta fere videtur fuisse, donec Gabinius illam, cum urbibus nonnullis aliis, habitari jussisset l). Augustus postea Cæsar Anthedona quoque addidit regno Herodis m), qui pristinum nomen in illud *Agrippiadis* commutavit n). Ethnicis tamen magis quam Judæis fuisse incultam, ex nummo cognoscitur, Caracallæ Imper. ætate percusso, qui Anthedonis symbolum exhibet sub habitu, ut opinatur PATINVS, qui & nummum exhibet o), Astartæ Veneris, quæ in Syria summo cultu colebatur.

§. XIII.

h) *Ant. Jud.* L. XVII, c. 13.i) *Ant. Jud.* L. XIII, c. 15.k) *Id.* L. XIII, c. 13.l) *Id. de bello Jud.* L. I. c. 8. p. 70.m) *Id. Ant. Jud.* L. XV, c. 7. p. 761.n) *Id. Ant. Jud.* L. XIII. c. 13. & *de B. Jud.* L. I. c. 4.o) *In Imper. Rom. numismat. æn.* p. m. 307.

§. XIII.

RAPHIA claritatem adepta ex pralio, inter Antiochum M. & Ptolemæum quartum commisso, de quo POLYBIUS p), qui & situm loci indicat: *Ῥαφία κείται μετὰ ρινοκορῆα, πρώτη τῶν κατὰ κοίλην Συρίαν πόλεων ὡς πρὸς τὴν Αἰγύπτου. Raphia Cælen Syriam ex Ægypto petenti post Rhinocorura occurrit, prima omnium e Syriacis.* Videtur & hæc Idumæos olim habuisse dominos ac possessores. Cepit postea ac forrasse diruit Alexander Jannæus, instauravit vero Gabinius q).

§. XIV.

Postrema omnium RHINOCOLVRA est, quam DIODORVS SICVLVS r) *κειμένην* dicit *πρὸς τοῖς μεθορίοις τῆς Αἰγύπτου καὶ Συρίας, & μακρὰν τῇ παρήκοντος αἰγιαλῷ, sitam in confiniis Ægypti & Syriæ, haud procul a vicino littore.* Hanc a Judæis inhabitatam fuisse, non reperimus. Primi possedere prædones illi, quos Actisanes, Æthiopum rex, Ægyptum dum invaderet, naribus abscissis, eo relegavit, Strabone & Diodoro referentibus. Tandem Phœnicum in potestatem venisse oportet; hi enim illa pro emporio usi sunt ad recipiendas merces, ex Arabia aliisque regionibus advectas. STRABO s): *Ἐκ μὲν ἔν τῆς Λευκῆς εἰς Πέτραν, ἐντεῦθεν δ' εἰς ρινοκόλωνα τῆς πρὸς Αἰγύπτῳ Φοινίκης τὰ Φορτία νομίζεται, καὶ τεῦ-*

p) *Histor. L. V, c. 80.*q) *Vid. Josephum ll. cc.*r) *Bibl. hist. L. I. c. 60.*s) *Geogr. L. XVI. p. 1128.*

τεῦθεν εἰς τὰς ἄλλας. *Ex albo pago Petram, ex Petra Rhinocolura, quæ in ipsa Phœnicia est, apud Ægyptum, merces solebant portari, atque hinc in alia loca.*

§. XV.

Apparuit, credo, satis ex inito recensu, urbes Palaestinae maritimas ab Judæis vel nunquam, vel brevi tantum tempore, vel ita saltem fuisse possessas, ut una possederint alieno ritui addicti, sive Phœnices, sive Syri, sive Græci, sive Romani, sive Philistæi, sive Idumæi. Et quoniam ii, qui urbes tenent littorales, agrum simul tenere solent juxta eas patentem; hinc vere utique scribere potuit Josephus, gentem suam terram habitare mari non vicinam, urbesque incolere procul a mari sitas. Judicari indidem simul potest, quo sensu capi hoc debeat, cum scriptores sive sacri, sive alii, Judæorum regionem, tanquam ad mare pertinentem mediterraneum, representant. Josephi τὰ ἐκ θαλάσσης τετραὰ, sive *delicias marinas Judææ*, τοῖς παραλίοις *Ptolemaidem usque extensæ* (Vid. §. I.) non de tractu ad ipsum maris litus exporrecto, sed de *rebus intelligo jucundis*, ex mari vel per mare apportatis, sive sint pisces, sive merces, sive alius generis suavia & jucunda, quibus *Judææ* habitatores, ob distantiam maris non adeo magnam, perfrui absque labore aut sumtu magno potuerint.

FINIS PARTIS SEPTIMÆ.

JO.

JO. GOTHOF. R. LAKEMACHERI
OBSERVATIONVM
PHILOLOGICARVM
PARS OCTAVA.

*OBSERVATIO I. *)*
DE RITIBVS FORMVLISQVE
PRECVM PHARISÆI ET
PUBLICANI

Ad Luc. XVIII, 9. sqq.

CONSPECTVS.

*Propositi ratio. Parabola quid? Modus docendi per
parabolas Christo, & doctoribus Judaicis, usita-
tissi-*

-
- *) Exercitatio est academica, quam suscepit *Respon-*
dentis, quem vocant, paribus, d. 6. Dec. 1730.
publice tuitus est Juvenis præclara eruditione at-
que doctrina, ERN. LUDOV. KATHLEFF, Han-
noveranus: de quo repeti hic velim quæ in fron-
te partis VII. perscripsi. Gratulatus ea occasione
Pars VIII. sum

G

tiſſimus. An vere geſta res illa ſit ? §. I. Publicanus precans non tanquam gentilis, ſed tanquam Judæus introducitur. §. II. Reſerri preces ille com-

ſum Viro plurimum Rev. atque doctiſſimo, NICOLAO MICH. ZIMMERMANNO, Meinerſenſium in Ducatu Cellenſi Paſtori optime merito, de privigno hoc præſtantiſſimo hac epiſtola: Reddimus nunc TIBI filium, quem inſtitutioni noſtræ commiſeras, Vir plurimum Reverende, poſtquam is triennium, & quod excurrit, ita in Academia hac exegit, ut ingenii præſtantis, diligentie ſingularis, doctrinæ & virtutis eximia laudem ab omnibus reportaverit. Contigit Ipſi, (quod neſcio an contingere ſoleat multis, quorum parentes munus adminiſtrant ſacrum) ut Tuis etiam conſiliis, præceptisque paternis, ad diſciplinās philoſophicas, quarum amore vehementer illum captum ſentiebas, non perfunctoria, ſed exquisita opera excolendas magis impelleretur. Quā in re dum, maxima animi incitatione atque alacritate, morem Tuæ ſemper geſſit voluntati: effectum ſane eſt, ut litterarum Hebraicarum, Chaldaicarum, Syriacarum & Arabicarum notitiam conſecutus ſit prorſus egregiam. Placuit vero Ipſi, quum neque TIBI id diſplicere intelligeret, Rabbinos quoque, imo ipſos Doctores Talmudicos, Gemaricos juxta atque Miſchnicos, quos, tanquam horridos, angue pejus plerique fugerent, cominus ſalutare, & ex iis, quæ fuerit in eccleſia Judaica antiqua religionis & doctrinæ, cum ſacræ tum civilis, genuina facies, accurate diſcere. Creditur vulgo hoc litterarum genus plane inſructuoſum iis eſſe, a quibus, ut e ſuggeſta populum erudiant, officii ratio

commode possunt ad suffitus vespertini tempus. Preces cum suffitu quare conjungendas statuerint Judei. Respicitur alluditurque ad illum morem

G 2

in

tio exigit. At hoc quam falso credatur, dissertatione præsentī manifestum facere voluit filius Tuus eruditissimus, cujus diligentia quicquid forte bonarum rerum hic congestum reperies unice debetur. Nam quæ ad illustrandam pericopam aliquam ex earum numero, quæ stato quotannis tempore gregi Christiano exponi solent publice, eodem ex genere Ille attulit, talia profecto sunt, ut non possint non multum prodesse iis, quibus ea, quam dixi, expositio incumbit, ac magis fortasse conducere, quam libri illi vulgares, ex quibus, post illa studia neglecta, incitiae suæ solamen querere coguntur imperiti ac inertes. Et quemadmodum Tuo potissimum jussu argumentum hoc ex antiquitate declarandum sumsit: ita, ut Tuae satisfaceret expectationi, enixe allaboravit, studiosissime perquirendo & investigando ex antiquis monumentis, nec minus apte, ut factum vides, disponendo ea, quæ ad institutum pertinere videbantur. Nec dubium est, quin, more suo, solerter atque strenue defensurus in arena sit quæ posuit, victoriam sibi jam ominatus præclaram ex fausto, quod Parens gerit Optimus, Nicolai nomine, cui dies crastinus, conflictu ab Ipso destinatus, in fastis sacer est. TV, Vir plurimum Reverende, & doctrina varia instructissime, gaude nunc de filio, in quem non vitrici, sed animo affectus es vere paterno, & curarum, vigiliarum sumtuumque, Illi educando perpoliandoque impensorum, fructus ex eo collige exuberantes. Vale mihi que fave. Scribebam in Academia Julia, ad d. V. Dec. MDCXXX.

in N. quoque Test. §. III. Ritus & formula precandi Phariseo & publicano communes. Orat in templo uterque, & stando quidem; præmittit precibus Dei nomen uterque. Subjiciuntur singulorum rationes. Judei epitheta Dei in precibus cummulabant, perinde ac Græci. §. IV. Verbum *προσεύχεται* ad illam precum referendum speciem, quam כרתה vocare solent Judæi. Preces suas non clara voce, sed missitando recitat Phariseus, & quare? Consuetudo murmurandi preces unde originem cepit. §. V. Pharisei preces arrogantia plena. Virtutes tantum suas commemorat homo, peccata reticet, ex more sectæ. §. VI. Publicanus quo templi in loco steterit, quonam item Phariseus, & quomodo ille ab hoc potuerit conspici? §. VII. Vultum inter precandum demisit publicanus. Quem gestum ipsi etiam Sapientes Judæorum antiqui orantibus commendarunt, appellantes כוכר רחם. Idem Mohammedanorum mos est. Rationes gestus duæ. Solebant tamen Judei ad Dei nomen vultum attollere, sicuti & faciem, dum preces funderent, ad adytum templi convergebant, ut Mohammedani oratorium Meccanum versus dirigunt. §. VIII. Ritus tundendi pectus e moribus orientalium explicatur. §. IX. Publicanus, dum peccatorem se fassus est, & brevis fuit, id egit, quod doctores jussere sapientiores, saltem, quod ad posterius attinet, homines plebeios, aut minus facundos. Christus loquacitatem Phariseorum reprehendere voluit. §. X.

§. I.

DVas mihi in disquisitione hac præfixi leges: alteram, ut iis tantum ritibus formu-

mulisque explicandis inhæream, quas Pharisæus & publicanus in precibus suis adhibere a); alteram, ut rituum simul rationes, sine quibus exanime mihi videtur totum antiquitatis studium, quoad ejus fieri poterit, investigem. Ante vero, quam rem aggrediar, generatim nonnihil observandum duco de illa, cujus partem aliquam illustrare decrevi, Christi narratione. Hanc nimirum scriptor divinus παραβολήν appellat: quam vocem triplici, imo quadruplici significato in N. T. novimus occurrere. Primum enim idem illa est, quod ἀπόφθεγμα: deinde dictum quoque notat *obscurum*: tum παραίμα, ac denique sermonem quoque prolixiorē, quo refertur aliquid rei, de qua agitur, simile. Cujusmodi sermone frequentissime inter docendum usus est Servator optimus, ingenio gentis & consuetudini orationes suas attemperaturus. Nam quum ex calore innato perquam vivida orientis habitatoribus

G 3

ea

- a) Nemo igitur plenam rituum, ad preces Judæorum pertinentium, enarrationem hic a me expectabit. A qua vel ideo abstinendum mihi putavi, quia pridem illam susceperere doctissimi viri Jo. SAVBERTVS, in *Palæstra Theologo-Philolog.* p. 89. sqq. ed. 1678. Jo. BVXTORFVS in *Synagoga Judaica* C. IV. sqq. ed. 1641. Jo. JOA. SCHRÖDERVS diss. prælimin. *de precibus Hebr.* Marp. Catt. 1717. aliq. Erit tamen fortassis aliquando tempus, quo his etiam dare liceat perfectiora.

ea animæ vis esset, quam imaginandi appellare solemus facultatem: imaginibus illi delectabantur plurimum, hisque sæpenumero multo movebantur fortius, quam rationibus gravissimis. Ex quo factum, ut doctores Hebræorum sermonibus suis crebras admiscere imagines (משלים illi vocabant, quæ vox Græco παραβολή significandi potestate respondet) consultum duxerint. Plenæ sunt Talmudis tabulæ exemplis, ex quibus unicuique tantum indicabo, ac tale quidem, ex quo simul appareat, quo illi apparatu parabolas proponere consueverint. Habetur illud in *Gemara Babylonica* b), estque huiusmodi: אמר להו' אמשל לכם משל למד' דרבר דומה לאדם שנושה בשני אדם אחר דרבר דומה לאדם שנושה בשני אדם אחר ונאמר ונאמר *Dixit illis R. Afhu: dabo vobis parabolam. Cuinam res hæc similis est? Homini scilicet, qui mutuo dat duobus viris, quorum alterum amat, alterum odio habet, cet.* Et si vero illam Christi narrationem παραβολήν vocat evangelista: nihil tamen obstat, quo minus res vere gesta esse potuerit, & ab ipso Christo, dum in templo ageret, observata. Desumebantur enim sæpius parabola ex medio vitæ usu, ita, ut historiæ etiam vocari potuissent: afferebanturque non raro propter factorum, quæ vere

re

b) Codicis *Avoda Sara* f. 4. col. 1.

re accidissent, aut acciderent, similitudinem. Esto vero, parabolam præsentem non tam id exponere, quod revera contigerit, quam quod contingere facile possit: certum tamen est, neque Phariseo, neque publicano actiones aut formulas a Christo tribui ullas, quæ Judæorum non convenirent moribus. Eas igitur accuratius considerare dum instituo, tale quid expendendum sumo, quod usu apud Judæos tritum fuit.

§. II.

Vnum est, quod præmonendum insuper judico. Videri scilicet publicanum precantem non tanquam gentilem, sive simulacrotum cultorem, sed tanquam Judæum a Christo introduci. Publicani homines erant, quos vectigalibus exigendis Romani præfecerant. Eos vero non e gentilibus tantum, sed & ex ipsâ Judæorum gente deligi & constitui consuevisse, ex eo liquet, quod Talmudici c) *מכס נכרי* *publicanum alienigenam* distinguunt ab alio, hoc est, Judæo. Porro colligi idem potest, ex hoc sapientum scito d): *אי בר אחתך ריילא הוה חזי בשוקא קמיה לא תחליף*. *Si filius sororis tue publicanus (ריילא τελώνης) fuerit, cave ne in platea coram ipso transeas.* Nam filius sororis

G 4

ho-

c) In *Bava Kama* f. 113. c. l.d) In *Joma* f. 18. c. l.

hominis Judæi, sive, quod idem est, femina Judæica, vix potest esse alius, nisi ipse etiam Judæus, cum mulieres Judæica non nisi rarissime alienigenis nuberent. Intelligitur eodem ex decreto hoc simul, immensum plane Judæorum adversus publicanos fuisse odium: cuius duplicem arbitror fuisse causam. Vnam, quod illud hominum genus libertatis opprimendæ instrumenta reputarent: alteram, quod iniquiores se præstare solerent in exactionibus: & vectigalia, ultra, quam æquum erat, augere. Addo his indicium, quod ipse Christus e) publicanum ab homine distinguit ethnico. Nostrum vero publicanum ut Judæum repræsentari, tum ritus, tum formula arguunt precum, ab eodem usurpata: sicuti ex infra dicendis pluribus patebit. Præterea parabola hac nimiam Phariseorum arrogantiam castigare, eosdemque ad frugem meliorem revocare, Christus quum statuisset, scopo eius multo erat convenientius, si hominem, Judæorum e gente prognatum, ut animi demissi, veniamque peccatorum a Deo impetrantis, exemplum proponeret, quam si gentilem, quem Phariseos, superbissimum genus, imitatu-
 ruros esse vix poterat sperari.

§. III.

e) Matth. XVIII, 17.

§. III.

Jam prima mihi quæstio de *tempore* erit, quo templum, precum causa, adiisse censeri possint duumviri. Illud vero ad horam suffitui faciendo destinatum referri debere existimo. Cum hac enim potissimum carmonia preces suas coniungendas statuebant Judæi, illi præsertim inferioris ætatis, sicuti ex luculento f) evangelistæ testimonio apertum est. Scilicet dum in eo essent, ut plena quasi manu munera, ut putabant, grata Deo offerrent; longe hinc faciliorem ad preces audiendas eum tunc fore sperabant, quam alias. Nam suffiendi actus in sacrificio præsertim jugi medius erat inter sparsionem sanguinis & combustionem carnis, cum fertorum oblatione vinique libamento conjunctam. His autem singulis placari Deum propitiumque sibi reddi arbitrabantur. Neque tamen hac solum ratione ductos illos credo; verum etiam, ut mos illis erat, majorum suorum effatis aut exemplis. Davidis votum g): תכון תפילתי קשרת לפניך. *Dispositione precatio mea suffitus instar coram te*, facile eos movere potuit, ut, quemadmodum preces suffitui in eo comparantur consocianturque: ita actus quoque precandi suffiendique conjunctos esse oportere existimarent. Sed & exemplum simul, idque

G 5

au-

f) Luc. I, 10.

106 *Obs. I. De ritibus formulisque precum*

auctoritatis maximæ, idem psalmi locus subministrare illis poterat. Nam cum addit Davides : *כַּי מִנֶּחֱ עֶרֶב elevatio manum mearum*, tollo, precum caussa, manus meas, *tempore sacrificii vespertini*, quid innuit aliud, nisi quod interea, dum sacrificium fieret vespertinum, adeoque & suffitus, qui abesse ab eo non poterat, preces ad Deum fundat ? Nec aberrasse sane videri poterant a mente Davidis, si hanc verbis eius tribuerent sententiam : „Quemadmodum „nunc, dum precari instituo, suffimentum „super prunas in altari interiori disponitur, „ut in fumum resolutum cœlum versus a- „scendat : ita precatio etiam mea, apte dis- „posita, sursum evolet ad Deum, eidemque „non minus accepta habeatur, quam suffi- „tus.„ Respexisse ad illum quem dixi, Judæorum morem Apocalypseos scriptorem h), quando preces sanctorum *suffimenta* vocavit, vix erit quisquam, cui non pateat. Alluisse vero apparet angelum quoque, Cornelio centurioni in visione sic locutum i) : *Αἱ προσευχαὶ σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Preces tue adscenderunt in memoriam coram Deo.* Suffimentum enim interpretes Alexandrini *ἀνάμνησιν* & *μνημόσυνον* appellare solent, ut Hebræi *אֶזְכְּרָה k)*. Quæ cum

h) Cap. V, 8. VIII, 4.

i) Act. X, 4.

k) Vid. Levit. XXIV, 7. Num. V, 26.

cum ita sint, ad verba ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν προσ-
 εὔχασθαι, *ascenderunt in templum precandi*
causa, recte cogitabit lector de illo tempo-
 re, quo odores in sanctuario accendebantur.
 Rectius tamen, ut opinor, de vespertino,
 quam de matutino l). Spectari enim sum-
 mopere cupiebant Pharisei, dum preces re-
 citarent, Christo etiam propterea reprehen-
 si m). Frequentiam igitur requirebant ho-
 minum. Hæc autem in templo vesperi,
 quam mane, longe aderat major. Nam ma-
 ne quidem Hierosolymitanorum multis
 neque vacabat, propter vitæ negocia, ne-
 que commodum videbatur (quod prima lu-
 ce adoleretur suffitus) ad templum se con-
 ferre. Hinc Petrum etiam & Joannem, tem-
 plum ingressuros, horam potius nonam, h.
 e. tertiam pomeridianam, quæ ὥρα τῆς προσ-
 ευχῆς, *precationis hora*, κατ' ἐξοχὴν vocaba-
 tur, delegisse legimus n), quam aliam; non
 quidem ostentationis gratia, Phariseorum
 ad morem, sed ut maior ipsis esset opportu-
 nitas, in confluxu populi ingenti veritatem
 cœlestem late diffeminandi.

§. IV.

A tempore ad *ritus formulasque* precum
 pro-

l) Suffitum enim bis quotidie factum esse, semel
 mane, iterum circa vesperam, vix opus esse puto,
 ut moneam, quum sit pervulgatum.

m) Matth. VI, 5. XXIII, 5.

n) Act. III, 1.

progredior, & primum quidem ad eos, qui communes fuere utrique, Phariseo & publicano. Numerari autem tres possunt, partim ritus, partim formulæ. Nam 1) ad *templum* properavit uterque, precaturus & supplicaturus: (2) *stans* oravit uterque: (3) a *Dei* nomine preces exorsus est uterque. Ad primum quod attinet, ratio eius in eo quaerenda est, quod in templo, illa Numinis sede, preces certius, quam alibi exaudiri, persuasum Judæis esset. Quod ipsum postea, templo destructo, de synagogis quoque, quod templi usum ex parte præstarent, fuit creditum. Qua de re testimoniorum satis congeffit SAVBERTVS o). Huic Judæorum opinioni hoc Apostolus opposuisse videtur mandatum p): βούλομαι προσεύχεσθαι ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ. *Orare viros volo quocunque in loco*, q. d. Ne sit adstricta precatio templo aut synagogis, sed in locis suscipiatur quibusvis. Communis autem illa Judæis persuasio cum gentilibus fuit. Etenim hi quoque templorum, quibus Dii veluti conclusi essent, calcanda sibi putabant limina, si quid a Diis impetrare cuperent. Indicia extant cum alibi, tum apud ARNOBIUM q), qui ethnicum hominem sic loquentem introducit: *Non idcirco attribuimus Diis*

o) Libr. cit. p. 112. 113.

p) 1. Tim. II, 8.

q) *Adv. Gentes* l. VI. p. 192. edit. Lugd. 1651.

Diis templa, tanquam humidus ab his imbres, ventos, pluvias arceamus, aut soles: sed ut eos possimus coram & cominus contueri, affari de proximo, & cum presentibus quodammodo venerationum colloquia miscere. Sub axe enim nudo, & sub ætherio tegmine invocati si fuerint, nihil audiunt, & nisi de proximo admoveantur his preces, tanquam nihil dicatur, obstructi atque immobiles stabunt. Nec minus apud LVCIANVM, hæc de Demonacte philosopho narrantem r): Ἐπιπόντος τινὸς τῶν ἐταίρων· ἀπώμεν Δημόναξ εἰς τὸ Ἀσκληπιεῖον, καὶ προσευξάμεθα ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ. Πάνυ καὶ φὸν ἡγῇ τὸν Ἀσκληπιόν, εἰ μὴ δύναται καντεῦθεν ἡμῶν εὐχομένων ἀκούειν. Dicente quopiam ex amicis, abeamus, Demonax, in fanum Æsculapii, pro filii salute oraturi: Vehementer, inquit, surdum existimas Æsculapium, ac si non posset isthic nos precantes audire. Quod Demonactis responsum, minime inscitum, in memoriam mihi revocat similem fere SENECÆ sententiam s): Non sunt ad cælum elevande manus, non exorandus ædituus, ut nos ad aures simulacri, quasi magis exaudiri possimus, admittat. Prope est a te Deus, tecum est, intus est. Porro stantium gestu precati sunt ambo, quod Judæorum sic exigeret

r) In vita Demonactis T. Opp. I. p. 865. edit. Græv.

s) Epist. XLI.

geret consuetudo. Nonnullis quidem in precibus perinde habebatur, siue staret quis, siue sederet. MAIMONIDES t): בכניסתו מה הוא אומר ר"ל כשיכנס לבית המדרש מה חייב לומר ויש לו להתפלל אלה שתי התפלות יושב או עומד או כמו שידמן לו. Dixere ibidem in Bareitha: Quid suo dicit in ingressu? Id est, quando ingreditur in scholam, quid tenetur dicere? precari debet precatio- nes illas duas, vel stans, vel sedens, vel ut com- modum fuerit ipsi. Veruntamen ad pleras- que standum erat, imo tunc etiam, cum lo- ci conditio ægre permetteret. Idem Doctor: אין מתפלל אלא מעומד וזה יושב u) בספינה או בעגלה אם יכול לעמוד יעמוד. Nemo oret nisi stans. In navi si quis verse- tur, vel in curru, stet is quoque, si fieri ulla ratione possit. Hinc est, quod Talmudici verbum עמד, stetit, in Abrahami historia de precatone interpretati sunt x). Eum scilicet gestum requirere putabant maiestatem Numinis supremi, haudquāquam minori re- verentia colendi, quam regem coli moris es- set ex mortalium genere, quippe cui non nisi stantes solerent supplicare. Quod si in atrio

t) In *Comment. ad Berachot.* c. IV. §. 2.

u) In *Hilchot Tephilla* c. V. §. 2. *Mischn. in Taanith.* c. II. §. 2.

x) Observante SAVBERTO l. c. p. 106.

atrio magno precatos statuas duumviros nostros, loci etiam religio sedere eos vetuit. Nemini enim, nisi regi, ex Davidis stirpe prognato, sedere ibi fas erat, cum spatium esset, adyto, ipsius Dei habitaculo, admodum propinquum. Stare autem divaricatis cruribus indecorum in oriente cum reputaretur, sancitum quoque fuit, ut pedes, majoris modestiæ causa, arcte conjunctos haberent precantes. R. MOSE MIKKOTZI y): *העומד בתפלה צריך שיכוון רגליו זו מצל זו כעין מלאכים שני ורגליהם רגל ישרה משמע כעין מלאכים שני רגליהם רגל אחד* *Qui stat in precatione, ille conjungere debet pedes suos, unum juxta alterum, Angelorum ad exemplum, de quibus dicitur (Ezech. I, 7.) : Et pedes eorum pes rectus. Sensus hic est planus : pedes duo (presse conjuncti) constituunt pedem unum.* A Judæis ritum standi inter preces ad primos venisse Christianos, instituta Judæorum plurima imitatos z), eundemque hodiernum a Christianis orientalibus constanter observari, non videtur prætereundum. Quemadmodum & id memorabile est, quod Jovem quo-

y) Citante SAVBERTO l.c. p. 109.

z) V. JO. SPENCERVM de legibus Hebr. ritualibus p. 792. Conf. TERTULLIANVS de Corona c. XI.

112 *Obs. I. De ritibus formulisque precum*

quoque suum gentiles non sedentes, sed stantes, invocare lueverint. HOMERVS a) :

Εὐχεται ἔπειτα τὰς μέσῳ ἔρκει, λείβε δὲ οἶνον
οὐρανὸν εἰσανιδῶν, καὶ φωνήσας ἔπος ἤυδα·
Ζεῦ πάτερ.

Precatus est postea (Priamus) stans in medio atrio, libavit autem vinum, Caelumque inspicies, & clamore preces protulit :

Jupiter, pater.

Notum & illud MARTIALIS est b) :

*Multis dum precibus Jovem salutat
Stans*

Denique Deum in precum statim exordio compellans uterque, id egit, quod consuetudo flagitabat, eaque a ratione minime abhorrens. Nam ita mos erat Judæis, ut Dei nomen in precationis exprimerent ingressu, significaturi scilicet, illud se Numen invocare, quod solum Deus appellari mereatur, adeoque non nisi unicum sit. Exemplorum satis in libellis reperire est precum, in quibus formulæ non paucae antiquæ sunt. Spectabat vero mos ille simul ad benevolentiae captationem. Quemadmodum enim Principis gratiam sibi conciliaturus curare enixe solet, ut a sermonis ad illum sui initio debita

a) *Iliad.* XXIV. v. 306. sqq.

b) *L. XII. Epigrammu.* 78. v. 1. sqq.

ta ne absit honoris præfatio, qua testatum faciat, se Principem istum pro tali habere, qualis & sit, & haberi cupiat: ita Judæi quoque ad favorem Numinis comparandum non parum conferre existimabant, si preces suas ab ipso Dei nomine ordirentur, imo crebrius etiam hoc repeterent. Hinc & epitheta Dei, eandem ob causam, mirifice solebant cumulare. Testis esse potest precatio, quæ huius est initii c): **אלהי נשמה שנתת בי**, *Mi Deus, anima, quam largitus mihi es*: Nec non ea, quæ incipit a vocibus: **אמנ ויצב** *verum certumque cet. ac recitationi Audi* (קריית שמע) subjungi statim solet. Quo tamen ipso commiserunt, ut in damnatum a Christo d) **βαττολογίας ἐθνικῆς** incurrerent crimen, cujus exemplum memorabile in *Timone* LUCIANI extat, statim in principio, ubi hunc in modum Timon alloquitur Jovem: **ὦ Ζεῦ Φίλιε, καὶ ξένιε, καὶ ἐταίρειε, καὶ ἐφέςιε, καὶ ἀστροπονητὰ, καὶ νεφεληγερέτα, καὶ ἐρίγδουπε, καὶ εἴ τι σε ἄλλο οἱ ἐμβρόντητοι ποιηταὶ καλοῦσι.** *O Jupiter amicabilis, hospitalis, sodalitie, domestice, fulgurator, juramenti præses, nubicoge, grandistrepe, & si quod aliud tibi cognomen attoniti poetae tribuunt.*

Pars VIII.

H

§. V.

c) In *Seder Tephilla* f. 4.

d) Matth. VI, 7.

§. V.

Sed considerandæ nunc erunt preces utriusque figillatim, ac primum quidem illæ Pharisei. De hoc Christus verbum adhibet προσήυχeto, cui quidem non dubito significationem hic subesse strictiorem. Suadet enim argumentum precum, ut illas ad eam referamus speciem, quam ברכה qs. *benedictionem* dicas, nuncupare solent Judæi; uti contra publicani formula ad תפילה *precationem* pertinet. Nempe orationem ad Deum omnem in ברכה & תפילה tribuebant Judæi; quarum altera laudes & beneficia Dei prædicarentur, altera expeterentur ea, quæ necessaria & conducibilia essent homini. Priorem rursus in שבה dividebant, s. δόξασµὸν, & תודה, s. ἐξομολόγησιν; posteriorem in תחנון *supplicationem* & בקשה (quæ & שאלה dicebatur) *petitionem* e) Jam quia Phariseus sola Dei in se commemorat beneficia, quibus effectum sit, ut rationem vivendi sanctiorem sectari ipsi contigerit; publicanus vero solam Dei gratiam, delictorumque efflagitat veniam: apparet sane, hujus preces ad posterius, illius vero ad prius genus spectare. Quocirca illud προσήυχeto recte expresseris formula hac Hebraica, Judæis usitata: אמר את הברכה הזאת. Porro voces πρὸς αὐτὸν

e) Vid. MAIMONIDES in *Hilchot Tephilla* passim, præsertim cap. I, VI, VII, X.

αὐτὸν recte illi mihi videntur exponere, qui easdem ad προσήυχeto referentes vertunt, *ad se, secum*, sc. precatus est. Vt ita indicetur, Pharisaum preces suas murmurasse, ita, ut a nemine, nisi ab ipso, distincte saltem, perciperentur. Probe igitur memorem se ostendit Pharisaus sententiæ, a Doctoribus gentis suæ proponi solitæ f): חרר זה מקטני אמונה המגביה קולו בתפלתו חרר זה מנביאי השקר. *Qui precatur ita, ut audiat ab aliis, ille est ex ὀλιγοπίστοις: qui extollit vocem suam in precatione sua, ille est ex prophetis falsis.* Luculentius vero hac de re, ex mente veterum, sic præcipit MAIMONIDES g): חשוית הקול כיצד לא יגביה קולו בתפלתו ולא יתפלל בלבו אל־מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש ולא ישמיע קולו וגו'. *Quomodo comparata esse debet vox (precantis?) Ita scilicet, ut neque attollat vocem suam, neque oret in animo suo, sed labiis suis verba veluti præscindat, atque sic loquatur, ut ipsius quidem aures verba percipiant, missitatione prolata, minime vero alii cet. In quibus phrasis תפילתו לִפְתָּח לִפְתָּח, recitare preces missitando, ut solis precantis auribus vox, ut ita loquar, sit*

H 2

perce-

f) In Berachot fol. 24. c. 2. init.

g) In Hilchot Tephilla c. V, §. 9.

perceptibilis, plane respondet formulæ Græcæ *προσεύχεται πρὸς εαυτόν*. Intelligitur itaque ex decretis Doctorum Judaicorum allatis, duo illos vitari a precante iussisse extrema, precationem tacitam, quæ sola concipitur mente, & eam, quæ aures feriret adstantium. Precationem pectore conclusam, & quæ ore non effunderetur, ideo procul dubio improbarunt, quod facile illam cogitationibus intercedentibus disturbari posse intelligerent. Rari enim sunt, qui ad ea, quæ tacite secum in animo versant, ita mentem intendere valeant, ut aliena cogitatione nulla, quam a precibus abesse omnino decet, interrumpi meditationem patiantur. Illam vero, quæ ad aures aliorum accideret, precationem eo rejecerunt merito, quia illa non posset non, ubi plures essent, ut in templo & in synagogis, strepitum parere inconditum, miramque vocum confusionem; ac præterea vererentur homines necessitates suas, quæ animum ipsorum angerent, aliis audientibus proferre. Magis igitur lene murmur placuit, præsertim, quia Hanna illud h) suo feliciter præiverat exemplo. De ea enim historicus facit: *וְחַנָּה הָיָה מְדַבֵּרַת עִלָּי לָכֵּה רַק שְׁפָתֶיהָ נִעְוָה וְקוֹלָהּ אֵל שִׁמְעַ*. *Hanna apud animum suum loquebatur ita, ut moveren-*

h) I. Sam. I, 13.

rentur tantum ejus labia, sed vox ejus non audiretur, Quod exemplum vix dubitandum est, quin occasionem & originem dederit illi, quod commemoravi, instituto. Karæos certe usos illo esse ad probandum, oportere preces voce recitari submissa, JACOBVS docuit TRIGLANDVS i).

§. VI.

Jam ad formulas Pharisei quod attinet, illa primum ὁ Θεὸς εὐχαριστῶ σοι plane conformis huic est, quam precibus vulgo suis, cum primis ταῖς ברכות, præmittebant verpi: ברוך אתה יי אלהינו *Benedictus es tu, o Domine Deus noster.* Post hæc quæ addit homo, arrogantiam eius insignem abunde produnt. Nam suas tantum virtutes prædicat spernitque juxta se, & pro nihilo putat alios, tanquam homines sceleribus flagitiisque contaminatos, omniumque religionis officiorum, quorum ipse observantissimus sit, negligentes. Ita scilicet mos ferebat Phariseorum, ut sua in precibus enumerarent merita, eademque malefactis aliorum opponerent. Mischnici k) הוריה על חלקו, *gratiarum actionem de sorte sua* vocant, quam in egressu potissimum e Schola usitaram fuisse

H 3

i) In *diatribe de secta Karæorum* p. 300. edit. Cel. WOLFII.

k) In *Berachot* cap. IV. §. 2.

118 *Obf. I. De ritibus formulisque precum*

iffe perhibent. Erat vero הוריר illa, ut
 MAIMONIDES auctor est 1), hujus ar-
 gumenti : אני אומר מוריר אני
 לפניך יי' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית
 המדרש ולא שמת חלקי עם יושבי קרנות
 שאני משכים והם משכימים אני משכים
 לדברי תורה והן משכימים לדברים במלים
 אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר
 והם עמלים ואינן מקבלין שכר אני רץ והן
 רצין אני רץ לחיי עולם והם רצין לבאר
 שחת. *Cum egreditur e schola, quid dicit ?*
ago gratias tibi, Domine Deus mi, quod po-
suisti sortem meam inter sedentes in schola,
non autem inter sedentes in compitis viarum.
Nam ego mane surgo, surgunt quidem & illi.
Ego vero, ut studeam legi ; ast illi ut negotia
tractent futilia : ego operor, & illi operan-
tur, ego operor, & mercedem accipio, illi ve-
ro operantes mercedem capiunt nullam : ego
curro ad vitam eternam, illi autem currunt
ad puteum perditionis. Non diffimile his
 precationis satis famosæ לשבח עלינו initium
 est : עלינו לשבח לארון הכל לתת גורלנו
 ליוצר בראשית שלא עשנו כגויי הארצות ולא
 שמנו כמשפחות הארמה ולנו שם חלקנו
 כחלקם וגורלנו כגורלם. *Nostrum est lauda-*
re

1) In Commentario ad illum Mischnæ locum.

re omnium dominum, & extollere eum, qui universi hujus est conditor, quod non fecit nos, ut gentes mundi, neque similes nos fecit nationibus terræ, neque portionem nostram, ut portionem illarum, aut sortem nostram, ut sortem illarum posuit. Peccatorum vero suorum mentionem plane nullam quod injiciat Phariseus, non est magnopere mirandum, quia vel plane immunem se ab illis credidit, vel ex eorum saltem esse numero, de quibus MAIMONIDES m): כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכות ועונות מי שזכויותו יתרות על עונותיו צדיק. *Unicuique homini sua sunt merita, sunt vero etiam peccata. Is igitur, cujus merita ampliora sunt peccatis, justus est.* Phariseis autem proprium erat, ut *justi* videri cuperent, *καποιδότες ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅτι ἐσὶν ΔΙΚΑΙΟΙ*, ut Lucas ait: adeoque a peccatis confitendis dedita opera abstinebant.

§. VII.

Phariseo dimisso, ad publicanum me con-fero. Hunc Christus *eminus* stetisse ait, respectu habito ad Phariseum, qui ad Ædem sacram propius accefferat. Nempe quo sanctiorem se judicabat homo, eo majus sibi jus esse arbitrabatur cominus quasi salutandi Deum, qui Ædem illam inhabitare censebatur.

H 4

tur.

m) In Hilchot Teshuba c. III. §. I.

tur. Stetisse igitur credi potest in atrio magno, prope gradus illos, qui Israelitarum atrium ab illo sacerdotum separabant, vel, si sacerdotem illumingas, ultra gradus etiam illos, haud procul ab altari holocaustorum, ac vultu quidem ad sanctuarium, pro more, converso. Publicanus vero remotior hinc stetit, filii aut servi instar sese gerens, qui conscius sibi, ab officio sese recessisse, ad parentem herumve appropinquare non audet. Substitit igitur juxta murum illum, qui atrium magnum ab illo, cui ex feminis datum fuerat nomen, distinguebat, ac fortasse juxta portam Nicanoris, per quam ad atrium Israelitarum intrabatur. Forsan autem nec eo usque progredi sustinuit homo verecundans, sed in atrio restitit feminarum, ab Æde sacra remotiori. Humilius id erat octo fere cubitis Israelitarum atrio, adeoque precanti modesto convenientius. Nam sic præcipere solebant ipsi Judæorum Magistri, precibus fundendis locum potius deligi oportere humilem, quam editum. MAIMONIDES n):

תיקון המקום כיצד יעמדו במקום נמוך - -
לא יעמדו במקום גבוה שלשה מפרחים או
יותר ויתפלל לא על גבי מטה ולא על גבי
ספסל ולא על גבי כסא. *De loco (precum)*
quomodo statuerunt? stent (precantes) in lo-

co

n) *in Hilchot Tephilla c. V. §. 6. 7.*

co depressiori. Et paulo post : *Ne stent in loco, qui tres eminet palmos, vel altius, & neque in lecto, neque in sella, neque in folio precentur.* Rationem ex loco quodam Psalmi petunt Talmudici o) : ואמר ר' יוסי בר' חנינא משום ר' אלעזר כי אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל שנ' ממעמקים קראתך ה' תנ"ה לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל לפי שאין גבוהות לפני המקום שנ' ממעמקים קראתך. *Dixit R. Josè bar Chanina, auctoritate R. Eliezeris ben Josè : Ne stet homo in loco sublimi, dum orat, sed in humili, quia dicit Psältes (Ps. CXXX, I.) : Ex profundis invoco te. Traditio etiam hæc extat : Ne stet homo, neque in folio, neque in scabello pedum, neque in loco alto, dum orat, sed in loco depresso : siquidem non admittit Deus id, quod altum est. Dicitur enim (ibid.) Ex profundis invoco te. Duas præterea rationes alias subministrat R. MORDECHAI JAPHE p) : Vna est : וירגל שמה יפול ולא יוכל לכוון בתפילתו, ut timendum ne sit homini, ne forte cadat, adeoque orationi nequeat attendere.*

H 5

Alte-

o) In *Berachot* f. 10. col. 2.p) In *לבוש התכלת* sect. 90. num. 1. fol. 31. col. 2. 3. citante SAVBERTO l. c. p. 114.

שנרא' בגאות אם הוא עומד במקום : Altera : צבור יורד משאר העם ואם הוא עומד במקום עמוק הרי הוא משפיל עצמו ומכניע ותפלתו מקובלת יות'. *Quoniam superbiam redolet, si in loco stet altiori, unde supra ceteros emineat; cum e contrario qui in depressiori loco existit, deprimat & humiliet se ipsum, precesque ejus oppido sint acceptæ. Vtro vero in atrio stantem tibi repræsentantes publicanum, sane repræsentantes oportebit pone Pharisaum. Censeri igitur hic debet conspexisse illum, vel dum præter eum transiret, vel dum oculos ante preces huc illuc circumferret.*

§. VIII.

Porro publicanus οὐκ ᾔθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς οὐρανὸν ἐπᾶραι, nec oculos volebat ad cælum attollere. Vultu igitur oravit demisso : quem gestum ipsi etiam sapientes Judæorum antiqui orantibus commendarunt. R. JOSE KARO q) : אמר ר' ישמעאל : בר יוסי בשם אביו המתפלל צריך שיתן עיניו למטה Dixit R. Ismaël bar Josè auctoritate patris sui : Oportet precantem oculos deorsum

q) In משנה בסף ad Maimonidis *Hilchot Tephilla* c. V. §. 2,

sum flectere. Ipse Maimonides r): תקון הגוף: כיצד כשהוא עומד בתפלה צריך לכוון את רגליו זו בצד זו ונותן עיניו למטה כאלו הוא מביט לארץ ויהיה לבו פנוי למעלה כאלו הוא עומד בשמי' ומניח ידיו על לבו כפותין חימניות על השמאלית ועמד כעבד לפני רבו באימה ביראה ופחד. *Corpus componi quomodo debet? Pedes suos jungat necesse est precans unum alteri; oculos vero deorsum dirigat, ac si terram adspiceret. Interim mentem sursum elevet, ac si in cælo esset constitutus. Manus autem suas ad cor admoveat veluti constrictas, dextram supra sinistram. Stet igitur ut servus coram hero suo, cum timore, reverentia & metu.* Idem s): ולא יכפוף קומתו כבערי חטוֹמֶרֶת אלא מסתכך למט' כמו שהוא עומד בתפילה. *Staturam gibbosorum instar ne gemit sapiens, sed deorsum spectet, ut dum precibus vacat. Gestum hunc veteres ראו, quia illo utens caput quasi grave, adeoque deorsum tendens, habere videbatur. Vsurpata tamen etiam fuit formula de mente composita, & de animo modesto, quippe cuius signum demissio erat capitis, sicuti postea monebimus. Mischnicit):*
אין

r) *Hilchot Tephilla* c. V. §. 4.

s) *In Hilchot Deoth.* c. V. §. 8.

t) *In Berachot* c. V. §. 1.

אין עומדין להתפלל אל-מתוך כיבוד ראש.
Non assurgunt ad precandum, nisi mente composita, proprie, capite gravi, seu submissio. R. OBADIAS de BARTENORA u): כבוד הראש הכנעו ומורא דכתיב עברו את ה' ביראה ועבודה זו תפלה היא. *Gravitas capitis submissio & timor est, juxta id, quod (Pl. II, II.) dicitur: Servite Deo cum timore. servire autem hoc loco est precari. Quibus plane consentanea Maimonidis est commentatio. Opponebatur ה' ראש כבוד levitas capitis, קלות ראש, tribuebaturque hæc ei proprie, qui in altum jactaret caput, tanquam rem levem, omnique destitutam pondere; tropice vero illi, qui levius sese gereret & immodestius. A quo vitio cavere sibi jubent doctores Mischnici x) omnes, qui templum ingressi, Aedem versus sacram prospiciant: לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קרשי קדשים. Ne attollat quis caput suum (leviter sese gerat) ante portam orientalem (Nicanoris,) quæ adytum ex adverso respicit. Ad quæ R. OBADIAS de BARTENORA: כי לא ינהג קלות ראש. Nam caput gerere sublatum, indecorum est. MAIMONIDES y):* אין

u) Ad illum Mischnæ locum.

x) Ib. c. IX. §. 5.

y) In *Hilchot Tephilla* c. IV. §. 18.

אין עומרין להתפלל מתוך קלות ראש. *Non conferunt se ad preces in statu levitatis.* Mohammedanos, quod obiter hic observamus, Turcas præsertim, eundem plane in precibus suis servare morem, ut capite stent demisso, maxime cum caput Corani primum recitant, egregie docuit HADR. RELANDVS Z), qui & figura eleganti gestum illum curavit exprimi. Quod si jam rationes requiras gestus adhuc explicati, duæ potissimum occurrunt. Primum enim attentionem, in precibus admodum necessariam a), juvare illo voluisse videntur, qui primi instituerunt. Noverant scilicet, oculos terram versus deicienti longe facilius esse mentem ad ea, quæ meditatur secum, vel proloquitur, accurate intendere, quam ei, qui prospectum oculis liberum quaqua versum indulget. Huic enim non possunt non turbari cogitationes variarum rerum objectu. Deinde modestiæ quoque & reverentiæ, in precatione utrique ostendendæ, significatio inesse credita fuit eidem gestui. *δυσωπία* dixerunt Græci, teste PLUTARCHO b): τὴν ἀσυνωπίαν

z) De Religione Mohamm. p. 86. fq. vid. ibi figura secunda tabulæ in æs incisæ.

a) Trita est Judæorum sententia תפילתו בלא כוונה כגוף בלא נשמה *Precatio sine attentione est ut corpus sine anima.*

b) περὶ δυσωπίας. Op. T. II. p. 528.

126 *Obs. I. De ritibus formulisque precum*

τίαν μέχρι τοῦ μηδὲ ἀντιβλέπειν τοῖς διομένοις ὑπέ-
κουσαν δυσωπίαν ἀνόμασαν. *Verecundiam*,
præ qua intueri in alios non audemus, δυσω-
πίαν dixerunt. Quamobrem observari ge-
stum hunc oportuit ab omnibus, qui coram
Principe aut magistratu comparerent. Hinc
& Synedrium magnum a partibus eundem
postulavit litigantibus, præsertim a reis, nec
ferre potuit Paulum ἀντίσταντα τῷ συνεδρίῳ c),
*intentis oculis adspicientem senatores intuen-
temque*, ac liberius loquentem, sed alapis
propterea dignum judicavit. Probe tamen
observandum simul est, Judæos, licet maxi-
mam precum partem vultu murmurarent
demisso, tamen ad Dei nomen, honoris
caussa, erigere vultum consuevisse. MAI-
MONIDES d): בשם הקדוש, *attollit precans
caput, cum Dei effert nomen*. Plane ut gen-
tiles, numina sua compellantes, ceu ex his
VIRGILII discere est e):

*At pater Anchises oculos ad sidera letus
Extulit, & cælo palmas cum voce tetendit:
Iuppiter omnipotens.*

Nec longepost f):

*Genitor se tollit in auras
Affaturque Deos, & sanctum fidus adorat.*
Nixi

c) Act. XXIII, 1. 2.

d) In *Hilchot Tephilla* c. V. §. 10.

e) *Æn.* II. v. 687. sqq.

f) *Ib.* v. 699. sq. conf. HOMERVS §. IV. not. (a) cit.

Nixi autem hac in re videntur ludæi isto Psaltes g) effato: אֵלֶיךָ נִשְׁתַּחֲוִיתִי אֵת עֵינֵי הָיוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם. *Ad te oculos tollo meos, qui habitas in cælis*, quippe in quo oculi sublati cum Dei compellatione conjunguntur. Itaque eos Davidis, vel quisquis psalmi illius auctor est, ad exemplum, vultum sibi attollendum judicasse verisimile est, quotiescunque Dei in precibus nomen occurreret. Attollere vero solebant in atriis templi versantes vel ad coelum ipsum, vel ad sanctuarium, quod cæli vicem gerere, & non minus, atque hoc, a Numine inhabitari existimabatur, ideoque cæli nomine interdum insigniebatur. Quæ causâ est, quare orantes in & extra templum faciem habuerint ad penetrale conversam, ut scilicet coram Numine orarent præsentem. MAIMONIDES h): חִוְרָה עוֹמֵד בַּמִּקְדָּשׁ מִכּוּוֹן פָּנָיו : כִּנְגֵד קֶדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים. *In templo qui stat, orandi causâ, faciem is obuertit penetrâli*. Idem vero sibi quoque incumbere putarunt Judæi exules, templo tam destructo, quam superstitite. Semper enim illum locum, in quo templum stabat, vel antea steterat, precantes ut respicerent, operam dabant sollicitè. A quo studio nec hodie eos discedere, inter omnes constat. Ac habuerunt illi Mohammedanos, ut in multis aliis, ita hac etiam in consuetudine

g) Ps. CXXIII, 1.

h) In *Hilchot Tephilla* c. V. §. 3. cf. Ps. V, 8.

dine finios suos. Nam illis quoque solenne est vultum, dum precantur, ad templum dirigere Meccanum, quod propterea, æque ac Hierosolymitanum, قبلة, *Kebla*, ab illis appellatur, i. e. *locus oppositus*, locus, quo facies convertitur. Nempe iussit hoc eos ipse

Mohammedes i) : حيث ما كنتم قولوا :

وجوهكم شطر المسجد الحرام. *Ibicunque fueritis, vultus vestros, quando precamini, ad oratorium conuertite sacrosanctum, Meccanum. Ceterum in eo aliorum Judæorum migravit publicanus noster consuetudinem, quod, ex modestia plane singulari, oculos sive ad cælum, sive ad Aedem sacram, tollere non est ausus.*

§. IX.

Porro publicanus *pectus suum percussisse* dicitur, ἐτυπτεν εἰς τὸ στήθος αὐτοῦ, se ipsum accusaturus, doloremque proditurus enixum. Secutus ille in hoc quoque gentis suæ morem est, qui hodiernum perdurat. Observare enim licet Judæos, τὸ מעריך in Synagogis recitantes, ad verba סלח לנו פשעינו, *Con dona nobis peccata nostra*, pectus bis manu tundere ; expiationis vero die, dum

i) *Sura II, v. 139. cf. RELANDVM lib. cit. p. 174.*

dum loris sese cadunt mutuo, ad voces confessionis, quæ interea editur, singulas: quod posterius **BVXTORFIVS** k) etiam annoravit. Impetuofus semper oriens in affectibus fuit animi, ira ut modum vix teneret. Nec temperare sibi potuit, quin indiciiis commotiones proderet externis, eas cumprimis, quæ animum afficerent paulo gravius. Vestes lacerare, induere vilissimas, pulverem inspergere capiti, pectusque pulsare, usitata doloris, tristitiæ & pœnitentia signa. De Ægyptiis proditum ab **HERODOTO** l) memoria est, eos in luctu usos esse *planctu*. Ac eundem Hebræis fuisse morem, **GEIERVS** m), fuisse vero gentibus etiam aliis, **KIRCHMANNVS** n), & **RAVANELLVS** o) testimoniis idoneis abunde demonstrarunt. Hebræi autem præterea planctum tunc quoque usurparunt, cum memoria eos angeret delictorum ante commissorum: male scilicet affecturi pectus, sive cor, illum cupiditatum pravarum peccatorumque omnium fontem p). Quo fine & publicanus noster pectus pugno pulsans sistitur.

Pars VIII.

I

§.X.

k) *Synag. Jud.* c. XXV. p. 522.

l) *Lib. II.* c. 85.

m) *De luctu Hebr.* l. XVI.

n) *De funeribus Rom.* c. II. c. II.

o) *In Biblioth. sacra* vocibus *pectus & percutere*.

p) *Vid. Matth.* XV, 19.

§. X.

Preces denique publicani ipsas, ὁ Θεὸς ἰλά-
 σθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, si spectemus, perbre-
 ves illæ sunt, compararique possunt formu-
 læ Hebræis, iratum Dei animum deprecā-
 tibus, solenni, & §. præced. iam memoratæ :
 עֲשֵׂה לִי כְסֶל אֱלֹהֵי כֶסֶל לִי *condona mihi, o Deus,*
prævaricationes meas : præsertim, quia LXX.
 qui vocantur, interpretes Hebr. כֶסֶל per ἰλσων
 εἶναι, ἰλάσκεισθαι, solent reddere. *Peccatorem*
 vero se dum fatetur publicanus, brevem
 quidem, sed apertam tamen peccatorum edit
 confessionem. Conducere hanc ad veniam
 delictorum impetrandam, nec minus ad fe-
 licitatem, quæ hinc nascitur, consequendam
 longe plurimum, ex gentis suæ Magistris
 procul dubio didicerat. Nam trita apud il-
 los hæc erat sententia q) : כָּל הַמֵּתוּדָה יֵשׁ
 לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא *Quisquis confitetur*
peccata sua, particeps fit sæculi futuri. Sci-
 licet peccatorum confessionem signum in-
 terpretabantur manifestum animi resipiscen-
 tis, cujus vis esset insignis ad Numen propi-
 tiandum. MAIMONIDES r) : בַּשְּׁהָאָרֶם
 שֶׁיִּגַּג בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֵׂה אִם מִזִּיד בַּעֲשֵׂה וְעֵשֶׂה
 תִּשׁוּבָה מִכִּפּוּרִים לוֹ לְאַתֵּר וְהַתְּשׁוּבָה הִוא
 שִׁתְּרוּהָ אָדָם עַל עֲוֹנוֹתָיו לִפְנֵי הַשֵּׁם וְתַנְחֵם
 עָלָיו

q) Vid. *Sanhedrin* c. VI. §. 2.r) In *Comment.* ad *Joma* c. VIII. §. 2.

על מה שחטא ויקבל עליו שלא ישוב לאותו
עון לעולם. *Si quis ex errore deliquerit con-*
tra aliquod præceptum, vel interdictum, aut
ex proposito peccaverit contra præceptum, &
resipuerit, statim illi condonat Deus. Resipi-
scientia vero hæc est, ut confiteatur homo pec-
cata sua coram Deo, & ut ipsum peccati pœni-
teat, quod illud commiserit, ac ut in se recipiat,
se eodem modo nunquam in posterum peccatu-
rum. Brevis vero dum est publicanus, de-
ferit quidem eorum ex popularibus suis mo-
rem, qui peccata in confessione singula fusc
solebant enarrare. De quo more idem MAI-
MONIDES s): כצד מתודין אומר אנני
השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך
וכך והרי נחמתי ובושתתי ולעולם איני חוזר
לדבר זה והו עיקרו של וידוי וכל המברכה
להתוודות ומאריך בענין זה הרי זה משוכח

Quomodo confitentur? Ait confitens: Pec-
cavi, o Deus, deliqui, & prævaricatus sum,
& commisi hæc & ista. (Enumeranda hic e-
rant peccata singula.) *Pœnitet vero & pudet*
me operum meorum, nec relapsurus ad ea sum
tempore ullo. Quod argumentum præcipue est
confessionis. Qui vero dilatat confessionem
suam, & verbosus in ea est, is laudem mere-
tur. Patrocinator tamen brevitati publicani

s) Hilchot Teshuba c. I. §. I.

privilegium illud, quod homini inexercitato & minus diserto indulserant Magistri. Explicet hoc quoque toties jam laudatus MAIMONIDES t) : אם היה רגיל מרבה בתחינה ואם היה ערל שפתים מרבר כפי יכולתו
Si quis fuerit exercitatus in dicendo, is longus sit in supplicatione ; sin minus facundus, eloquatur pro eo, ac potest. Voluit autem Christus, quando formulam adeo brevem, at eam tamen efficacissimam, publicano tribuit, ingentem Phariseorum in precibus loquacitatem haud obscure reprehendere, ac simul docere, magis gratas Deo preces esse breves, si ex animo proficiantur rite comparato, quam verbosissimas. Fere ut Ammonis oraculo responsum est Atheniensibus u) : *magis Deo Lacedæmoniorum placere ἐὺφρησάν, acclamationem, sive precationem brevem, quam omnia Græcorum reliquorum sacrificia.*

OBSERVATIO II.
 DE COELESTIBVS, TERRE-
 STRIBVS ET INFERIS, GENVA
 IN NOMINE JESV CHRISTI
 FLECTENTIBVS.

Ad Phil. II, 9. 10.

Διο

t) Ibid. §. 3.

u) Vid. PLATONEM in *Alcibiade secundo* p. 231.
 ed. Gr. Basil. 1556.

Διὸ καὶ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὀνόματα· ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πάντων γόνου κάμψῃ ἐπεχρανίων, καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων.

Quapropter & ad supremam illum dignitatem evexit Deus, largitusque ei nomen est, supra omne aliud eminens: Vt in nomine Jesu omne se flectat genu cœlestium, & terrestrium, & inferorum.

CONSPECTVS.

Καταχθόνιοι Græcis non mortui sunt, terra conditi, sed vel animæ defunctorum, in locis infernis oberrantes, vel, præsertim si cum ἐπεχρανίοις & ἐπιγείοις conjungantur, Dii inferorum præsidēs. Hoc sensu capienda vox & in Paulli verbis; quibus Jesu Christi potentia, dignitas & majestas illi idolorum opponitur, atque huic longe antefertur.

§. I. Deos Græci omnes in Cœlestes dividere siverunt, Terrestres, ad quos Marini etiam referri possunt, atque Inferos. §. II. Cœlestium nomina varia. Numero erant duodecim, unde οἱ δώδεκα vulgo appellati, alias Θεοὶ μεγάλοι. Ophione & Eurynome regnantibus, dicti fuere Ουρανίωτες. Jove vero imperium adepto, Ὀλύμπιοι vocati. Pindarus δώδεκ' ἀνάντας θεῶς, duodecim reges Deos appellat. His decimum tertium Alexandrum adscribi Magnum, decreto Athenienses jussit Demades, graviter ideo multatus. Eundem honorem Philippus Macedo sibi jam arrogaverat.

§. III. Deos hosce junctim etiam coluere Græci,

aris, picturis, statuis, imo templis honorarunt. §. IV. Terrestres Dii sunt, qui in terris versantur, & terrestria procurant. Pertinent huc cum primis Dæmones, seu essentia spirituales, hominum custodes; quorum numerum ad XXX. millia extendit Hesiodus. §. V. Cultus Dæmonibus exhibitus. §. VI. Porro ad terrestres referendi quoque sunt Heroes, ex Deo & homine geniti. Hi majoris stature fuisse reputati sunt, quam mortales ceteri. Ætas Heroum duplex. §. VII. Heroum nobiliorum recensio. Atheniensibus peculiare erant Heroes decem ἐπώνυμοι, ex quibus tribus eorundem nomina sortita. Horum ad statuas leges noviter ferendæ proponi solita. §. VIII. Heroes honoribus post mortem culti divinis, minoribus tamen, quam Dii cœlestes. Tempa illis exstructa, ἑστῶα, posita aræ & statua, sacrificia etiam oblata. §. IX. Dii inferi ex inscriptione quadam antiqua recensiti: Pluto, Ceres, Proserpina, Furia: quibus, præter judices, Aeacum, Rhadamanthum & Minoa, Hecate & Mercurius jungendi. Nam & Mercurius apud Inferos sua habuit munia. §. X. Huic etiam Deorum generi cultus præstitus, templaque dedicata. Talia Hecateum; Eumenidum templum juxta Areopagum; Plutonis Pyli, Eleæ urbe, & in pago Nysæorum, cum Proserpina eidem commune; Cereris item & Proserpinæ, apud Megalopolitanos in Arcadia. §. XI. Pro aris scrobes effossæ Inferis, & cavernæ structæ subterraneæ, πόδες & μέγαλα. Vox posterior cavernam notat studio elaboratam, & parietibus lapideis instructam. Interdum tamen & aræ ex cespite eisdem collocata. §. XII. Sacra res Inferis facta victimis nigris. §. XIII. Pauli

li verba eo spectant, ut Deos gentium singulos Jesu Christo longe inferiores esse ostendatur. Consuetudo scriptorum Veteris Testamenti, Deum verum cum Diis gentium fictis ita comparandi, ut longe his Ille anteferatur. Loca V. T. huc spectantia: in quibus ille potissimum Psalmi XCVII. 7. observatu dignus: Adorate Deum, vos omnes Dii. §. XIV. Hanc consuetudinem sequi Paulus voluit. Phrasis γόνο καμπτεω, genu flectere, Homero etiam usurpata, est poplite flexo venerari, adorare: quod Homerus Ἐ γγνῖσαι solet dicere. §. XV.

§. I.

Qui verba effati hujus Apostolici postrema: ut in nomine Jesu omne se flectat genu caelestium, & terrestrium, & inferorum, exponere adhuc instituerunt interpretes, eos per caelestes partim genios illos purissimos, quos Angelos solemus appellare, partim receptas in caelos beatorum mentes; per terrestres homines in terris degentes; per inferos vero mortuos sub terram abditos, & coram tribunali Christi aliquando comparituros, intellexisse animadverto. Equidem sentire cum his non dubitarem, si comprobaturum luculenter esset, quod ait GROTIUS, vocem καταχθόνιος usurpari solere de mortuis terra conditis. Sed quum iste vocis usus non satis liqueat; contra autem observaverim, Græcos per καταχθόνιος constanter vel animas designare corporibus solutas, ac,

ut erat eorum opinio, in locis infernis oberrantes ; vel Deos etiam Inferorum præfides, præsertim si jungatur vocabulum cum ἐπεγνίων & ἐπιγίων appellationibus : facile mihi persuasi, κατὰ θεοὺς Deos hic esse inferos. Et quoniam ἐπεγνίων & ἐπιγίων nomina pariter certis tribui numinibus simul memineram ; hinc tandem sic existimaui : „Paullum verbis istis Jesum Christum, Diis, „quos Græcorum veneraretur atque coleret „superstitio, omnibus sic opposuisse, ut hominum potentiam atque dignitatem nullam „esse docere voluerit, si cum Sanctissimi Jesu „tu majestate comparetur ; ac oportere eosdem, si existere illos & esse aliquid concedatur, summæ reverentiæ signa exhibere Christo, majestate vere divina fulgenti. „Quam equidem sententiam, quum a nemine, quod mihi quidem constet, adhuc fuerit proposita, sic persequi statui, ut primum quinam habiti fuerint Dii cœlestes, quinam item terrestres atque inferi ; deinde cultus eisdem præstiti explicem rationem, (faciet enim hæc plurimum ad intelligendum, quanta in estimatione vulgo illi fuerint, addeturque eo ipso vis comparationi Paullinæ major) tum denique Paullum, morem scriptorum sacrorum antiqui fœderis secutum, comparationem illam instituisse ostendam.

§. II.

Cœtum Deorum universum in tria distinguere agmina, eorumque unum *Cœlestium*, alterum *Terrestrium*, tertium *Inferorum* appellare nomine, moris fuit Græcorum patrii. Ad quam tripartitam divisionem aperte respicit PORPHYRIUS, a) cum ὡς, inquit, τοῖς μὲν ὀλυμπίοις θεοῖς ναὺς τε καὶ ἑωμᾶς ἰδεύσαντο, χθονίοις δὲ καὶ ἡρώσιν ἐχάρας, ὑποχθονίοις δὲ βόθρες καὶ μέγαλα. *Quemadmodum cœlestibus Diis templa & ædículas, & altaria collocarunt, terrestribus vero & Heroibus focos, inferis autem scrobes & cryptas.* Respexit vero etiam auctor carminum aureorum, quæ Pythagoræ vulgo tribuuntur. Eorum enim tale est initium :

Ἀθανάτῃς μὲν πρῶτα θεὸς, νόμῳ ὡς δίακειται,
τίμα· καὶ σέβει ὄρεον, ἔπειθ' ἡρώας ἀγαυὸς,
τῆς τε καταχθονίης σέβει δαίμονας ἐννομα ῥέζων.

Immortales primum Deos, sicuti lege sancitum est,

Honora: & jus jurandum sancte habe; deinde Heroas claros

Et inferos cole Deos, legitima faciens.

In quibus licet expressa *Cœlestium* & *Terrestrium* mentio facta nulla sit, non desiderantur tamen vocabula idem significantia. Nam

a) De antro Nymph. fol. I. col. 2.

138 *Obs. II. De cælest. terrest. & inferis,*

Θεοὶ ἀθάνατοι, *Dii immortales*, non alii sunt ab οὐρανόις, sive ὀλυμπίοις, *cælestibus, olympiis*; Ἡρώες vero iidem, qui ἐπίγειοι, sive χθονιοί, *terrestres*, alias dicuntur, sicuti pluribus deinceps explicabitur. Auctor quidem scholiorum brevium in Homerum, classes Deorum singulas indicaturus, terrestrium loco τῆς θαλάσσης ponit, *marinos*, eos intelligens, qui, Neptuni auspiciis, mare huiusque tempestates regerent: quales e. c. Glaucus, Proteus, Triton, Amphitrite, Thetis cer. putabantur, atque adeo Neptunum ipsum, quatenus in mari is suam haberet sedem b). Observat, nempe, dictus scholiastes, c) Heroas, dum preces ad Deos *Cælestes*, τοῖς ἑρηνίοις θεοῖς, funderent, manus sursum extendere; *Marinos* vero dum invocarent, easdem mare versus exporrigere; *Inferis* denique supplicantes, terram tundere consuevisse. Sed non potuit is Terrestrium eo loco commodè meminisse, quia de ritu loquitur Heroum, qui ipsi, uti postea apparebit, magna Terrestrium pars erant. Itaque quo gestu in precibus ad Deos terrestres uti solerent Heroes, inconueniens fuisset explicare, quum nūmen unum precibus venerari ejusdem ordinis alterum minime soleat. Qui vero in classe deorum secunda solos Terrestres posue-

b) Vide LVCIANI *dialogos marinorum*.

c) Ad *Iliad.* I. v. 564.

fuerunt auctores, omiffis Marinis, procul dubio, quum mare pars fit globi terraquej, sub Terrestrium nomine Marina etiam Numina comprehenderunt.

§. III.

Lustrandæ vero nunc erunt paullo studiosius classès Deorum singulæ, ut accuratius cognoscamus. Cœlestes, eosque *Θεὸς μεγάλας*, *Deos magnos*, honoris causa, dictos, quotupliciter appellaverint Græci, ex POL-LUCE discimus. d) Scilicet *ὑπερθεανίης* vocatos ait, *ἐνθεανίης*, & *ΕΠΟΤΡΑΝΙΟΥΣ*. Addere potuisset & *ὀλυμπίων* nomen, scriptoribus tritissimum, quod quidem, Jove imperium adepto, tributum fuit Diis cœlestibus, quum antea vocarentur *ουρανίῳνες*. Scholiastes Aristophanis: e) *Πρῶτον μὲν τὰς κατὰ Οὐρανίῳνα καὶ Εὐρυνόμην· δεύτερον δὲ τὰς κατὰ Κρόνον καὶ Ρέα, οὓς τινες Ὀμηρος Οὐρανίῳνας· τρίτον δὲ διὰ τὴν αἰγλὴν καταλύσαντας τὴν ἐκείνων, ἧς Ὀλυμπίης κλήζομεν.* Quorum hæc est sententia: „Qui „Ophione & Eurynome regnantibus, tum „qui, Saturno & Rhea imperium tenentibus, „cœli fuere socii, eos *Vranionas* vocat Homerus. Postremo qui adjumento fuere Jovi in tollendo eorum imperio, hos *Olympi-*
as

d) *Onomast.* l. I. c. I. sect. 23.

e) *Ad Nubes* v. 246.

,,or solemus appellare,,. Ophionem illum, quem hoc loco memorat Scholiastes, tradunt mythographi imperium cœli, priusquam Saturnus & Rhea potiti illo essent, administrasse, simul cum uxore Eurynome, Oceani filia. APOLLONIVS Rhodius : f)

Ἡιδεν δ' ὡς πρῶτον ΟΦίων Ευρυνόμῃ τε
Ωκεανὶς νιφόντος ἔχον κράτος οὐλύμποιο
ὥς τε βίῃ καὶ χερσὶν ὁ μὲν Κρόνῳ ἔικαδε τιμῆς,
Ἡ δὲ Ρέῃ, ἔπεσον δ' ἐνὶ κύμασιν Ωκεανοῖο.

*Cecinit etiam, quomodo Ophion primum &
Eurynome*

*Oceanis nivosi habuerint imperium Olympi :
Et quomodo ille quidem, vi & potentia co-*
ctus, Saturno cesserit.

Hec vero Rheæ, ceciderintque ambo in flu-
ctus maris.

Hinc & Prometheus apud ÆSCHYLVM tres sibi cognitos esse ait cœli Reges, Ophionem, Saturnum atque Jovem.

Οὐκ ἐκ τῶνδ' ἐγώ

Δισσὰς τυράνους ἐκπεσόντας ἠδοόμην ;

Τρίτον δὲ νῦν τυρανῶντ' ἐπόψομαι

Αἰχίστα καὶ τάχιστα.

Nonne vero ex his ego

Duos vidi Reges imperio excidisse ?

Ter-

f) Argonaut. I. v. 503.

g) In Prometh. victo, non longe a fine, p. m. 55.

Tertium vero, qui nunc regnat, (Jovem)

Peffime & celerrime excidere videbo.

Scholiaſtes ſic commentatur : λέγει τὸν Ο-

Φίωνα καὶ τὴν Εὐρυνόμην, καὶ τὸν Κρόνον, ὃν ἔρρι-
ψεν ὁ Ζεὺς. - - - Εὐαſίλευσε πρῶτον μὲν ΟΦίων

καὶ Εὐρυνόμη, ἔπειτα Κρόνος καὶ Ρέα. *Ophionem*

indicat & Eurynomen, & Saturnum, quem

expulſit Jupiter. - - - *Regnavit primum O-*

phion & Eurynome, poſt hos Saturnus atque

Rhea. De Olympiorum nomine *DIO DO-*

RVS Siculus h) : Ζεὺς τὰς μὲν ſυναγωνιſαμέ-

ντας τῶν Θεῶν μόνους ὠνόμαſεν οὐλυμπίους. *Ex Diis*

hos tantum Olympios Jupiter vocavit, qui in

bello (adverſus Gigantes) ſibi adfuiffent. Erant

verò Dii cœleſtes, ſive Olympii, numero duo-

decim : unde Græci eos ſimpliciter vocarunt

τὰς δώδεκα. Complexus eſt ſingulos poeta qui-

dam vetus i) his verſibus :

Δώδεκά' εἰſι Θεοὶ μεγάλοι, Ζεὺς, Ἥρα, Ποσειδῶν,

Δημήτηρ, Ἑρμᾶς, Ἑſία, Κυλλοπόδων,

Φοῖβος, Εὐνείλιός τ' Ἄρης, Πάλλας τ' Ἀφροδίτη,

Ἄρεταις, εἰſι Θεοὶ δώδεκα οἱ μεγάλοι.

Duodecim ſunt Dii magni, Jupiter, Juno,

Neptunus,

Ceres, Mercurius, Veſta, Claudicans (Vul-

canus)

Phæ-

h) *Biblioth. hiſt.* l. IV. c. 15. p. 155. ed. Steph.

i) Apud EVERH. FEITHIVM *Antiqu. Homer.* l. I. c. I. p. 5.

Phœbus, Mars Enyalius, Pallas, Venus,
Diana, sunt Dii duodecim magni.

Ennius hæc nomina in versus duos latinos
coegit, quos nobis servavit APVLEIVS k),
qui Est, inquit, aliud genus Deorum, quod Na-
tura visibus nostris denegavit, nec non tamen
intellectu eos mirabundi contemplamur, acie
mentis acrius contemplantes. Quorum in nu-
mero sunt illi duodecim numero, situ nomi-
num in duos versus ab Ennio coartati:

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus,
Mars,
Mercurius, Jovi, Neptunus, Vulcanus, A-
pollo,

Ad hoc Deorum collegium, quos δώδεκ' ἀνά-
κτας θεῶν, duodecim Reges Deos, appellavit
PINDARVS, l) Momus respiciens, Apolli-
nem vocat, ἐγγεγραμμένον ἐς τὸ τῶν δώδεκα λη-
ξιαρχικόν, inscriptum albo Deorum duodecim
apud LVCIANVM m). Eidem concilio Deus
Macedo, si morem populus Atheniensis ge-
rere voluisset Demadi, civi prædiviti, qui
fieri id decreto jusserat. ÆLIANVS: n)
Ἐκκλησίας ἕως Ἀθηναίοις παρελθὼν ὁ Δημάδης
ἐψη-

k) De Deo Socratis p. m. 422.

l) Olympion. Oda X. p. 260. ed. Schmid.

m) In Jove Tragædo T. II. p. 142.

n) Hist. Var. l. V. c. 12.

ἐψηφίσατο θεὸν τὸν ἀλέξανδρον τρισκαιδέκατον.
 τῆς δὲ ἀσεβείας ὁ δῆμος τὸ ὑπερβάλλον μὴ ἐνεγκὼν
 ζημίαν ἐτιμήσαντο τῷ Δημάδει ταλάντων ἑκατον,
 ὅτι θνητὸν αὐτὸν δὴ τὸν ἀλέξανδρον ὄντα ἀνέγραψε
 τοῖς ολυμπίοις. *Convocata Atheniensium con-*
cione, Demades surgens decreto jussit, ut Ale-
xander scriberetur Deus decimus tertius. At
populus, impietatis magnitudinem non feren-
dam ducens, Demadi irrogavit multam cen-
tum talentorum, quod Alexandrum mortalem
adscripsisset Olympicis. CLEMENS Alexan-
 drinus: ο) ὁδε γὰρ ἀνθρώπος ἀποθεῖν τετολ-
 μήκασι, τρισκαιδέκατον ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα
 ἀναγράφοντες θεόν, ὃν βαβυλῶν ἠλεγξε νεκρόν. *Il-*
li, rabulae forenses, simulacrorum fictores &
adoratores lapidum, ausi sunt homines in De-
os referre, tertium decimum Macedonem Ale-
xandrum in Deorum numerum adscribentes,
quem Babylon arguit mortuum. Arrogave-
 rat sibi honorem eundem, Alexandro ab A-
 theniensibus denegatum, Philippus jam tum
 Macedo, Alexandri parens. DIODORVS Si-
 culus p): τέλος δὲ τῆ πότις διαλυθέντος, καὶ τῶν
 αἰγῶνων κατὰ τὴν ὑπεραίαν τὴν ἀρχὴν λαμβανόντων,
 τὸ μὲν πλῆθος ἔτι νυκτὸς ἔσης συνέτρεχεν εἰς τὰ
 θίατρον, ἅμα δ' ἡμέρα τῆς πομπῆς γινομένης σὺν
 ταῖς

ο) In *Protrept. sive admonit. ad gentes* p. 61.
 p) *Biblioth. hist.* l. XVI. c. 93. p. 558.

ταῖς ἄλλαις ταῖς μεγαλοπρεπέσι κατασκευαῖς, ἔιδωλα τῶν δώδεκα Θεῶν ἐπόμεπυε, ταῖς τε δημιουργίαις περιττῶς ἐργασμένα, καὶ τῇ λαμπρότητι ἡ πλῆθς θαυμαστῶς κεκοσμημένα. Σὺν δὲ τῆτοις αὐτῶ τῶ Φιλίππῳ τρισκαίδεκατον ἐπόμεπυε Θεοπρεπὲς εἶδωλον, σὺνθρονον ἑαυτὸν ἀποδεικνύντος τῶ βασιλέως τοῖς δώδεκα Θεοῖς. *Soluta tandem convivio, cum ludi in diem proximum redintegrandi essent, ingens turba, durante adhuc nocte, in theatrum concurrit. Vbi cum cetero apparatu sumptuosissimo XII. imagines Deorum præferuntur, quam artificiosissime confectæ, & splendidissimo rerum preciosarum cultu mirifice exornatæ. Inter has decimum tertium Philippi simulacrum, divino per omnia habitu ostentatur: quo confessus in Deorum senatu majestatem sibi rex arrogabat. Optime hoc cognitum habuisse oportet Philipenses, ad quos scripsit Paulus, qui rerum ad Regem istum, urbis suæ conditorem, pertinentium memoriam omnium fidelissime sine dubio custodiverunt. Quoties autem illi facti ejus recordarentur, non poterant non simul de concilio cogitare τῶν ΕΠΟΥΡΑΝΙΩΝ Deorum cœlestium, seu, ut poetæ loqui solent, ὀλύμπια δώματ' ἐχόντων, cælestes domos incolentium. q)*

§.IV.

q) Vid. Hesiodum *Opp. & d.* v. 128, 139.

§. IV.

Illos jam Deos tum separatim quemque, tum, quod hoc loco potissimum observabimus, junctim universos, cultu prosecuti Græci sunt maximo. Quapropter & aras, & imagines statuasque, & templa illis dedicaverant. *Aram* consecraverat Pisistratus, Hippiae tyranni filius, in foro Athenarum veteri, cum Archontis munere annuo fungeretur.

ΤΗΝΥΚΥΔΙΔΕΣ 1): Πεισίστρατος ὁ ἱππίης τῆ τυραννεύσαντος υἱός, τῆ πάππης ἔχων τῆνομα, τῶν δώδεκα θεῶν βωμόν, τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀρχῶν ἀνέθηκε. Pisistratus, Hippiae tyranni filius, avi nomen gerens, duodecim Deorum aram, quæ est in foro (vetere) dedicavit. Ad hanc aram Diis eisdem rem divinam facere solitos esse Athenienses, ex his patet HERODOTI 2): οἱ Πλαταεῖς Ἀθηναίων ἱερὰ ποιεύντων τοῖσι δώδεκα θεοῖσι, ἱκέται ἰζόμενοι ἐπὶ τὸν βωμόν, ἐδίδουσάν σφεας αὐτῆς. Plateenses, dum rem divinam duodecim Diis Athenienses faciunt, eis ad aram suppliciter sedentes sese dediderunt. Colligere hinc simul possumus, ἄσυλον fuisse aram, siue inviolabilem, quanquam Callistrato non fuit, ὃς Φυγῶν καὶ τῆ θεᾶ ἐν Δελφοῖς ἀκῆσας, ὅτι αὖ ἐλθὼν Ἀθήνας, τέυξεται τῶν νόμων,

Pars VIII.

K

ἀφι-

r) Lib. VI. p. 447.

s) Lib. VI. c. 108.

ἀφικόμενος, καὶ ἐπὶ τὸν βωμὸν τῶν δώδεκα Θεῶν
καταφυγὼν, ἔδεν ἦττον ὑπὸ τῆς πόλεως ἀπέθανε.
qui postquam damnatus fugisset, & Apollinem
Delphis audiisset, quodsi rediret Athenas, le-
gum compotem futurum, mox reversus est, &
ad aram XII. Deorum confugiens, nihilomi-
nus civitatis decreto morti adjudicatus est,
verba sunt LYCVRGII t). Mentionem e-
jusdem aræ PLVTARCHVS quoque inji-
cit, refertque, juxta eam Demosthenis posi-
tam fuisse imaginem u). Κεῖται δὲ εἰκὼν πλε-
σίον τῆ περιχρυσίσματος, καὶ τῶν βωμῶν τῶν δώδεκα
Θεῶν, ὑπὸ Πολυεύκτους πεποιημένη. Situm est si-
mulacrum prope septum & aram duodecim
Deorum, a Polyeucto factum. Olympiæ quo-
que aras sex eisdem Numinibus constitue-
rat Hercules, binis singulas, quas propterea
PINDARVS x) βωμοὺς ἑξιδύμους, five sex
aras gemellas, vocat. Πίκτος etiam cernere
erat Deos duodecim magnos Athenis, in
porticu Jovis Eleutherii. PAVSANIAS y):
ἑστὰ δὲ ὀπίθεν ἀνοδόμηται γραφὰς ἔχουσα, θεῶν
δώδεκα καλεσμένης. Porticus altera, quæ a ter-
go hujus (porticus variæ) exstructa est (dice-
batur hæc ab adstante illic Jove Eleutherio,
por-

t) Orat. adv. Leocratem p. 156.

x) In decem Oratoribus, vita Demosth. p. 847.

u) Olympion. oda V. in princ.

y) In Atticis c. 3. p. 8.

porticus Jovis Eleutherii) pictos habet XII, qui vocantur, Deos. Porro statuae quoque Numinibus hisce effectæ junctimque collocatæ sunt. Vidit certe Pausanias z), in templo quodam Megarensium, τῶν δώδεκα ὀνομαζομένων ἀγάλματα, duodecim, qui dicuntur, Deorum signa. Denique Ædem illis singularem Thelpusæi extruxerant in Arcadia. Idem a) : ἔστι δὲ ἐν Θελπύσῃ ναὸς Ἀσκληπιῶ καὶ Θεῶν ἑξὸν τῶν δώδεκα. τέτταρὰ πολλὰ ἐς ἑδάφος ἔκειτο ἤδη. Est Thelpusæ duodecim Deorum delubrum, cujus tamen magnam partem solo æquavit vetustas.

§. V.

Progredimur ad Deos terrestres, quos ἐπιγείεις, ἐπιχθονίεις & χθονίεις reperio appellatos. Hi rebus certis terrestribus præesse, in terris versari, hominum locorumque singularium curam gerere (quapropter & ἐπιχώριοι interdum vocantur, Latinis *locales*) existimati sunt. Sunt in ipso cœlestium numero, quibus locus in classe hac assignatus fuit, quod negocia, quæ in terris susciperentur, e. g. venationem & agriculturam, singulari providentia moderari crederentur, & in terra propterea multum degere. Tales e. c. Diana atque Ceres habebantur, quarum hæc

K 2

eam

z) In *Attic.* c. 40. p. 46.

a) In *Arcad.* c. 25. p. 649.

eam ob causam χθονία interdum cognominatur, non quidem eo sensu, quo χθόνιος idem sapius valet ac καταχθόνιος, sed quo idem notat ac επίγειος. Ita certe, ut ex re ipsa manifestum est, accipi debet vox in his PAVSANIÆ b): χθονία δ' ἐν ἡ θεός τε αὐτὴ καλεῖται, καὶ χθονία ἐορτὴν κατὰ ἔθος ἄγουσι ὥρα θέερε. Chthonia certe & Dea hæc (Ceres) appellatur, & statim festi dies, qui æstate in ejus honorem agitantur, dicuntur Chthonia. Nec minus in his APOLLONII Rhodii c):

Οἱ δὲ ἐ Διὸς

κλείουσι χθονίης καλαμῆτομον ἔμμεναι ἄεθρην.

Διὶ γὰρ κένη ἐνὶ δῇ ποτὲ νάσσατο γαίῃ.

Alii vero ipsam Cereris

Dicunt terrestris messoriam esse falcem.

Ceres enim illa habitabat quondam in terra.

Præcipue vero in hunc censum Dæmones veniunt & Heroes. Dæmonas Thales, (ὅς πρῶτος διεῖλε, ὡς οἱ τὰ ἐκείναις διαιεῖντες, ἀκριβῶντες μνημονεύουσιν εἰς Θεὸν, εἰς Δαίμονας, εἰς Ἡρώας. qui primus triplici divisione, ut referunt, qui philosophiam ejus altius scrutati sunt, Deum, Dæmonas & Heroas nuncupavit) essentias esse docuit animales, seu spirituales, ψυχ-

b) In Corinth. c. 35.

c) Argonaut. l. IV. v. 986.

ψυχιαῖς d): Quam opinionem & suam postea fecit Pythagoras. Eos igitur in ἐπιχθονίοις, seu *terrestribus*, ponit HESIODVS e), vocatque *custodes hominum & observatores*, qui aërem induti passim oberrent per terram:

Τοὶ μὲν Δαίμονες ἐσθλοὶ ἐπιχθόνιοι τελέθουσιν f)
 ἄγνοϊ, ἀλεξίκακοι, Φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.
 Οἱ ῥα φυλάσσεσθ' ἴε δίκας καὶ χέτλια ἔργα,
 ἥερα ἐσσεάμενοι, πάντα φοιτῶντες ἐπ' αἶαν,
 πλῆθοδ' οὔτ' αὖτε γέρας βασιλῆϊον ἔχον.

*Dæmones boni, in terris versantes, sunt
 Puri, malorum depulsores, & custodes hominum mortalium.*

*Qui quidem observant justa & prava opera,
 Aëre induti, passim oberrantes per terram.
 Opum datores, atque hanc regiam dignitatem consecuti sunt.*

K 3

Eos

d) Vide ATHENAGORAM in *Legat. pro Christ.* p. 25. Cf. GISE. CUPERI *Observat.* l. III. c. 16. ubi de Dæmonibus, horumque a Diis & Heroibus differentia, pluribus agitur.

e) *Opp. & dierum* v. 122.

f) Ita versus hos legunt Plato in *Cratylō* & V. de *legibus*, Plutarchus de *orac. defectu*, & Aristides, observante ad locum illum GRÆVIO, qui lectionem, tot summorum virorum auctoritate munitam, præferendam merito judicat vulgate:

Τοὶ μὲν Δαίμονες εἰσι Διὸς μεγάλης διὰ βελας
 ἐσθλοὶ, ἐπιχθόνιοι, κ. τ. λ.

150 *Obs. II. De cœlest. terrest. & inferis,*

Eos postea g) ἀθανάτους etiam prædicat HESIODVS, numeroque *ter decies mille* esse ait, h. e. longe plurimos, posito numero certo pro incerto:

τρεῖς γὰρ μύριοι εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πᾶλυβοτέρη
ἀθάνατοι Ζηνὸς, Φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

*Ter enim decies mille sunt super terram,
multorum altricem*

*Immortales Jovis (animi, five Dæmones,
immortalitate a Jove donati) custodes mortalium hominum.*

Perspicuum ex sequentibus est, non agi de genere alio, quam de Dæmonibus. Nam eadem plane hic tribuit poeta τοῖς ἀθανάτοις munia, quæ antea tribuerat τοῖς δαίμοσι. Minus igitur recte locus iste de Diis vulgo capitur quibuscunque indiscriminatim, quum de solis intelligi debeat Dæmonibus.

§. VI.

Cultus honore, licet minore, quam qui Diis ipsis deberetur, dignos judicatos affectosque fuisse Dæmonas, ex testimoniis, quæ subjiciemus, palam fiet. PLATO h): Μετὰ δὲ τῆς καὶ ὑπὸ τῆτοις ἐξῆς, Δαίμονας. Αἰεὶον δὲ γένος, ἔχον ἑδραν τρίτην καὶ μέσσην, τῆς ἐρμηνείας αἰτίον,
ἐυ-

g) V. 250.

h) In *Epinomide* p. 639. edit. Gr. Bas. 1556.

εὐχαῖς τιμᾶν μάλα χρεῶν, χάριν τῆς εὐφήμης δια-
πορείας. *Post hos vero, & sub his (Diis ma-
ximis) Dæmonas, genus aëreum, qui inter-
pretationis causa sunt, in tertia mediaque
regione collocatos, precibus votisque colere de-
bemus maxime, bonæ intercessionis causa.*

THEMISTIVS I): Δίκαια μὲν δὴ καὶ οἱ πάλαι ἔπραξαν ἄνθρωποι ἐφ' Ἡρακλεῖ τῷ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης, ἀποθείασαντές τε αὐτὸν καὶ ἰερά ἴδια κατασκευάσαντες, καὶ θυσίας θύοντες ἔ μόνον ὅσας ἤρωι θύειν καλὸν ἦν, ἀλλὰ ὅσας δαίμονι ἤδη, ἀλλὰ καὶ ὅσας θεῷ. *Iuste egerunt prisce homines, quando Herculem, Jovis & Alcmenæ filium, in numerum Deorum retulerunt, & templa eidem exstruxerunt peculiaria, ac sacrificia fecerunt, non modo quæ Heroi fieri par erat, sed talia etiam, quæ Dæmoni, imo quæ Deo ipsi. Hinc Græci, cum quem consecratum dicere volunt, ut significant, quo in gradu novus hic Deus sit consecratus, addere solent ei sacrificari ut Heroi, vel ut Dæmoni, vel ut Deo k).*

§. VII.

Ad Heroas, qui & ἡμίθεοι s. Semidei dicti, quod attinet, eos, sicuti Porphyrius, loco supra

K 4

pra

i) Orat. IV. quæ inscribitur Σοφιστής.

k) Verbis utimur GIB. CUPERI l. c. p. 328.

pra allegato, cum τοῖς ἐπιγείοις conjungit, ita
HESIODVS quoque in eadem collocat clas-
se : 1)

Ἄυθις ἔτ' ἄλλο τέταρτον ἐπὶ χθονὶ πηλοβοτείῃ
Ζεὺς Κρονίδης πόησε δικαιοτέρον καὶ ἄρειον
Ἀνδρῶν Ἡρώων Θείων γένος, οἱ καλέονται
Ἡμίθεοι, προτέρῃ γενεῇ κατ' ἀπίερον αἰῶνα.

*Rursum aliud quartum in terra, multo-
rum alumna,
Jupiter Saturnius fecit justius & melius
Virorum Heroum divinum genus, qui vo-
cantur*

*Semidei, priori ætate, per immensam ter-
ram.*

Nec obscurum esse cuiquam potest, in lau-
datis supra carminum aureorum versibus Ἡρώ-
ας ἀγανυῖς, s. *Heroas claros*, pro integro poni
Deorum terrestrium exercitu. Erant vero
Heroes, ex sententia Thaletis, m) *κεχωρισ-
μέναι ψυχὰι τῶν ἀνθρώπων, separatae* (a corpo-
ribus) *hominum animæ*. Animæ intelligi de-
bent hominum, qui vel partim ex Deo quo-
dam, partim ex homine credebantur geniti,
vel virtute sua eximia factisque præclaris, ut
divini quid inesse illis censeretur, meruerant
effecerantque. Scholiastes Hesiodi: n) *Ἀηδ-
σι*

1) *Opp. & dierum v. 157.*

m) Apud ATHENAGORAM loco ad §. V. cit.

n) Ad locum cit. p. m. 78.

σι γὰρ ὅτι θεοὶ, θνηταῖς γυναιξὶ μιγνύμενοι, ἐποίη-
 ξαν τὸ τῶν ἡρώων γένος. *Nugantur, quod Dii, fe-*
minis mortalibus mixti, Heroum genus pro-
crearint. Tales e. c. esse ferebantur *Hercu-*
les, ex Jove & Alcumena, Castor & Pollux,
ex eodem & Leda procreati. Præclarus maxi-
 me hanc in rem PHILONIS *Judæi* locus est:
 Ο) ΑΛΛ' οὐ χερὶ, φήσει τις, τὰς τῶν ἡρώων παρὰγειν
 εἰς πίστιν ἀρετῆς. Μείζας γάρ, ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην φύ-
 σιν γενομένους Ὀλυμπίοις ἀμιλλᾶσθαι, μικτῆς γενέσε-
 ως ἀθανάτων καὶ θνητῶν ἀνακραθέντων σπειμάτων ἐ-
 πιλαχόντας, ἡμιθέας ἐικότως προσαγορευθέντας, ἢ
 θνητῶν μίγματος ὑπὸ τῆς ἀφθάρτου μερίδος κατα-
 κρατηθέντος. *Sed negabit aliquis, adducendas ad*
nostræ sententiæ confirmationem virtutes He-
roum, videlicet supra naturam humanam posi-
tas & Cœlestium æmulas, propter genus mix-
tum e mortali & immortalī semine, ut meri-
to Semidei vocentur, mortali mixtura ab
immortali parte superata. De mixtura di-
 vinæ & humanæ naturæ in Heroibus quod
 hic habet Philo, id egregie confirmat LV-
 CIANVS p), apud quem Menippus ex Tro-
 phonio quærit vate, ΑΛΛὰ, πρὸς τῆς μαντικῆς,
 τί δὲ ὁ ἥρωες ἐστίν; ἀγνοῶ γάρ. Age, per vatici-
 K 5 nan-

o) Libro quod omnis probus sit liber p. 681.

p) In *Dial. mort.* speciatim in *dial. Menippi, Amphilo-*
chi & Trophonii T. I. p. 267.

nandi artem, quid est Heros ; nescio enim. Cui Trophonius : τὸ ἀνθρώπῳ τι καὶ θεῷ σύνθετον. Est quiddam ex homine & Deo compositum. Men. ὃ μήτε ἀνθρωπῶς ἐστὶν ὡς Φῆς μήτε θεός, καὶ συναμφότερόν ἐστι. Quod neque homo est, ut ais, neque Deus, sed utrumque simul. Neque vero virtutis solum, dum viverent, sed staturæ etiam majoris fuisse reputabantur Heroes, quam mortales ceteri. Hinc ARISTOTELES q) ἥρωας prædicat, πρῶτον κατὰ τὸ σῶμα πολλὴν ἔχοντας ὑπερβολήν, ἔτα κατὰ τὴν ψυχὴν. corpore multum antecellentes, dein etiam anima. Quo & PAUSANIAS r) respicit, Polydamanter μέγιστον ἀπάντων vocans, πλὴν τῶν ἡρώων, καὶ εἰ δὴ τι ἄλλο ἦν πρὸ τῶν ἡρώων θνητὸν γένος. statura corporis omnium hominum maximum, Heroibus, & si qua fuit alia hominum ante Heroas natio, exceptis, Ætatem Heroum duplicem facit Hesiodus l. c. eorum, qui Thebanum bellum gesserunt, & qui Trojanum, additque Jovem illos ad terræ constituuisse fines, ac tribuisse illis vitam sedemque seorsum ab hominibus : Regem eorum Saturnum esse, ac habitare eosdem ani-

q) *Polit.* l. VII. c. 14. in princ.

r) *Eliac. poster.* c. 5. in princ. Cf. GOTTF. OLEARIJ ad Philostrati vitam Apollonii l. II. c. 21. not. 8. ubi de insigni Heroum proceritate plura observata reperies. Docetur ibi inter alia, antiquissimis cubitos tributos fuisse decem.

animo securo in Beatorum insulis, juxta oceanum profundum.

§. VIII.

Quod si jam nomina requiras eorum, qui Heroum titulo fuere insigniti, dabit illa non omni quidem, sed magna tamen ex parte, **HYGINVS**, eo capite, quo de iis, *qui facti sint ex mortalibus immortales*, exponit. s) Recenset vero is sequentes: *Herculem*, Jovis & Alcumenæ filium; *Liberum* (Bacchum) Jovis & Semelæ filium; *Castorem* & *Pollucem*, Helenæ fratres, Jovis & Ledaæ filios; *Perseum*, Jovis & Danaës filium, in stellas receptum; *Arcadem*, Jovis & Calysto filium, in stellas relatum; *Ariadnem*, Minois & Pasiphaes filiam, in Septentrionem relatum; *Cynosuram*, Jovis nutricem, in alterum Septentrionem; *Asclepium*, Apollinis & Coronidis filium; *Panem*, Mercurii & Penelopes filium; *Crotonem*, Panis & Euphemes filium, conlactium Musarum, in stellam Sagittarium; *Icarum* & *Erigonem*, Icarii filiam, in stellas: Icarem in Arcturi, Erigonem in Virginis signum; *Ganymedem*, Asiaraci filium, in aquario duodecim signorum; *Ino*, Cadmi filiam, in Leucothoam, quam Latini matrem Marutam dicant; *Melicerten*, Athamantis filium, in Deum Palæmonem; *Myrtilum*

s) *Fab.* CCXXIV.

156 *Obf. II. De cælest. terrestr. & inferis,*

tilum, Mercurii & Theobules filium, in Heniochon. Heroum vero omnium postremum Cleomedem fuisse, Astypalensem, PAVSANIAS t) comprobat hoc oraculi effato :

Ἰστατος Ἡρώων Κλεομένης Ἀστυπάλαιεϋς,
ὃν θυσίαις τιμᾶσθ', ὥς μηκέτι θνητὸν ἔοντα.

*Ultimus Heroum Cleomedes est Astypalensis,
Quem sacrificiis honoratis, ut qui non amplius sit mortalis.*

Atheniensibus Heroes peculiares decem erant, ἐπώνυμοι dicti, quod ex eorum nominibus tribus Atticorum decem essent nuncupata. HARPOCRATION : u) ἐπώνυμοι οἱ μὲν δέκα τὸν ἄριθμον, ἀφ' ὧν αἱ Φυλαί. *Eponymii decem erant numero, de quorum nominibus tribus appellatae.* Erant autem isti : Hippothon, Antiochus, Ajax, Telamonius, Leo, Erechtheus, Ægeus, Oeneus, Acamas, Cecrops, Pandion, enumerante Pausania, x) qui & statuas eorum in Ceramico, prope quingentorum curiam, positas fuisse refert. Ad quas statuas leges, antequam ferri possent, novæ proponi solebant, ut inspicere possent ab omnibus & accurate examinari. Auctor est Suidas l. c. nixus quidem, ut videtur, hoc DEMOSTHENIS testimonio : y)

καὶ

t) *Eliac. poster. c. IX. p. 474.*

u) Voce ἐπώνυμοι. Cf. Suidam eadem voce.

x) In *Atticis* c. V. Cf. *Phocica* ejusdem c. X.

y) *Orat. in Leptinem p. 373.*

Καὶ πρὸ τῶν γε ἐπέταξεν ἐκθεῖναι πρὸθεν τῶν
ἐπωνύμων, καὶ τῷ γραμματεῖ παραδῆναι. Τῶτον
δὲ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀναγινώσκειν, ἵνα ἕκαστος ὑμῶν
ἀκῶσας πολλάκις, καὶ κατὰ χολὴν σκεψάμενος,
ἂ ἂν ἦ καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα, ταῦτα νομοθε-
τῇ. *Quin etiam ante hæc jussit Solon, ante
statuas Heroum, a quibus cognominate tri-
bus sunt, proponi legem, & scribere tradi, qui
eam in concionibus legeret, & unusquisque
vestrum sæpe audita, & per otium considera-
ta, ea, quæ justa essent & utilia, suis suffra-
giis comprobaret.* ANDOCIDES: Ζ) ὁπότεων
δ' αὖν προσδέοι, οἷδε ἡξημένοι νομοθέται ὑπὸ τῆς
βουλῆς ἀναγραφόντων ἐν σανίσι, ἣ ἐκτιθέντων πρὸς
τὰς ἐπωνύμους, σκοπεῖν τῷ βελομένῳ. *Quibus-
cunque autem opus sit, ea lecti a senatu legis-
latores, in tabulis descripta, proponant ad Eponymos, ut a volente quovis possint inspicere.*

§. IX.

Vita functi Heroes non immortalitatem
solum, quæ illis cum animis omnium com-
munis esset a), sed naturam quoque humana
longe meliorem, ac divinæ Numinum cœ-
lestium propinquam, induere putabantur.
Igne scilicet pyræ feralis, in qua corpus cre-
man-

z) Orat. I. quæ est de *mysteriis* p. 213.

a) Vide CICERONEM de *Leg.* I. II. p. 125r.

158 Obs. II. De cœlest. terrest. & inferis,

mandum repositum fuisset, partem eorum mortalem absumtam credebant Græci. Hinc de se ipso Hercules, ad matrem Alcmenam, apud SENECA M ait : b)

Quicquid in nobis tui

Mortale fuerat, ignis injectus tulit :

Paterna cœlo pars data est, flammis tua.

Et Jupiter de Hercule, flammis Oetæis concremando, apud OVIDIUM. c)

Omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes :

Nec nisi materna Vulcanum parte potentem

Sentiet, æternum est a me quod traxit & ex-
pers

Atque immune necis, nullaque domabile
flamma.

Idque ego defunctum terra cœlestibus oris
Accipiam.

LUCIANVS de eodem d) : ὥσπερ Φασὶ τὸν
Ἡρακλέα ἐν τῇ Ὀϊτῇ κατὰ καυθέντα, θεὸν γενέσθαι.
καὶ γὰρ ἐκείνος ἀποβαλὼν ὅποσον ἀνθρώπειον εἶχε
παρὰ τῆς μητρὸς καὶ καθαρεύς τε, καὶ ἀκῆρατον
φύρων τὸ θεῖον, ἀνέπτατο εἰς τὰς θεὰς διευκρινηθὲν
ὑπὸ τῷ πυρὸς. *Vt combustum in Oeta monte*
Herculem Deum factum ferunt. Etenim il-
le quum abjecisset quicquid humani a matre
contraxerat, & puram atque incorruptam di-
vini-

b) In Hercule Oetæo v. 1965.

c) Metamorph. IX. v. 250.

d) In Hermotimo T. I. p. 509.

vinitatem ferret, illa ab igne discreta ad Deos subvolavit. Hinc idem Heros CALLIMACHO e) dicitur γῦνα θῆαθῆς, *membra in Deum mutatus*. Eadem ratione Ceres, volens Triptolemo immortalitatem conferre,

Inque foco pueri corpus vivente favilla

Obruit, humanum purget ut ignis onus f).

Naturam vero divinam adepti Heroes, facile quoque honores consequerentur divinos. Sic *statuas* illis, *aras* *templaque* magno numero fuisse dedicata, quis est, qui inspectis Pausaniæ, Strabonis, Plutarchi aliorumque Græcorum monumentis, possit ignorare? Pariter nec de *sacrificiis*, fieri eisdem solitis, dubitari ullo modo potest. De *statuis* Hero-um §. præcedente nonnulla jam attulimus, nec opus est pluribus in re pervulgata. *Aras* eisdem positas ἐχάρας vocari moris erat.

POLLUX : g) ἐχάρα ἰδινῶς δοκεῖ μὲν ὧδε ὠνομάσθαι, ἐφ' ἧς τοῖς ἥρωσιν ἀποθύομεν. ἐχάρα *proprie vocari videtur, super quam sacrificamus Heroibus*. Quanquam id perpetuum non est, quum eodem interdum nomine Deorum quoque aras, θωμῆς vulgo dictas, appellaverint poetæ. Quocirca & addit POL-

LVX

e) *Hymno* in Dianam v. 159. ad quem locum præclara sunt quæ observavit SPANHEMIVS.

f) OVIDIVS *Fast.* l. IV. v. 553.

g) *Onomast.* l. I. c. I. sect. 5.

LVX: Εἰσι δὲ τῶν ποιητῶν καὶ τὸν τῶν Θεῶν βω-
μὸν οὕτω κεκλήκασι. *Poëtarum nonnulli etiam*
Deorum aram hoc nomine nuncupaverunt.
Exemplo sint ista EVRIPIDIS: h)

Μέλλων δὲ πέμπειν μ' Οἰδίπῃ κλεινὸς γόνος
Μαντεῖα σεμνὰ, Λοξίῃ τ' ἐπ' ἐχάρας.

Cumque esset me missurus Oedipi filius in-
clitus

Ad venerandum oraculum, & Apollinis ad
aras.

Erat autem ἐχάρα ara minime elata, sed paul-
lo ultra terram surgens. Εχάρα ἦ ἐν τετραγώ-
νῳ περὶ γῆν βάσις βωμῶ, τάξιν ἔχουσα ἀνευ ἀναβά-
σεως, inquit Scholiastes Euripidis i); quorum
verborum hunc esse credo sensum: ἐχάραν
terram dici quadrati forma aggestam, humi-
lem tamen illam, ita, ut baseos altaris cujus-
dam (cui insisterent rem sacram super altare
facientes) haud excederet altitudinem, ca-
reretque ideo ascensu. A Templis Heroum,
operose commemorandis, ideo abstinemus
merito, quod nemo facile tam omnis anti-
quitatis expers erit, quin templorum, Hercu-
li, Castori & Polluci aliisque Heroibus con-
ditorum, habeat notitiam. Dicebantur illa
vulgo ἡρώα, colebanturque Athenis religio-
ne

h) In *Phœnissis* v. 290.

i) Cf. HESYCHIVM & SVIDAM voce ἐχάρα. Ad-
de CYPHERVM *Observ.* l. I. c. XII. p. 95. sqq.

ne tanta, ut si vel illicem quis parvam ex luco Heroi (nam juxta templa luci ut plurimum plantati erant) excidisset, eum morte multarent. k) De *sacrificiis* mirandum sane, negare VOSSIVM l), fuisse sacrificium in honoribus Heroicis. Liquet enim utique ex allatis modo Pollucis verbis, usitatum fuisse apud Græcos Heroibus quoque rem divinam facere. Præterea vero oraculum Ammonis, de Hephæstione defuncto consultum, sacrificari huic jussit ita, ut soleat Heroi, τιμᾶν Ἡφαιστῶνα, καὶ θύειν, ὡς Ἡρώι m). Tollunt etiam dubitationem omnem hæc PAVSANIÆ n): καὶ Μαχάονι τῷ Ἀσκληπιῷ πρῶτος ἔδυσεν ἐν Γερηνίᾳ· γέγρα δὲ ἀπένειμε Μεσσήνη τῇ τριόπα τὰ νομιζόμενα Ἡρώων. Idem (Glau-
cus) Machaoni, Æsculapii filio, primus in Gerenia rem divinam fecit, & Messenæ, Triopæ filię, solita Heroibus munera (sacrificia) tribuit. Tamen si vero honores Heroibus exhiberentur divini; pares tamen illi non esse debuerunt Deorum cœlestium Dæmonumque honoribus. Jussit saltem Py-
Pars VIII. L tha-

k) Vide ÆLIANVM *Hist. var.* l. V. c. 17.

l) De *orig. & progressu idolol.* l. I. c. 12. p. m. 96.

m) PLUTARCHVS in *vita Alexandri* p. 704.

n) In *Messen.* c. III. p. 287. Cf. quæ de Cleomede, Heroum ultimo, §. VIII. ex eodem auctore attulimus.

thagoras o), Deos Dæmonibus in honore præferri, hominibus autem Heroas, Θεὸς μὲν δαιμόνων προτιμᾶν. Ἡρώας δὲ ἀνθρώπων. Cui quidem præcepto sic obtemperarunt Græci, ut in tempore etiam ordinem illum servaverint, quippe primum Diis, post vero Heroibus sacrificantes. PLUTARCHVS p):

Καὶ γὰρ Ἕλληνες ἐν τῇ νεμηνίᾳ τὰς θεὰς σεβόμενοι, τὴν δευτέραν Ἡρώσι καὶ δαίμοσιν ἀποδεδώκασι, καὶ τῶν κρατέων ὁ δεύτερος Ἡρώσιν ἐπικίρνεται καὶ Ἡρώσι. Græci in novilunio Diis rem sacram facientes, proximum ab eo diem Heroibus ac Dæmonibus addixerunt, craterumque secundus Heroibus ac Heroinis miscetur. Accidit tamen interdum, ut iis, quibus Heroici primum honores essent habiti, divinis postea delati datique fuerint æquales. Quod illis potissimum contigit, qui ex Heroibus in numerum Deorum credebantur recepti. Tales Hercules, Bacchus, Ganymedes & Æsculapius, quos propterea LVCIANVS q) παρ᾽ ἐγγράπτους appellat, seu Deos adscriptitios. Tales etiam Castor & Pollux, cum sorore Helena, de quibus idem LVCIANVS r): τεκμηρίον δὲ, τῶν γὰρ θεῶν ἐξ Ἡρώων γενομένων, Ἡρώ-

o) Apud DIOG. LAERT. in Pythagora p. m. 581.

p) In *question. Rom.* p. 270.

q) In *Jove Tragædo* T. Opp. II. p. 140.

r) In *Charidemo.* Ibid. p. 784.

Ἡρακλῆς τέ ἐστιν ὁ Διὸς, καὶ Διόσκυροι καὶ Ἑλένη·
ὣν ὁ μὲν ἀνδρείας ἕνεκα ταύτης λέγεται τυχεῖν τῆς
τιμῆς. Ἑλένη δὲ, τῷ κάλλεος χάριν, αὐτὴν τε μετα-
βαλεῖν εἰς Θεὸν, καὶ τοῖς Διοσκήροις αἰτία γενέσθαι
πρὶν αὐτὴν εἰς ἕρανὸν ἀνελθεῖν τοῖς ὑπὸ γῆν συνε-
ξητασμένοις. *Argumentum hujus rei tale fu-*
erit. Nam eorum, qui ex Heroibus in nume-
rum Deorum recepti sunt, Hercules, & Di-
oscuri, & Helena Jovis sunt proles: quorum
ille quidem, fortitudinis causa, honorem hunc
consecutus esse dicitur. Helena autem pul-
critudinis gratia, cum se ipsam in Deam mu-
tassē, tum fratribus Dioscuris causa fuisse, ut
ante ipsam in cælum ascenderent, iis, quibus
ceteri vita functi sub terra obnoxii premun-
tur, exsoluti. Tradit etiam de Lampſacē vir-
gine PLVTARCHVS s), ei primum he-
roicos, postea divinos tributos fuisse hono-
res a Lampſacenis: τῇ Λαμψάκῃ πρότερον ἡ-
ρωϊκὰς τιμὰς ἀποδιδόντες, ὕστερον ὡς Θεῶ θύειν ἐψη-
φίσαντο· καὶ διατελῶσιν ἔτι θύοντες. Lampſacē
cum initio heroicos honores habuissent, post-
modo ut Numini sacrificandum decreverant:
idque decretum adhuc ratum est apud eos.

§. X.

Ad Inferos nunc tandem descendendum
L 2 crit,

s) De virtut. mulierum p. 255.

erit, quos ὑπογείους, χθονίους, ὑποχθονίους & καταχθονίους vocari sueville POLLUX observat t). DIONYSIVS *Halicarnasseus* u) Δαίμονας καταχθονίους appellat, imitatus, ut videretur, carminum Pythagoræ aureorum auctorena, qui eodem plane modo nuncupavit x):

τὰς τε καταχθονίους σέβει Δαίμονας.

Frustra enim ad h. l. HIEROCLES est, quando per Δαίμονας animos hic intelligi ait hominum, ἀληθεία καὶ ἀρετῇ κοσμηθείσας, veritatis cognitione & virtute ornatos, quum sit ex prioribus, & ex addito καταχθονίους, evidentissimum, vocem Δαίμονας late hic capiendam esse, ut idem valeat, quod θεῖς: quo sensu & HOMERVS interdum utitur, e. c. in hoc:

ἡ δ' ἑλυμπόνδε βεβήκει

Δώματ' ἐς αἰγιόχοιο Διὸς μετὰ Δαίμονας ἄλλας.

Ipsa (Minerva) vero ad caelum ascendit

Ad domos ægidem gerentis Jovis, ad ceteros Deos.

Princeps Deorum Inferorum, & quasi Rex, Pluto censēbatur, dictus propterea HESIODO

t) *Onomast.* l. I. c. I. sect. 23.

u) *Antiqu. Rom.* l. VI. c. 80.

x) *Iliad.* l. v. 223.

DO y) $\zeta\epsilon\upsilon\varsigma$ $\chi\theta\acute{o}\nu\iota\Theta$, *Jupiter infernus*, Poetis aliis $\chi\theta\acute{o}\nu\iota\Theta$ βασιλεύς, & θεός $\chi\theta\acute{o}\nu\iota\Theta$, καὶ ἐξοχήν. Quanam vero praterea in ordine hoc Numina collocarint Græci, cognoscere bonam partem licet ex inscriptione quadam antiqua, quæ ante hos CLXX. circiter annos Athenis ostensa fuit, & a LVD. ANT. MYRATORIO, ex codice manuscripto bibliothecæ Ambrosianæ, in lucem est protrahita z). Est vero hujusmodi:

ΠΑΡΑΔΙΔΩΜΙ ΤΟΙΣ ΚΑΤΑΘΟΝΙΟΙΣ ΘΕΟΙΣ
 ΤΟΤΤΟ ΤΟ ΗΡΩΝ ΦΤΛΑΣΣΕΙΝ
 ΠΛΟΥΤΩΝΙ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΙ ΚΑΙ ΠΕΡΣΕΦΟΝΗ
 ΚΑΙ ΕΡΤΝΥΣΙ ΚΑΙ ΠΑΣΙ ΤΟΙΣ ΚΑΤΑΘΟΝΙΟΙΣ
 ΘΕΟΙΣ
 ΕΙ ΤΙΣ ΑΠΟΚΟΣΜΗΣΕΙ ΤΟΤΤΟ ΤΟ ΗΡΩΝ
 Η ΑΝΑΣΤΟΜΩΣΕΙ Η ΤΙ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΝ
 ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙ Η ΑΤΤΟΣ Η ΔΙ ΑΛΛΟΤ
 ΜΗ ΓΗ ΒΑΤΗ ΜΗ ΘΑΛΑΣΣΗ ΠΛΩΗ
 ΑΛΛΑ ΕΚΡΙΖΩΘΗΣΕΤΑΙ ΠΑΝΓΕΝΕΙ
 ΠΑΣΙ ΤΟΙΣ ΚΑΚΟΙΣ ΠΕΙΡΑΝ ΔΩΣΕΙ ΚΑΙ ΦΡΙΚΗ
 ΚΑΙ ΠΥΡΕΤΩ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΑΙΩ ΚΑΙ ΕΛΕΦΑΝΤΙ
 ΚΑΙ ΟΣΑ ΚΑΚΑ ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ ΓΙΓΝΕΤΑΙ
 ΤΑΥΤΑ ΓΕΝΕΣΘΩ ΤΩ ΤΟΛΜΗΣΑΝΤΙ
 ΕΚ ΤΟΤΤΟΥ ΤΟΥ ΗΡΩΟΥ ΜΕΤΑΚΙΝΕΙΣΘΑΙ ΤΙ.
 Quæ sic transtulit Muratorius: *Trado Inferis Diis hoc sepulcrum custodiendum, Plutoni, Cereri, Proserpina, & Furiis, & omnibus Inferis*

y) Opp. & dierum v. 465.

z) In *Notis ad Anecdota Græca* p. 7.

feris Diis. Si quis spoliaverit hoc sepulcrum, vel aperiet, vel etiam aliquid aliud dimovebit, vel ipse, vel per alium: neque terra incedat, neque mari naviget, sed eradicabitur funditus, omnibus malis occupabitur, & horrore, & febris, & quartana, & elephantiasi. Et quæcunque mala hominibus accidunt, ea eveniant illi, qui ausus fuerit aliquid ex hoc sepulcro amovere. Expressa igitur inscriptione hac videmus Numina Inferorum præcipua, nominatim *Plutonem*, *Cererem*, *Proserpinam* & *Furias*, quas Εἰνυῖας vocat *HESIODVS* a), Athenienses, pro consueto suo εὐφροισμῶ, blandiori vocabulo *Εὐμενίδας*, quasi *Benevolas* dicas, appellabant, item *σεμνὰς θεὰς*, *Deas graves*. Numero tres erant: *Ἀλκτώ*, *Τισιφώνη*, *Μεγάρη*, *Alecto*, *Tisiphone* & *Megera* b). Dii Inferorum reliqui, e. c. *Æacus*, *Rhadamanthus* atque *Minos*, iudicum munere fungentes, *Hecate* & *Mercurius*, sub vocibus *καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ χθονίους θεοῖς*, comprehenduntur. De ceteris nihil esse potest dubii; possit vero oboriri forsân aliquid de *Mercurio*, in Cœlestium cœtu supra numerato. Verum uti *Cereri* non in cœlo solum & in terra, sed etiam apud Inferos suæ datæ fuere partes: ita *Mercurio* quoque in Inferorum regno sua assignata sunt

a) Opp. & dierum v. 801.

b) V. APOLLODORI Bibliothecam l. I. c. I. §. 3.

sunt munia. Scilicet ducere illum & reducere animas vulgo existimabant, ideoque Πομπέα, *Ductorem* nuncupabant. DIOGENES Laertius, ex sententia Pythagoræ c): τὸν δὲ ἑμῆν ταμίαν εἶναι τῶν ψυχῶν· καὶ διὰ τῆ- το Πομπέα λέγεσθαι, καὶ Πυλαῖον, καὶ Χθόνιον, ἐπειδήπερ ἕτος εἰσπέμπει ἀπὸ τῶν σωμάτων τὰς ψυχὰς, ἀπὸ τε γῆς καὶ ἐκ θαλάττης· καὶ ἄγεσθαι μὲν τὰς καθαράς ἐπὶ τὸν ὕψιστον· τὰς δὲ ἀκαθά- ρτας μῆτε ἐκείναις πελάζειν μῆτε ἀλλήλαις, δεῖσθαι δ' ἐν ἀρρήκτοις δισμοῖς ὑπο Εὐνύων. *Mercurium animarum quaestorem esse, atque ideo Ductorem dici, Janitorem, ac Infernum* (non *Terenum*, ut reddidit interpres), *quod is ex corporibus, & ex terra & mari animas immit- tat, & puras quidem atque purgatas in ex- celsum ducat: impuras vero illis ne appro- pinquare quidem, neque invicem sibi ipsis; ce- terum vinciri a Furiis infractis nexibus.* Hinc & ÆSCHYLVS illum cum Diis in- feris ceteris conjungit d). Sic enim Cho- rus, Darii animam evocans, apud illum lo- quitur:

Ἀλλὰ χθόνιοι Δαίμονες ἄγνοί,
Γῇ τε καὶ ἑμῇ, βασιλεῦ τ' ἐνέρων,
Πέμψατ' ἐνερθεν ψυχὰν ἐς Φάος.

L 4

Señ

c) In *Pythagora* p.m. 586.

d) In *Persis* p. 133. ed. Gr. Canteri Plantin.

*Sed o Dii infernales puri,
Tellus, (Ceres) Mercuri, & Rex Inferorum
(Pluto)*

Remittite animam in lucem.

CLAVDIANVS de eodem e):

Commune profundis

*Et superis Numen, qui fas per limen u-
trumque*

*Solus habes, geminoque facis commercia
mundo.*

Denique eandem ob causam Mercurium
PLVTARCHVS f) Proserpinæ vocat συν-
οικόν, contubernalem.

§. XI.

In cultus honore partes licet postremas a
mortalibus retulerint Inferi; minime tamen
sic fuere neglecti, quin *templa* illis consecra-
ta sint passim, & *sacrificia* crebrius oblata.
Sic Pyli, Eleæ urbe, templum suum habuit
Pluto. STRABO g): Καὶ δὴ καὶ τέμενός ἐστιν
ἄδης πρὸς τῷ ὄρει τιμώμενον ὑπὸ Μακισίων. Sane
& templum est Plutonis ad montem, quod ve-
nerantur Macistii. Eidem in Nysætorum pa-
go templum fuit positum, idque cum Proser-
pina conjuge ei commune. Idem Geogra-
phus: h) Εὐ δὲ τῇ ὁδῷ τῇ μεταξὺ τῶν τεάλλων
καὶ

e) De raptu Proserpinæ v. 89.

f) De facie in orbe lunæ p. 943.

g) Geograph. l. VIII. p. 529.

h) Lib. XIV. p. 960.

καὶ τῆς Νύσαις καίμη τῶν Νυσαέων ἐστὶν ὅκ' ἄπωθεν
 τῆς πόλεως ΑΧΑΡΑΚΑ, ἐν ᾗ τὸ ΠΛΟΥΤΩΝΙΟΝ, ἔχον καὶ
 ἄλσος πολυτελές, καὶ νεῶν ΠΛΟΥΤΩΝΟΣ τε καὶ Κό-
 ρης. i) *In via inter Tralles & Nysam pagus*
est Nysæorum, haud procul urbe, nomine A-
characa : In eo Plutonium est, lucum habens
preciosum, & templum Plutonis ac Proserpinæ.
 Vidit etiam Pausanias templum Proserpinæ
 apud Megalopolitanos, in Arcadia. Scribit
 enim: k) τῶν καὶ δὲ τῶν μεγάλων θεῶν ἐστὶν ἱερὸν
 ἐν δεξιᾷ καὶ Κόρης: *Ad templi Dearum magna-*
rum dextram, fanum quoque est Proserpinæ.
 Hecates templum APOLLONIVS celebrat
 Rhodius l), vocans περικαλλέα νηὸν, *templum*
magnificum. Memorat etiam ARISTOPHA-
 NES ἑκαταῖον, *delubrum Hecatæum.* m)
 Porro Eumenidibus etiam, sive Furiis, condi-
 tum Athenis, juxta Areopagum, templum fu-
 erat, ab Epimenide dedicatum. n) PAUSA-
 NIAS: o) Πλησίον δὲ ἱερὸν θεῶν ἐστὶν, ὃς καλεῖ-
 σιν Αθηναῖοι Σεμναῖς, Ἡσιόδος δὲ Ερινυῖς ἐν Θεογονίᾳ.

L 5

Pro-

- i) Sic emendandum censet ALMELOVENIVS
 vulgatum Ἡρης, provocans ad epistolam Spanhe-
 mii ad Morellum, p. 112. & 113. ubi plura hac de re
 legantur.
 k) In *Arcad.* c. 31. p. 665.
 l) *Argon.* III. v. 251. & 841.
 m) In *Vespis* p. 472.
 n) Vide DIOG. LAERT. in *vita Epimen.* p. 79.
 o) In *Atticis* c. 28.

Prope Areopagum Dearum est Ædes, quas Athenienses Severas, Hesiodus vero Erinnys nominat in Theogonia. Rationem, quare isto potissimum in loco exstructum fuerit templum, VLPRIANVS explicat, Demosthenis commentator : p) τῇ ἐξ ἀρείων πάγος βουλῇ τὰ τῶν Εὐμενίδων ἐπέτετραπτο, ὧν καὶ τὸ ἱερὸν πλησίον ἴδρυτο τῆς βουλῆς. καὶ οἱ μὲν φασιν, ὅτι διὰ τὸν Ορέστην ἐκεῖ καθιδρεύθη. βέλτιον δὲ λέγειν, ὅτι διὰ τὰ Φονικά. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν ἀρείῳ πάγῳ τὰ τῶν Φονέων ἐδικάζοντο ἐκεῖ καθιδρεύθησαν, ὡς εἰ τι καὶ λανθάνειν μέλλοι τὴν βουλὴν, αὗται συναγωνίζονται πρὸς τὸν ἑλεγχον ἐγγὺς ἐφεσῶσαι. Senatui Areopagitico sacra Eumenidum mandata erant, earumque fanum prope illorum curiam fuerat constitutum, propter Orestem quidem, ut nonnulli ajunt. Sed rectius dicas propter causas capitales, quia in Areopago caussæ capitales tractabantur, ut etsi quid lateret senatum, hæc ad coarguendum facinus adjutrices essent, in procinctu stantes.

§. XII.

Aræ Inferis vulgo struebantur nullæ, sed scrobes tantum, sacrificiorum causa, effodiebantur, cavernæque subterraneæ apparabantur : quarum has μέγαλα vocabant Græci, illas

p) Enarrat. orat. Demosth. contra Midiam p. 180.

illas βόθρες. Apparuit id jam tum supra, §. II. ex Porphyrio : Apparet etiam ex iis, quæ ad STATIVM observavit LVTATIVS interpres q) : *Tria sunt in sacrificiis loca, per quæ piationem facimus, scrobiculo facto Inferis ; Terrestribus supra terram sacrificamus ; Cælestibus exstructis focis.* Confirmari autem nunc expedit antiquiorum testimoniis. Primum HOMERI esto, apud quem Vlysses : r)

ΕΛΘὼν εἰς Ἰθάκην σείεην βῆν, ἥτις ἀρίστη,

πέξειν ἐν μεγάροισι, πυρὴν τ' ἐμπλησέμεν ἐοθλῶν.

Pollicitus sum precibus ad Interos, me,
Vbi venerim ad Ithacam, sterilem bovem,
quæ esset optima,

Sacrificaturum in cavernis subterraneis,
pyramque impleturum bonis.

Perperam interpres ἐν μεγάροισι reddidit, in ædibus. Evidens enim ex Porphyrio est, μέγαρον, cum de sacrificio sermo est, idem fere significare, quod βόθρεος : videturque omnino voce hac *caverna* denotari studio elaborata, ut durabilis esset, crebriusque usui inservire posset eidem, instructa quidem ab omni parte parietibus lapideis, domui quodammodo similis, unde & μέγαρον nomen, quod domum designat proprie, datum ei arbitror. De βόθρεω idem poëta paulo post:

τῶς

q) Ad Thebaidos l. V.

r) Odyss. XI. v. 30.

172 *Obs. II. De caelest. terrest. & inferis,*

τῆς δ' ἐπὶ εὐχολῆσι λιτῇσι τε ἔθνεα νηρεῶν
Ἑλλισάμην· τὰ δὲ μῆλα λαβὼν, ἀπεδειροτόμησα
εἰς βόθρον.

Hos postquam votis precibusque, gentem sci-
licet mortuorum,

Precatus sum, tum vero pecora sumta ju-
gulavi

In foveam.

Quæ fovea, cujus fuerit magnitudinis, antea
indicaverat :

βόθρον ὄρυζα ὅσον τε πυγύσιοι ἐνθα καὶ ἐνθα·

Scrobem fodi undique cubitalem.

PHILOSTRATVS : s) Θεοὶ μὲν γὰρ χθόνιοι
βόθροις ἀσπάζονται ἢ τὰ ἐν κόιλῃ τῇ γῇ δεώμενα.

Dii Inferi scrobe gaudent, & iis, quæ in ter-
ræ concavis sunt, sacrificiis. VALERIUS

FLACCVS : t)

In scrobibus cruor, & largus Phlegethontis
operti

Stagnat honos, sævoque vocat grandæva tu-
multu

Theffalis exanimis atavos, magnæque ne-
potem

Pleiones.

Constructas tamen interdum, juxta scrobes,
aras quoque fuisse ex cespite, hæc docent

OVIDII : u) *Sta-*

s) De vita Apollonii l. VI. c. II. in fine.

t) Argonaut. l. I. v. 733.

u) Metamorph. l. VII. v. 240.

*Statuitque aras e cespite binas
Dexteriore Hecates, at leva parte Juventæ
(Proserpinæ)*

*Quas ubi verbenis silvaque incinxit agresti ;
Haud procul egesta scrobibus tellure duabus
Sacra facit, cultrosque in guttura velleris
atri*

*Conjicit ; & patulas perfundit sanguine
fossas.*

Mox addit : x)

*Multifidasque faces in fossa sanguinis atra
Tingit, & intinctas geminis accendit in aris.*

§. XIII.

Victimæ autem non perinde erat, quales offerrentur Inferis, sed oportebat eas furvas esse, seu coloris nigri, uti contra pro Superioris hostiæ requirebantur candidæ, quia scilicet ut cœlo splendor, ita Morti atque Inferis caligo convenit. ARNOBIUS : y) *Sed si sexibus sexus pares, id est feminas feminis, mares autem hostias Diis maribus immolari sacrificiorum jura præscribunt, quæ in coloribus ratio est, ut merito his albas, illis atras conveniat nigerrimasque mactari ? Quia superis Diis, inquit, atque omnium dexteritate polentibus, color letus acceptus est, ac felix hilaritate candoris. At vero Diis levis, sedes-*
que

x) Versu 259.

y) *Adv. gentes* l. VII, p. 225. ed. Lugd. 1651.

*que habitantibus inferas, color furtivus est gra-
tior & tristibus suffectus efucis. Non longe
post hæc subjicit Arnobius: Quæ causâ qua-
ratio est, ut tetræ Inferis hostiæ nigerrimique
admoveantur coloris? Quia nigra nigris con-
veniunt, & tristia consimilibus grata sunt.*
Sic & ACRON, vetus Scholiastes, ad locum
quendam Horatii z) hæc annotavit: *Superis
aptior erat alba victima; nam Diis infer-
nalibus semper nigra offerri debent.* Idem
plane confirmat VIRGILIUS, docens simul,
oves nigras, vaccas steriles atque tauros im-
molari suevisse Inferis. Ritus enim sacri-
ficandi Inferis, ab Ænea adhibitum, expo-
nens, ait: a)

*Quattuor hic primum nigrantes terga ju-
vencos*

Constituit, frontique invergūt vīna sacerdos:
Et summas carpens media inter cornua
setas,

*Ignibus imponit sacris libamina prima,
Voce vocans Hecaten, cœloque ereboque po-
tentem.*

*Supponunt alii cultros, tepidumque cruorem
Suscipiunt pateris : ipse atri velleris agnam.
Æneas matri Eumenidum, magnæque sorori
Ense ferit, sterilemque tibi, Proserpina,
vaccam.*

Turn

z) Libri III. *Odum* VIII. v. 5. & 6.

a) *Æn.* VI. v. 243.

*Tum Stygio Regi nocturnas incoat aras:
Et solida imponit taurorum viscera flammis.*

Ob oculos habuisse videtur Virgilius Vlyffis exemplum, quem HOMERVS inducit b) ipsum quoque sacrificantem Inferis βῆν στείραν, *sterilem vaccam*, & οἶν παρμέλανα, *ovem totam nigram*. Alibi VIRGILIUS *sues* quoque commemorat, Inferorum sacrificio adhibitas c):

*Cædit quinas de more bidentes
Totque sues , totidemque nigrantes terga
 juvencos.*

Vinaque fundebat pateris: animamque vocabat

Anchise magni, manesque Acheronte re-
missos.

Ingens hic sese offert testium etiam aliorum
copia, ex quibus tamen, tædii vitandi causa,
nonnisi Lucretium excitabimus & Tibullum.
LYCRETIUS d):

Et nigras maculant pecudes & Manibus
divis

Inferias mittunt.

TIBVLLVS e):

In-

b) *Odyss.* XI. v. 30. fqq.

c) *Æn.* V. 96. Cf. v. 735. 736.

Huc casta Sibylla

Nigrantum multo pecudum te sanguine ducet.

d) Lib. III. de *rerum natura* v. 52.

e) Lib. III. el. V. v. 33.

176 *Obs. II. De cœlest. terrestr. & inferis,*

Interea nigras pecudes promittite Diti,

Et nivei lactis pocula missa mero.

Denique quemadmodum cum reliquorum
Numinum sacrificiis *preces* esse solebant
conjunctæ : ita illæ Inferis quoque admove-
bantur, dum res illis sacra fieret. Discere id
est ex his HOMERI versibus f), quorum
quidem alter supra jam fuit allatus:

Πολλὰ δὲ γυνάμην νεκύων ἀμειννά κἀρηνα.

*Multum autem precatus sum mortuorum
infirma capita.*

τὸς δ' ἐπεὶ εὐχολῆσι λιτῆσί τε ἔθνεα νεκρῶν
ἐλλισάμην.

*Postquam vero votis precibusque gentes
mortuorum*

Precatus sum.

§. XIV.

Declaratum, credo, abunde est, tum qua
ratione Deos suos dividere Græci consueve-
rint, tum quali cultu ordines eorum singu-
los venerari. Ad Paullum nunc tandem re-
vertendum erit. Is igitur, quum hominibus
scriberet ritum supersticiosum antea profes-
sis, Numinumque tripartitorum opinione o-
lim imbutis (pars nimirum Philippensium,
ad Christi disciplinam adductorum, maxima
ex illo erant genere, sicuti ipsæ etiam, quas
Christo in urbe ista lucratus Paullus fuerat,
pri-

f) *Odyss.* XI. v. 29. 34.

primitiæ) g) opportune admodum Philip-
pensibus hanc suis ad animum revocavit A-
postolus. Erant fortassis in ecclesia illa sim-
pliciores aliqui, qui, notitia personæ Jesu ac-
curatori non instructi, haud ita, ut dignum
erat ejus magnitudine, de illo sentiebant, ad-
miscentes formæ, menti de eodem impres-
sæ, aliquid ex Deorum fictorum, quam olim
sibi conformaverant, specie. Hos igitur e-
docere Paulus voluit, distare inter Jesum &
Deos commentitios longe plurimum, ide-
amque Jesu convenire multo augustiorem.
Tantam enim illius esse excellentiam, ma-
gnitudinem, potentiam atque dignitatem, ut
præ illo abjectissimi deputandi sint omnium
ordinum Dii, nec posse proinde hos ulla ra-
tione illi æquiparari. Tali vero modo cum
Dis fictis Jesum haud obscure comparans,
morem servat scriptorum V. T. quibus so-
lenne est Israelis Deum cum gentium cetera-
rum Diis sic conferre, ut longissime his an-
teferant illum. Proferamus loca eorum ali-
qua, eaque ex Psalmis potissimum perita. Sic
Psalmo LXXXVI, 8. negatur, esse inter Deos
ullum Jehovah similem : *אין כמך באלהים*
אדני ואין כמעשיך. Nullus est instar tui in-
ter Deos, o Domine, nec edit quisquam opera
tuis similia. Vbi, ut per *אלהים* cum Jo.
CLERICO Angelos potius, aut viros intel-
Pars VIII. M liga-

g) Vid. Act. XVI. v. 14. & 33.

ligamus principes, quam Deos, nihil est, quod urgeat. Neque enim Deum verum vanis cum idolis hac mente confert Psaltes, quasi ipse, esse illa aliquid, crederet, sed loquitur ex vulgari gentium opinione, magnam Diis suis potentiam majestatemque tribuentium, hoc fere sensu : „Quod si etiam detur gentibus, pollere ipsarum Deos aliqua potentia ; erit tamen ea longe inferior, quam ineffabilis illa nostri Jehovæ,„ Ps. XCVI, 4. 5. גדול יהוה ומחלל מאד נרא הוא על כל אלהים : כי כל אלו עמים אילים ויהוה : שמים עשה *Magnus est Jehova summaque laude dignus, & timendus plus, quam Dii ceteri. Quia omnes Dii populorum sunt Dii nihili, sed Jehova cælum fecit, is universi conditor est, tantum abest ut ex cœlo ipse sit prognatus, quod de Diis suis gentes quædam vicinæ credunt, e. c. Phœnices.* h) Cum primis vero digna observatu sunt verba Ps. XCVII, 7. quibus jubentur *Dii omnes Jehovam adorare ;* quippe Paullinis simillima : כל עברי בסל המתהללים באילים השתחו לך כל האלהים *Pudore afficiantur omnes sculpsilium cultores, & qui Diis nihili gloriantur. Adorate eum, vos omnes Dii. Et v. 9. כי אתה יהוה עליון על כל הארץ מאד בעלית*

h) Vide EVSEBIUM de *Præparat. Evang.* l. I. citante Clerico.

נעלית על כל אלהים. *Tu Jehova altissimus es per totam terram, elatus es summopere, supra omnes Deos.* Ps. CXV, 3. אלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה עצביהם כסף וזהב מעשה רי אדם. *Deus noster in cælo est, & quæcunque vult, facit. Illorum vero (populorum extraneorum) idola argentum sunt & aurum, opus manuum humanarum, adeoque nihil valent efficere.* Ps. CXXXV, 5. אני ידעתי. כי גדול יהוה ואדנינו מכל אלהים. *Novi ego, quod magnus sit Jehova, Dominusque noster Deos omnes antecellat. Hinc אלהי האלהים Deum Deorum, i. e. Deum omnium maximum, Jehovah appellat* Ps. CXXXVI auctor v. 2. Sufficere hæc possunt ad demonstrandam scriptorum divinorum consuetudinem, qua Numen supremum cum Numinibus comparant gentium, illudque his anteponunt. Quod si tamen plura forte quis desideret, cum ad Esaïæ ablegamus sermones gravissimos, præsertim ad Cap. XL, 17. sqq. XLI, 6. 7. 21. 23. XLIV, 8. sqq. XLV, 5. 18. 20. 22.

§. XV.

Istum jam morem loco hoc secutus Paulus, clare docuit, adeo Diis gentium omnibus superiorem esse Jesum, ut, si illi existent, maxima eum culturi essent reverentia, imo *adoraturi*. Hoc nimirum indicat phrasi γόνυ κάμπτειν, quæ apud HOMERUM
M 2 etiam

etiam occurrit. Sic enim apud illum Agamemnon i):

Τάτω δὲ πρόμον ἄλλον ἀναστήσασιν Ἀχαιοί,
ἔπειρ' ἀδείης τ' ἐστὶ, καὶ εἰ μόθ' ἐς' ἀκόρητος,
Φημί μιν ἀσπασίως γONT KAMFEIN, αἶνε Φύ-
γῃσι

Δηίς ἐκ πολέμοιο, καὶ αἰνῆς δῆϊότητος.

*Huic autem (Hectori) pugnatores alium
excitabunt Achivi:*

Is quamvis intrepidus sit bellicus infatigabilis;

*Existimo tamen, eum libenter GENV FLE-
XVRVM, si effugerit*

Sævo ex bello gravique pugna.

Scholia parva γόνου κάμψειν explicant ἀναπαύ-
σεσθαι, *quieturum*, vel συγκάμψειν τὰ γόνατα,
διὰ τὸ κεκοπῶσθαι ἐν τῷ διώκεισθαι, *contracturum*
genua, quippe *fatigatum*, dum eum *inseque-*
retur adversarius. Neutram expositionem
probo, sed hoc potius velle Homerum per-
suasum habeo: Pugnatores illum flexo Deos
poplice esse veneraturum, gratiasque eis de
salute persolaturum, si salvus evaserit ex
tam periculoso certamine. Itaque γόνου κάμ-
πτειν idem fere hic, quod γενεῖσθαι & γενάζε-
σθαι, quorum verborum altero HOMERVS
usus

i) *Iliad. VII. v. 116.*

usus est alibi k), altero A P O L L O N I V S Rhodius l) pro obsecrare, precari. Aceundem in sensum in Paulli quoque verbis exponenda est formula, hoc modo : „Vt personam Jesu summæ reverentiæ cultu prosequi, & adorare oporteat ipsos etiam Cælestes, Terrestres atque Inferos, seu omnis generis Deos, quos orbis superstitiosus veneratur.

OBSERVATIO III.
DE SIMSONE, PORTAS GAZÆ IN MONTEM QVENDAM DEPORTANTE.

Ad Judic. XVI, 3.

וישכב שמשון ער חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז ברלתות שער העיר ובשת המזוזות ויסעם עם הכריח וישם על כתפיו יערם אל ראש ההר אשר על פני חברון:

Dormiit Simson ad noctem usque mediam. Tum vero surrexit, & apprehensas portæ urbis valvas, simul cum postibus, evulsit, humerisque impositas in verticem deportavit montis, qui Hebronem respicit.

M 3

CON-

k) *Odyss. XI, 29.* Recte ibi Scholiastes γαυνῖσαι interpretatur δῖσαι precari, aut γουπετεῖν ad genna accidere.

l) *Argonaut. IV. v. 1668.*

CONSPECTVS.

Simsonem portas urbis Gazæ ad montem Hebron vicinum, vel Gazâ saltem longius distantem, deportasse, veterum, e. c. Josephi, & recentiorum quorundam, nominatim Relandi atque Clerici, fuit opinio. §. I. Præsidium tamen ei nullum est in vocibus על פני. Usurpantur quidem illæ de rebus locisque, quæ proxima sunt aliis, imo contigua, ut de monte Oliveti, Hierosolymorum; de pronao, Sacrarîi; & de columnis Salomonis aeneis, Ædis sacræ respectu. §. II. Adhibentur vero etiam de locis, quæ ex adverso sunt, & opposita aliis, licet longius disjuncta; ut de monte Nebo, Hierichuntis; de Aroere urbe, Rabbæ Ammonitarum ratione habita. §. III. Nec satis congruit eadem sententia consilio Simsonis, quod in eo situm erat unice, ut & novum roboris sui inusitati documentum Philistæis ostenderet, & metum sui in eisdem adaugeret. Quod obtineri poterat, etiam absque bajulatione portarum tam longa atque operosa, per milliarium German. circiter X, quo Gazâ Hebron aberat, intervallum. §. IV. Satiùs igitur est, montem intelligere Gazæ vicinum, eumque Hebroni oppositum, & præ ceteris altum, sic ut cerni inde posset Hebron, urbs in monte posita. Fuit fortasse mons Angaris, quem in Gazæ vicinia collocat Plinius. §. V. Itaque Vulgatus, atque hunc secutus Adrichomius, recte interpretati sunt montem, qui respicit Hebronem, propinquus autem est Gazæ. Nec male hodicinum mons ille haud procul ab urbe Gazæ ostenditur. Thevenoti & Dapperi ea de re testimonia. §. VI.

§. I. Ro-

§. I.

RObur Simsonis inusitatum imminutum non ibimus, sed tantum, non inutiliter illud collocatum ab heroe fuisse, ostendere conabimur. Collocasset enim profecto, si quas, simul cum postibus & vecte, humeris imposuerat valvas, Hebronem usque bajulasset, urbem Gaza intervallo haud exiguo disjunctam, vel ad montem certe, Hebroni quam Gazæ viciniorem. Fecisse autem hoc Simsonem, cum veteres, tum recentiores quidam, iique optimæ alioqui notæ scriptores, existimarunt. Ex antiquis solum nunc in medium producemus JOSEPHVM, qui Σαμψών δὲ, inquit, α) εἰ γὰρ λανθάνουσιν αὐτὸν ταῦτα μηχανησάμενοι, περὶ μεσῆσαν ἤδη τὴν νύκτα ἀναστὰς ἐνθάσσει ταῖς πυλαῖς, αὐταῖς τε Φλιαῖς καὶ μοχλοῖς, ὅση τε ἄλλη περὶ αὐταῖς ἦν ξύλῳσις, ἀράμενος κατώμαδον, εἰς τὸ ὑπὲρ Χεβρώνος ὄρος Φέζων κατατίθῃσι. At Samson, (non enim ignorabat quæ parabantur) cum impetu irruit in portas, ipsasque, una cum postibus & repagulis, & reliquo apparatu ligneo, humeris sublatis in jugum montis, qui Chebroni imminet, vectas deposuit. Nec aliter HADRIANVS sensit RELANDVS, si recte mentem ejus capio. Scribit enim: b) „Præter
M 4 „hos

a) *Antiqu. Jud.* l. V. c. 8. §. 10.

b) *In Palestina* l. l. c. 53. p. 346.

„hos montes, alii in facris litteris & scriptis
 „profanis memorantur, uti mons Ephron
 „- - - & nomine fingulari haud noti, qua-
 „lis ille, qui in confpectu Chebronis est,
 „quo Samfon portas Gazæ detulit,,. Idem
 loco alio : c) „Ego exiftimo, non declinas-
 „fe Chebronem in orientem a meridiano
 „Hierofolymorum, fed ad occidentem po-
 „tius, quia via per eam Gazam tendit, & por-
 „tæ Gazæ a Samfone delatæ funt ad mon-
 „tem, qui fpectabat Chebronem,,. JO. CLE-
 RICVS, licet Hebronem usque cum valvis
 iuiffe Simfonem non credat ; tamen longius
 cum illis Gaza recessiffe opinatur. Sic enim
 inter cetera ad locum illum commentatus
 est : „Igitur cum Samfon Chebronem us-
 „que non iverit, fatis erit, fi quinque hora-
 „rias leucas, aut circiter, bajulaffe eum Ga-
 „zæas valvas dicamus, donec in tutum mon-
 „tem perveniffet.

§. II.

Jam huic opinioni equidem haud video
 aliunde aliquid comparari poffe præfidii, ni-
 fi ex vocibus על פני : in quibus cardo rei
 omnibus vertitur. Non nego, adhiberi eas
 fæpenumero de locis, *in confpectu* aliorum
 proximo fitis, fic ut intervallum intercedat
 exiguum, imo & de contiguis. Ita v. c. mons
 oli-

c) Ibid. l. III. voce *Chebron* p. 710.

oliveti apud Zachariam d) situs dicitur על פני ירושלם, qui vix quinque, aut sex stadiorum intervallo, ortum versus, Hierosolymis aberat : ὁ τῆς πόλεως ἀντικρυς κείμενον ἀπέχει σταδία πέντε, *qui e regione urbis situs, inde abest quinque stadia*, ait JOSEPHVS, e) suo ἀντικρυς idem plane dicens, quod Zacharias vocibus על פני. Alibi quidem Josephus distantiam illam sex stadiorum facit; verum hæc differentia est exigua, inde fortasse repetenda, quod uno in loco a mœnibus urbis ad radicem montis, urbem versus maxime procurrentem; in alio vero vel ad ipsum montis verticem, vel ad acclivitatem mediam, vel denique ad partem radice remotiorem, spatium metitur Josephus. Vtracunque vero fuerit distantia, sive quinque, sive sex stadiorum, vicinus sane mons urbi fuit, ita ut ex illo *prospectari* posset commode in hanc, ac ad templum cum primis, in parte urbis orientali situm; unde & Marcus f) illum κατέναντι τῆς ἱερῆς, *e regione templi*, dicit positum. Hinc etiam sacerdos, vaccam rufam eodem in monte jugulans, dum sanguinem ejus spargeret, portam Ædis sacræ, supra murum templi extimum, quo atrium

M 5

cin-

d) Zach. XIV, 4.

e) *Antiqu. Jud.* l. XX. c. 6. p. 972.

f) Cap. XIII. v. 3.

cingebatur gentium, prospiciens, in oculis habere, uti debebat, poterat. כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל המזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בראש הר המשחה ומתכוון ורואה בפתחו של היכל *Muri atrii gentium*, כשעת הזיית הרם, ajunt Talmudici, g) *omnes alti erant, præter orientalem. Oportebat enim sacerdotem, qui vaccam combureret rufam, dum in monte staret olivifero, oculis intentis prospicere, ac contueri portam Edis sacræ, dum spargeret sanguinem.* Nec alius fane mons est, in cujus vertice Salomo rex, in gratiam uxorum, quas duxerat, alienigenarum, *locum excelsum* (במה), seu *altare*, βωμὸν, struxit, Cemoso Moabitarum Deo sacrum. Vtiturque historiae Regum scriptor, h) *fitum indicaturus, eadem plane formula על אשר פני ירושלם, qui e regione Hierosolymorum est.* Porro האולם, *porticus*, seu *pronaon* templi fitum dicitur i) *על פני היכל הבית, ante*

g) In *Middoth* cap. II. §. IV.

h) 1. Reg. XI, 7. Cf. 2. Reg. XXIII, 13. ubi idem mons, quem Judæi vulgo הר המשחה, *montem* dicebant *unctiois*, levi vocis inflexione vocatur הר המשחת, *mons corruptentis*, vel *corruptionis*, propter usum illius pravam, cui dicaverat Salomo.

i) 1. Reg. VI, 3.

te *Ædem sacram*, quum huic esset ab ortu contiguum. Et columnas Salomonis æneas positas fuisse ait scriptor Paralipom. k) על פני החיכל, *ante templum*, quæ huic stabant proximæ.

§. III.

Observari tamen potest usus vocum על פני etiam alius, is nimirum, quo de locis usurpantur, quæ e regione quidem sunt aliorum, iisque opposita, sed longius tamen ab illis disjuncta. Ita v. c. de monte *Nebo* dicitur, l) quod sit in Moabitide, & quidem על פני ירדן, *e regione, ex adverso Hierichuntis*, a qua tamen ille quinque ad minimum milliariis Germ. in ortum aberat. Nam Hierichus a Jordane quinque, secundum Eusebium atque Hieronymum, secundum Josephum vero septem mill. Ital. cum dimidio distabat; Nebo autem ab eodem fluvio, orientem versus, mill. Ital. quatuordecim: positus scilicet in sexto milliario ab urbe Esbunte, ad occasum, quæ urbs a Jordane XX. mill. Ital. remota rerat. Sic & *Aroer*, Gaditarum trans Jordanem urbs, ad ripam torrentis Arnon, sita dicitur m) על פני רבה, *ex adverso, vel in conspectu Rabbæ* (Ammonitarum hæc erat metropolis, *Philadelphie* nomine postea appellata) licet spatium

k) 2. Paral. III, 17.

l) Deut. XXXII, 48.

m) Jos. XIII, 25.

tium intercederet haud exiguum. Scilicet in montis cujusdam vertice exædificata fuerat Aroer, teste Eusebio. Poterat igitur ex illa Rabbam facile prospici, eademque vicissim a Rabbatæis spectari.

§. IV.

Itaque formula *הר אשר ערל פני חברון* minime prohibet, quo minus montem intelligamus, procul ab Hebronis urbe situm, vicinumque Gazæ. Quod ipsum & propositum Simsonis videtur flagitare. Absportavit enim is portas eo haud dubie consilio, ut & novum roboris sui singularis documentum Philistæis ostenderet, & metum sui in illis adaugeret. Hujus autem rei causa bajulatione adeo longa atque operosa minime erat opus. Nam obtineri facile poterat, si in montem quendam vicinum valvas deportaret Simson, easque, postibus terræ infixis, erigeret, (quod & fecisse illum non est incredibile) quo in oculos statim inciderent Gazæis, per portam urbis, valvis nudam, prospectantibus. Quod spectaculum non poterat non summam illis parere admirationem, imo stuporem. Cui, quæso, usui vires ille onere Hebronem usque gestando profudisset? Consideremus enim, obsecro, quanta fuerit distantia. Sumimus hic, quod & rationibus geographicis facile demonstrari

strari potest, inter Gazam & Hebronem non brevius iter fuisse, quam inter Joppen & Hierosolyma, vel Bethlehemam, quæ Hierosolymis non longe remota, & sub eodem fere, quemadmodum & Hebron, erat meridiano. Jam Bethlehemam HIERONYMVS, loci incola, mill. a Joppe abesse ait n) XLVI. *Pudet, inquit, dicere latitudinem terræ repromissionis, ne ethnicis occasionem blasphemandi dedisse videamur. Ab Joppe usque ad viculum nostrum Bethleem quadraginta sex millia sunt: cui succedit vastissima solitudo, plena ferocium barbarorum:* Consequens proinde est, Gazam, quæ, æque ac Joppe, ad mare erat mediterraneum, Hebrone X. circiter, vel XI. mill. Germ. distitisse. Quam viam quis emensum credat Simsonem, bajulando inutiliter opus tanti ponderis? Aut an tutum id fuisset? Quid enim, si persecuti cum armis essent Gazæi? Nonne & assequi facile potuissent virum, ob onus lentius procedentem, & opprimere viribus exhaustum?

§. V.

Hæc igitur cogitans facile mihi persuadeo, Simsonem valvas Gazæas in montem detulisse Gazæ ab ortu propinquum; eum vero situm dici על פני חברון, vel quod urbi huic nobili (quam inter atque Gazam urbs, quæ ali-

n) In *epist.* ad Dardanum.

alicuius momenti esset, nulla occurrebat) e diametro oppositus, vel quod ejus simul esset altitudinis, ut cerni ex eo, aëre sereno, posset Hebron, ipsa quoque in monte posita. o) Divinare si liceat in re incerta, montem fuisse putem illum, quem *Angarim* appellat PLINIVS, Gazæque & Anthedoni vicinum facit. *Gaza*, inquit, p) & *intus Anthedon : mons Angaris*. Fuit is procul dubio præ ceteris illius tractus montibus, ob magnitudinem altitudinemque, clarus, ut dignum propterea judicavit Plinius, cujus in locorum memorabilium recensu mentionem faceret.

§. VI.

Itaque omnium optime, meo judicio, interpretes Vulgatus verba : וישם ערל כתרפיר ויעלם אל ראש הזר אשר ערל פני הברון reddidit : *Impositasque humeris suis, portæ fores, portavit ad verticem montis, qui respicit Hebron*. Recte etiam ADRIACHOMIVS, Vulgatum secutus, scripsit : q) „Gazæ ambas portæ fores, cum postibus & sera, Samson media nocte abstulit, & humeris impositas detulit in montem vicinum, qui re-
„spi-

o) Vid. Jos. XX, 7. & XXI, II. Cf. Luc. I, 39. ubi per τῆς ὄρεως tractus designatur montanus, in quo Hebron, urbs Judææ.

p) *Hist. nat.* l. V. c. 13.

q) In *Theatro terræ sanctæ* p. 133.

„spicit Hebron.„ Nec male Christiani, istic incolentes, montem Simsonis prope Gazam, ad ortum quidem, hodie ostendunt, sicuti ex Thevenoti & Dapperi discitur testimoniis. THEVENOTVS : r) „Gaza étoit une des „cinq Satrapies des Philistins, a qui Samson „fit tant de mal, & même il emporta un jour „sur ses épaules les portes de cette ville, & les „laissa sur une petite montagne, éloignée „d’une mille de cette ville.„ DAPPERVS : s) „In einem Thale gegen Morgen der „Stadt (Gaza) siehet man viele zerstreute „Gebaude. Gegen über dem Schlosse steht „ein erhabener Berg, der für denjenigen gehalten wird, wohin Simson auf seinen Schaltern die Thore der Stadt Gaza trug.„ Equidem notitiam montis traditionis beneficio, quæ in tanta rei vetustate non potest non incerta esse, conservatam fuisse non credo : fieri tamen potest, ut qui illam se possidere contendunt, non aberrant a monte vero, præsertim si non nisi mons unus Gazæ ab ortu prope objacet.

OBSERVATIO IV.
DE BACVLO FERREO, QVO
GENTES CONFRINGENDÆ

Ad Ps. II, 9.

חרעם

r) In *Voyage de Levant* P. I. liv. II. c. 26.

s) In *Palestina* p. 158.

תרעם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם

Confringes eos baculo ferreo, tanquam vas figulinum disjicies eos.

CONSPECTVS.

Vox שבט, tria significans, rectius hic per virgam, baculum, vel clavam exponitur, quam per sceptrum. Quod primum patet ex materia. Sceptra enim ex ligno quidem, ebore, auro & argento, sed non ex ferro fieri solebant. §. I. Patet vero etiam ex usu, quum sceptra ad percutiendos lethaliter hostes non solerent adhiberi, sed rebus fervirent plane aliis; videlicet imperantibus a turba distinguendis, cum in concionem prodirent, & iurando prestando. Itaque שבט idem hic valet, quod מטה in loco quodam Habacuci. §. II. Petita autem est formula ab Heroum antiquorum more, qui clavis non ligneis solum, verum etiam ferreis, pro armis utebantur. Exemplo sunt Hercules, Theseus, Areithous, Ereuthalion; & ex historia sacra Saingar, Benaja, ac Joabus. §. III.

§. I.

VOcem שבט tria denotare, *tribum, virgam seu baculum, &* ob figuræ similitudinem, quod sceptra olim scipiones essent oblongi, *sceptrum*, norunt omnes, qui vel primoribus labris Hebraica attigerunt. Primæ significationi locus hic esse nullus potest: nec diu dubitare convenit, utra ex duabus reliquis sit admittenda. Nam sceptrum intel-

telligi, quod in versionem suam recepit Lutherus, cum materia vetat, tum usus, qui τῷ
 וַיִּשָּׂא a psalte tribuitur. Lignea quidem, eburnea, argentea atque aurea sceptrum celebrari ab auctoribus memini, sed non ferrea. Sic sceptrum illud Jovis sanctissime habitum, quod Vulcanus fabricaverat, & ad Agamemnona tandem delatum est, *cupressinum* erat, variis tamen metallis exornatum, testantibus LAERTIO, a) ex Hermippo, & JAMBlichO. b) Ligneum quoque Achillis sceptrum erat, aureisque clavis distinctum: unde ille apud Homerum sic loquitur: c)

Ναὶ μὰ τὸδε σκῆπτρον, τὸ μὲν ἔποτε Φύλλα καὶ
 ὄστρος

Φύσει, ἐπεὶ δὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν,
 οὐδ' ἀναθλήσει· περὶ γὰρ ῥά ἐστι χαλκὸς ἔλεψεν
 Φύλλα τε καὶ Φλοιόν.

Certe per hoc sceptrum, quod quidem nunquam folia & ramos

Producet, ex quo semel stirpem suam in montibus reliquit,

Neque revirescet: ferrum enim undique illud delibravit,

Foliaque & corticem.

Et post versus nonnullos:

Pars VIII.

N

ὄστρος

a) In Pythagora p. m. 574.

b) In vita Pythag. c. 28.

c) Iliad. I, v. 235. & 246.

ὡς Φάτο Πηλείδης ποτὶ δὲ σκῆπτρον βάλε γαῖαν
 χερσέοις ἥλοισι πεταρμένον.

*Sic locutus est Achilles, & sceptrum projecit
 in terram*

Aureis clavis distinctum.

Quem locum imitatus VIRGILIUS, d) Latinum, Laurentum Regem, Æneæ sic jurantem inducit :

Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)

Nunquam fronde levi fundet virgulta, nec umbras,

*Cum semel in silvis imo de stirpe recisum
 Matre caret, posuitque comas & brachia ferro :*

Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro

Inclusit, patribusque dedit gestare Latinis.
 HESIODVS etiam datum sibi a Musis ait sceptrum ex lauro : e)

Καί μοι σκῆπτρον ἔδον, δάφνης ἐριθιλέος ὄζον.

Et mihi sceptrum dederunt, lauri perviridis ramum.

Eburneum sceptrum Romæ triumphantibus gestare mos fuit. Quocirca inter ornamenta triumphalia enumerat JUVENALIS: f)
 Da

d) Æn. l. XII. v. 205.

e) Theogon. v. 30.

f) Sat. X. v. 43.

Da nunc & volucrem, scepro quæ surgit
eburno.

Vfus tali scepro pridem fuerat Tarquinius Priscus Rex, donatus illo, inter cetera insignia regia, ab Etruscis. g) Antiqua etiam Romanis consuetudo fuit mittendi Regibus amicis sociisque cum insignibus aliis, sceptrum quoque eburneum, quando eis potestatem confirmabant regiam. TACITVS : h) Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum studiis, repetitus ex vetusto mos, missusque e senatoribus, qui scipionem eburnum togam pictam, antiqua patrum munera daret, regemque & socium atque amicum appellaret. Porro argentea scepra cum in aliis regionibus, tum speciatim in Sicilia gestarunt reges, observante ALEX. ab ALEXANDRO. i) De aureis vero sceptris, tum ex Homero constat, tum ex ipsis sacris litteris. Minoi enim, Inferorum iudici, sceptrum aureum diserte tribuit poeta. k)

Χρύσειον σκήπτρον ἔχοντα, θεμισέοντα νεκρῶσιν
Aureum sceptrum gestantem, jusque dicentem mortuis.

Chryses etiam, Apollinis sacerdos, inter munera, quæ filia redimendæ causa daturus

N 2

erat

g) V. DIONYS. Halicarn. Antiqu. Rom. l. III. c. 84. 85.

h) Annal. l. IV. c. 26. Cf. omnino Dionys. Halic. l. c.

i) Gen. dierum l. I. c. 28, f. m. 47.

k) Odyss. XI, v. 567.

erat Græcis, sceptrum affert aureum. l) Et Tiresias vates apud Inferos χρύσειον σκῆπτρον ἔχων dicitur, *aureum tenens sceptrum* m). Et cui, sacræ historiæ non experti, sceptrum ignotum est aureum Ahasveri, seu Darii Hytaspidæ, Persarum Regis. n) Sceptri autem ferrei frustra, ut adhuc mihi persuasum est, in scriptoribus antiquis requiritur memoria.

§. II.

Porro usus etiam, ad quem שֹׁטֶף adhibitum iri dicit psaltes, scepro minus convenit. Neque enim uti hoc solebant Veteres, ad percutiendum lethaliter confringendumque, sed ad res plane alias. Primum enim dignitatis signum erat, quo imperantes distinguerentur a turba reliqua. Gestabant vero illud, quotiescunque vel solennitatis alicujus sacræ, vel imperii dandi, sive edicti alicujus promulgandi, vel denique juris dicundi causa in publicum prodirent. Hinc Nestor, sacrificium Palladi solenne factururus, confidet ante fores in panegyri, σκῆπτρον ἔχων, *sceptrum habens*. o) Et Vlysses Græcos discessuros, sumto Agamemnonis scepro, quippe regis personam sustinens, jubet in castris per-

l) *Iliad* I, v. 15. 374.

m) *Odyss.* XI, v. 91.

n) *Esth.* IV, ii. V, 2. VIII, 4.

o) *Odyss.* III, v. 412.

permanere. p) Ex quo more factum, ut τὰ ἀπὸ σκῆπτρου θεμιστεύοντα *edicta* denotarint *regia*. Vfus certe eo sensu formula est PHILOSTRATUS, q) edictis talibus sententias comparans Apollonii. Ad usum in jure dicendo versus Homeri de Minoë, § præced. allatus, spectat, spectant etiam isti VIRGILI: r)

Hoc Priami gestamen erat, cum jura vocatis

More daret populis : sceptrumque, sacerque tiaras cet.

Eademque de causa sceptrum PINDARVS, tanquam justitiæ insigne, θεμιστεῖον *justum* vocat. Hieronis enim, Sicilia regis, Olympionicæ, laudes commemorans, inter cetera ait : s)

θεμιστεῖον ὃς ἀμφέπει

σκᾶπτρον ἐν πολυμάλῳ

σιελίᾳ

Justum qui administrat

Sceptrum, in fecunda

Sicilia.

Solet etiam propterea HOMERVS σκῆπτρόν τ' ἠδὲ θεμιστας, *sceptrum & jura* conjungere. t)

N 3

Dein-

p) *Iliad.* II, v. 186. sqq.

q) *In vita Apollonii* l. c. XVII.

r) *Æn.* VII, v. 246.

s) *Olympion.* Oda I. Antistr. I. v. 1

t) E. c. *Iliad.* II, v. 206.

Deinde & jurijurando inferviebat sceptrum, pro veritatis symbolo, dum in altum attolleretur. Hinc Dolon Trojanus, naves Græcorum exploraturus, Hectori ait : u)

ἀλλ' ἄγε μοι τὸ σκῆπτρον ἀνάχρῃ, καὶ μοι ὁμοσσον.

Sed age, mihi sceptrum attolle, & mihi jura. Cui postulato & satisfacit Hector, Is enim ἐν χερσὶ σκῆπτρον βάλε, καὶ οἱ ὅμοσσε. *manibus sceptrum prehendit, eique juravit.* x) ARISTOTELES : y) ὁ δ' ὄρκος ἦν τῷ σκῆπτρῳ ἐπ' ἀνάτασις. *Erat regibus antiquis jusjurandum sceptri elevatio.* Exempli per sceptrum juramentum, Achillis & Latini, supra jam habuimus. Romanos etiam per sceptrum, e Jovis Feretrii templo sumtum, jurare consuevisse ROSINVS observat. z) Non plane quidem erat insolens, ut si quis forte ex plebe immodestius sese gereret, eum reges sceptro percuterent. Sic Vlysses a)

ὃν δ' αὖ δῆμῳ τ' ἀνδρῶν ἴδοι, βοόωντά τ' ἐφέυροι,
τὸν σκῆπτρῳ ἐλάσσασκεν, ὁμοκλήσασκέ τε μύθῳ.

Quemcunque ex plebe virum vidisset, vociferantemque offendisset,

Hunc

u) *Iliad.* X, v. 321.

x) *Ibid.* v. 328.

y) *Polit.* I. III. c. 14.

z) *Antiqu. Rom.* I. II. c. 5. p. 234.

a) *Il.* II. v. 198.

Hunc sceptro pulsabat, increpitabatque
verbis.

Sed leviores istæ fuere plagæ, ad mortem inferendam, aut ad membra frangenda minime comparatæ. Adversari quidem nobis videri poterat PINDARVS, qui Licymnium, Electryonis ex Midea, Phrygia femina, filium nothum, proavunculum Tlepolemi, qui Herculis erat filius, ab hoc interfectum ait b) σκᾶπτω ἐλαίας, *sceptro oleæ.*

καὶ γὰρ Ἀλκμήνας κασίγνη-
τον νόθον, σκᾶπτω θένων
σκληραῖς ἐλαίας, ἔκταν' ἐν Τι-
ρυνθι Λικύμνιον, ἐλ-
θόντ' ἐκ θαλάμων Μιδέας,
τὰς δὲ ποτε χθονὸς οἰκιστὴρ χολῶθηκε.

Etenim Alcmenæ fra-
trem nothum, sceptro percutiens
duræ oleæ, occidit in Ti-
rynthæ Licymnium, veni-
entem e thalamis Mideæ,
hujus olim terræ conditor iratus (Tle-
polemus)

Verum σκᾶπτω hic non *sceptrum* est, regie majestatis insigne, sed *baculus*, quo ad innitendum & ad feriendum uti solent homines. Nam hunc quoque significare vox σκῆπτρον, vel ex Dorica forma σκᾶπτρον, σκᾶπτον, po-
test,

N 4

b) Olympion. Oda VII, antistr. II, v. 3.

test, ut docet HESYCHIVS: Σκηπτρόν κυρίως μὲν πᾶσα ῥάβδος, ἀπὸ τῆς σκηρίπτεσθαι ἐπ' αὐτῇ, ὃ ἐστὶν ἐπιερίδεσθαι. Vocabulum σκηπτρόν proprie omnem notat baculum, ductumque est ex verbo σκηρίπτεσθαι, c) quod est inniti. Confirmat expositionem nostram egregie APOLLODORVS, diserte βακτηρίαν, baculum, vocans, quod σκᾶπτρον dixerat Pindarus. d) τληπόλεμῳ ὄν, inquit, κτείνας ἔχ' ἐκὼν Λικύμνιον (τῇ βακτηρίᾳ γὰρ αὐτῷ θραπέεοντα πλήσσαν ἡμαρτε) πρὶν ἐξελθεῖν αὐτὸν ἐκ Πελοποννήσου. Tlepolemus Licymnium non sponte occidit; quippe quod administrum suum quendam baculo percussurus aberravit, idque ante quam e Peloponneso abscederet. Itaque armorum lethiferorum, quibus hostium peterentur capita, usum sceptrum apud Veteres præbuisse, ex isto Pindari loco ostendi minime potest; nec demonstrari facile poterit aliunde. Et quum nec Hebræorum in historia vestigium ejus generis ullum appareat, præstat sane מַטֵּה de baculo accipi, sive clava, quam de sceptro, ut idem plane vox valeat, quod מַטֵּה in loco simili; e) נִקְבָּה בַּמַּטֵּי רֶשֶׁת פְּרוּי יִסְעָרָה Perforabas baculis ejus caput paganorum ejus, qui procellæ in modum irruebant, ut

c) Vfus eo verbo HOMERVS est *Odyss.* XVII. v. 196.

d) *Biblioth.* I. II. c. 8. §. 2. p. 141.

e) *Habac.* III. 14.

ut me disjicerent. Mens igitur Psaltæ hæc est: „Regem a Deo constitutum gentes sibi „inensās inimicasque baculo ferreo sic percussurum, ut rumpantur capita diffiliant- „que, vasorum instar figulinorum. q. e. penitus eos esse prostraturum.

§. III.

Baculo autem ferreo Regem illum dum instruit Psalter, respicere mihi videtur ad morem illum antiquum, quo Heroes, armorum loco, clavas gestabant, easque non ligneas tantum, sed etiam ferreas. Herculis enim cui ignota est clava ingens, qua ille, præter alios, Eurythionem occidit bubulcum, cani, qui in Herculem irruerat, suppetias atque opem ferentem; f) & propter quam *clavigeri* ab Ovidio mactatus est cognomine? g) Clava etiam, Periphetæ latroni erepta, pro armis usus est Theseus, rex Athenarum post Cecropem decimus, Heroum Græcorum non postremus. PLUTARCHVS: h) καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῇ Ἐπιδαυρίᾳ Περιφίτην, ὅπλῳ χρωμένον κορύνη καὶ διὰ τῆτο κορυνήτην ἐπικαλόμενον, ἀπτόμενον αὐτῇ καὶ κωλύοντα προάγειν, συμβαλὼν ἀπέκτεινεν· ἡδὲ τῇ κορύνῃ, λαβὼν ὅπλον

N 5

ἐποίη-

f) APOLLOD. *Biblioth.* l. I. c. IV. §. 10. p. 115.

g) *Metamorph.* l. XV. v. 284. *Faßt.* l. I. v. 544.

h) In *Theseo* p. 4.

ἐποίησατο, καὶ διετελεῖ χρώμενθ, ὥσπερ ὁ Ἡρα-
κλῆς τῷ δέρματι τῷ λένονθ. ἐκείνῳ μὲν ἄν ἐπίδει-
ξις ἦν φορέμενον, ἡλίκα τῷ μέγεθθ θηρεῖς κρα-
τήσειεν· ἔτθ δὲ τὴν κορύνην ἐπεδείκνυσεν ἡττημέ-
νην μὲν ὑπ' αὐτῷ, μετ' αὐτῷ δὲ ἀήττητον ἔσαν.

*Primum in finibus Epidauri Peripheren, qui
pro armis utebatur clava, ideoque Corynetes,
sive claviger, appellabatur, apprehendentem
ipsum & vetantem progredi, congressus cum
eo, interfecit (Theseus). Oblectatus clava,
cepit eam pro armis: qua deinceps est usus,
ut pelle leonis Hercules. Atque ut huic illud
tegumen, quam immanem belluam superasset,
argumentum erat: ita Theseus clavam ab se
ostentabat victam, secum invictam esse. Dio-
DORVS Siculus: i) Πρῶτον μὲν ἄν ἀνέειλε τὸν
ὀνομαζόμενον Κορυνήτην, χρώμενον τῇ προσαγορευο-
μένῃ κορύνῃ (ἥτις ἦν αὐτῷ ὄπλον ἀμυντήριον) καὶ
τὰς παριόντας ἀποκτείνοντα. Primum igitur
Theseus Coryneten (quem a clava sic vocant)
trucidat. Clavam hic pro armis, quibus se de-
fenderet gestans, viatoribus necem inferebat.
Clava autem ferrea fuit: quod licet neque
Plutarchus indicet neque Diodorus; indicat
tamen APOLLODORVS. k) Nam πρῶτον
μὲν γάρ, inquit, Περιφήτην τὸν Ἡφάιστος καὶ Ἀντι-
κλείας,*

i) *Biblioth. histor.* l. IV. c. 61. p. 152.

k) *Biblioth.* l. III. c. XV. §. 1.

κλείας, ὅς ἀπὸ τῆς κορύνης, ἣν ἐφόρει, Κορυνήτης
ἐπεκαλεῖτο ἔκτεινε ἐν Εὔριπιδι. πόδας δὲ ἀδινεῖς
ἔχων ἔτ', ἐφόρει κορύνην σιδηρεῖν, δι' ἧς τὰς πα-
ριόντας ἔκτεινε. ταύτην ἀφελόμενος Θησεὺς ἐφόρει.
*Primum quidem Peripheten, Vulcani & An-
ticliae filium, qui, quod clavam gestaret, Co-
ryneta dicebatur, ad Epidaurum occidit: qui
cum imbecillis pedibus esset, ferrea clava mu-
nitus, viatores interficiebat: quam ex illo
præreptam Theseus ipse ferre consuevit. E-
adem fuit Areithoi regis, & post hunc Ereu-
thalionis armatura, de quo HOMERVS: l)*

τοῖσι δ' Ερευθαλίῳν πρόμ' ἴσατο ἰσότητος Φῶς,
τέυχ' ἔχων ἄμοισιν Αρηιθόιο ἀνακτ',
Δίς Αρηιθός, τὸν ἐπὶ κλησιν κορυνήτην
ἄνδρες κίκλησκον, καλλίζωνόι τε γυναῖκες,
οὐνεκ' ἄρ' ἔ' τόξοισι μαχέσκειτο, δαρεί τε μακρῶ.
ἀλλὰ σιδηρεῖν κορύνην ῥήγνυσκε Φάλαγγας.
τὸν Λυκόοργ' ἔπεφνε δόλω, ἔτι κράτει γε
στενωπῶ ἐν ὁδῶ, ὅθ' ἄρ' ἔ' κορύνην οἱ ὄλεθρον
κράϊσμε σιδηρεῖν.

*Inter hos autem Ereuthalion primarius sta-
bat, divinus vir,
Arma gestans humeris Areithoi regis:
Nobilis Areithos, quem cognomento Clavi-
gerum*

Viri

1) Iliad. VII, v. 136.

*Viri appellabant, pulcreque cinctæ mulie-
res:*

*Quoniam non arcubus pugnabat, hastaque
longa,*

Sed ferrea clava perrumpebat agmina.

Hunc Lycurgus interfecit dolo, non vi,

Angusta in via, ubi clava non ei mortem

Arcebat ferrea.

Sed quid exempla Heroum clavigerorum apud exteros conquirimus, quum non desint in historia sacra? Quonam enim armorum genere Philistæos Samgar, non solus quidem, sed adjutus ab aliis, opera tumultuaria collectis, concidit sexcentos? m) *Stimulus* fuit *bovis*, מלמד הבקר, h. e. baculus, sive lignum clavae non absimile, nisi quod ferro præfixum esset acuto: Quanquam contendere cum illis nolo, qui cum SEBAST. SCHMIDTIO baculum intelligunt ex ferro confectum solido. Porro Benaja, filio Jojadae, quod fuit telum, cum in certamen descenderet contra virum Ægyptium, proceritate spectabilem, hastaque prægrandi instructum? n) Fuit שבט, *baculus*, sive *clava*, vel lignea, vel ferrea. Nec abhorruit ab usu שבטים Joab, dux fortissimus. Transfixit enim tribus שבטים corpus Absalom, e quercu pen-

m) Jud. III, v. 31.

n) 2. Sam. XXIII. 21. Cf. 1. Chron. XI, 23.

pendentis: o) Vbi perinde est, siue ligneos intelligas baculos, siue ferreos, modo sint cuspidati.

OBSERVATIO V. DE VOCE כַּמְתִּיר

Esaia LIII, 9.

וַיֵּתֵן אֶת רִשְׁעֵי כָּתוּב וְאֶת עֲשִׂיר כַּמְתִּיר

Dedit cum improbis sepulcrum ejus, & cum divite monumentum ejus.

CONSPECTVS.

*In verbis his mirifice sese torquent interpretes. Causse difficultatis duæ §. I. Voce כַּמְתִּיר significatur aliquid ad sepulcrum pertinens, videl. monumentum sepulcræ. Est enim ex כָּמָה, quod no-
tione ista apud Ezechielem occurrit. Cadavera Regum Judæ plerorumque Zionæ, adeoque loco, qui templo admodum vicinus erat, sepulta. Conditum vero ea in posterum illic iri negat Ezechiel §. II. Sepulcra Hebræi cippis, & si hominum essent nobiliorum, monumentis insignire solebant magnificis, quæ apte dici poterant כַּמְתִּיר. Sic Jacobus Rabele suæ, Bethelis incolæ propheta, adversus altare Betheliticum vaticinato, Simon Hasmonæus parentibus fratribusque suis, Herodes Davidi monumenta posuerunt. Pharisei etiam sepulcris prophetarum ædificandis ornandisque curam adhibuere §. III. Recentioris ætatis Judæi morem illum constanter servarunt, servantque etiamnum hodie*

o) 2. Sam. XVIII, 14.

hodie. נפש ו ציון, quibus vocibus cippi atque monumenta appellantur, quid? §. IV. Impiorum & divitis vocabula unum idemque hic denotant hominum genus. Divites enim pietatem virtutesque reliquas ut plurimum negligunt. Verborum paraphrasis §. V. Occurritur duabus objectionibus, quæ ex multitudinis numero in voce במתיו, & ex punctationis ratione, formari poterant. Impium non Josephum quidem Arimathæensem, sed genus opulentorum universum a Propheta nuncupari, dici potest. §. VI.

§. I.

CVM illo ipso die, qui memoriæ mortis Jesu Christi sacer est, caput vaticiniorum Esaïæ LIII, quod ecclesia Christiana, exemplum Doctorum quorundam gentis Judaicæ veterum a) secuta, de Messia solet exponere, paullo attentius legerem ac meditarer: animadvertēbam inter cetera, valdopere hæsitare interpretes in verbis modo propositis, & quomodo se expediant, vix reperire. Sumto in manum cōmentario recentissimo Jo. CLERICI, vidi, hunc etiam mirifice se torquere, ut sensum eliciat rei, de qua agitur, convenientem. Modo enim suspicatur, voces קבר & במתיו sedes inter

a) E. c. Paraphrastæ Chaldæi, & auctoris libri *Sohar* in שמות col. 379. & 380. edit. Lublin. a. 1523. V. *Annales Acad. Juliae*, semestri secundo p. 127. sq. ubi locum ex *Sohar*, cōspectantem, protulimus.

ter se mutasse librariorum incuria, & scripsisse Prophetam: ויתן את רשעים במתיו ואת עשיר בקברו *Et dedit (eum) cum fontibus in morte ejus, & cum divite sepulcro ejus.* Quod ex ipsa historia Christi interpretatur, qui cum morte damnatus fuisset, & in crucem sublatus inter nocentes, inter quos etiam est mortuus, tamen sepulcro viri divitis, Josephi Arimathæensis, illatus est. Modo vero, re magis expensâ, minor ipsi videtur mutatio, si ita interpretetur: ויתן את עשיר בקברו, quasi esset transposita tantum copula ך, & legeretur ויתן את עשיר, & *sepulcrum ejus cum divite.* Mihi causas difficultatis rimanti, duæ potissimum succurrerunt, (1) quod vocem במתיו interpretes, quos inspicere mihi licuit, ad unum omnes, Judæi æque ac Christiani, habuerunt pro plurali nominis מות, cui Præfixum ב junctum esset; exponendumque duxerunt *in mortibus*, vel *in morte ejus.* (2) quod ורשעים & עשיר, *improbos & divitem*, duo diversa esse putaverunt hominum genera. Quibus positis, non potest non perdifficilis evadere locus, sic ut ad sententiam satis aptam vix queat redigi; sublatis autem, planus effici posse visus est atque perspicuus. Atque hoc qua ratione obtineri posse censeam, exponere in animum induxi.

§. II.

Primum igitur voce במתיו significari aliquid

quid opinor, quod ad sepulcrum pertineat; idque ex ipsa verborum serie apparere. Quod si enim *mortem* illa designare voluisset Prophetæ, non dubitandum videtur, quin ante *sepulcri* vocabulum posuisset, servato ordine rerum naturali, quo mors præcedit sepulturam. Ad transpositionem vocum, librarii culpa commissam, confugere, id vero secare nodum est, non solvere. Nunquam hoc remedio utendum esse arbitror in litterarum sacrarum expositione, nisi cum rationes id exigunt multo graviores clarioresque. Jam quod congruentius rei sit, quam *cippus*, vel *monumentum sepulcræ*, non poterit fortasse reperiri. Quod si igitur hujus significationem non respuat vox במת, erit, quo extricetur quod in vocabulo illo impeditum est. Non respuet autem, si pro Plurali habeatur Nominis במה. Respondet quidem hoc sæpenumero vi significandi Græco βωμς, sic ut *altare* denotet, sive molem altam sacrificiis faciendis destinatam. Quemadmodum vero vox ista Græca generatim locum quemvis editum, structuramque excelsam omnem, etiam quæ non altare est, interdum denotat, apud ipsum quoque poetam principem; b) ita Hebr. במה locum sæpius designat excel-

c) *Odyss.* VII, v. 100. ubi in versu :

Χρύσειος δ' ἄρα κῆρος εὐδμήτων ἐπὶ βωμῶν
ἔστασαν,

per

excelsum, five a natura, five arte (præsertim cum במה distinguitur a גבעה, colle) c) factum aggestumque, rem item sublimem, d) nec minus structuram in altum assurgentem, speciatim cippum, vel monumentum sepulcri quodcunque. Quam postremam significationem licet adhuc non observaverint Lexicographi, manifestam tamen esse puto ex hoc Ezechielis loco: e) ויאמר אלי בן אדם את מקום כסאי ואת מקום כפות רגלי אשר אשכן שם בתוך בני ישראל לעולם ולא ישמאו עוד בית ישראל שם קדשי המה ומלכיהם בזנותם ובפגרי מלכיהם במותם

Fili hominis, vides locum solii mei, & locum plantarum pedum meorum (templum Hierosolymitanum,) ubi habitabo in mediis Israelitis in perpetuum. Nec polluet amplius domus Israelitarum nomen meum sanctum (Æ-

Pars VIII.

O

dem

per εὐδμήτας βωμούς non altaria pulcre exstructa, sed, uti ex re ipsa liquet, structiones elevate, quibus juvenes insisterent, faces, in usum conviviarum, tenentes, debent intelligi. Vnde bene scholiorum parvorum auctor & Eustathius per βάσεις, κτίσματα & ἀνάστημα exponunt.

c) ut 2. Chron. XXVIII, 4.

d) Sic כמתי ים Jobi IX, 8. sunt fluctus maris, qui in sublimi feruntur; כמתי עב nubes excelsa Jef. XIV, 15.

e) Cap. XLIII, 7.

dem nomini meo consecratam) *cum ipsa, tum reges ejus scortatione sua, aut propter cadavera regum* (in loco vicino condita) *monumentis suis.* Dum במת monumentis suis verito, discessionem quidem facio ab interpretibus omnibus, quippe qui במת de locis acceperunt editis, in quibus sacrificaretur, sed non sine ratione, ut credo, facio. Nam quum *cadaverum regionum* modo meminisset propheta, non poterat statim loca memorare religioni dicata, tanquam sepulcris juncta, quia non solebant Judæi, etiamsi ritum colerent supersticiosum, id quod Regum tempore sapius accidir, sacra facere in sepulcreto, quod impurum illis, adeoque rei divinæ ineptum, habitum fuit semper. Longe igitur melius monumenta huc quadrant sepulcralia, Regibus defunctis constituta, quam structuræ, cultus divini causa apparatus. Nempe id potissimum sermone hocce dolet vir, Ezechieli in visione loquens, Reges Judæorum non fuisse veritos in templi, sedis illius divinæ, vicinia, seu in arce Zionis, quæ monti Moriæ xysto, ex valle interjacente educto, juncta erat, foeda perpetrare facinora, decessorumque suorum condere cadavera: non reputantes, violari hoc ipso sanctitatem templi, ac reverentiæ eidem debitæ officium. Sic Davides ipse in civitate sua, h. e. in Zione, ubi Regia, e regione mon-

montis Moria, sepultus est, f) sepulti etiam sunt reges Judæ ceteri plerique, Salomo, Rehabeam, Abiam & Asa, Josaphat, Joasus, Amazias, Vias (quanquam hujus corpus in sepulcrum Davidicum ipsum illatum non fuit, sed in agro propinquo terræ mandatum, quod leprosus esset) g) Jotham, Achasus, & Hiskias, qui in superiori parte monumento Davidici, במעלה קברי בני דוד, dicitur repositus, h) quod forte loculi inferiores jam essent repleti omnes. Ex Hiskia autem successoribus neminem amplius eodem in monumento conditum fuisse legimus, forte quod spatium superesset nullum, vel quod maluissent illi in sepulcris requiescere peculiaribus, ipsorum cura factis, quæ templo propiora etiam fuisse videntur quam Davidicum. Manasse certe hujusque filius Amon juxta palatium suum, in horto Vsa humati sunt, i) humatus etiam est Josias. Nam per *sepulcra patrum*, in quibus corpus illius abditum dicitur k), utique illa Amonis & Manassis, quos parentem avumque habuerat Josias, indicari existimo. Liquet igitur ex his, פגרי מלכים, sive *reges*
O 2 Ju-

f) 1. Reg. II, 10.

g) 2. Chron. XXVI, 23.

h) 2. Chron. XXXII, 33.

i) 2. Reg. XXI, 18. 26.

k) 2. Chron. XXXV, 24.

Judaicos *vita funētos*, admodum prope jacuisse ab Æde divina; sicuti & in vivis inhabitaverant. Ad quam habitationem quæ apud Ezechielem sequuntur pertinent: בתתם ספם את ספי חזתם אצל מזותי והקיר בני וכניהם וטמאן את שם קדשי בתועבותם אשר עשו ואכל אותם באפי
Dum posuerunt limen suum (arcis suæ, in monte Zione) *juxta limen meum* (templi, in monte opposito Moria) & *postem suum prope postem meum*, sic ut *paries* tantum esset *inter me & illos*: *Profanaruntque nomen meum sanctum factis suis detestandis, quæ commiserunt; quocirca & consumsi eos ira mea.* Posthac vero longe aliter actum iri simul nunciatur. Fore enim, ut tum ab aliis facinoribus pravis abstineant Judæorum Reges, tum a corporibus regiis in loco Ædi sacræ vicino sepeliendis. עתה ירחקו ארץ זנותם ופגרי מלכיהם ממני ושכנתי בתוכם לעולם
Nunc vero removebunt scortationem suam, & cadavera regum suorum a me, condi hæc jubebunt procul ab Æde mea. *Habitabo igitur inter eos in perpetuum.*

§. III.

Jam sepulcra Hebræi cippis, & si hominum essent nobiliorum, monumentis magnificis, sive ædificiis sumptuosis formæ variæ, quæ, ob altitudinem, aptissime vocari po-
 tue-

tuerunt במות, solebant insignire. Antiquus hic illis mos fuit, duplici potissimum de causa institutus usurpatusque. Primum ut e longinquo cerni possent sepulcra, adeoque a transeuntibus, quibus immunditiei fuga cordi esset, caveri. Deinde ut honori defunctorum, quorum nomen atque dignitas inscripta cippo vel monumento erant, consuleretur, ac memoria eorundem diutissime conservaretur. Negat quidem R. Simeon ben Gamliel, l) hominibus virtute excellentibus exstruenda esse monumenta, quod verba eorum, sive sententiae egregiae ab iisdem prolatae, sufficiant memoriae ipsorum conservandae: אין עושים נפשות לצדיקים דבריהם. Non sunt monumenta apponenda justis. Verba enim eorum sunt, quae serviunt memoriae ipsorum propagandae. At quis non intelligit, haudquaquam sententia hac vetare Simeonem monumenta strui viris iustis, h. e. sapientia & virtute praeditis, sed hanc ejus esse mentem, memoriam virorum praestantium minime interituram, etiamsi monumenta post mortem illis erigantur nulla. m) Vt vero declaremus istum Hebraeorum

O 3

orum

l) In Gemara Hierosol. ad *Schechalim* cap. 2. fol. 47. col. 1.

m) Vid. R. ASARIA מאור עינים cap. LX. & cf. MART. GEIERVM de *luctu Hebr.* cap. VI. §. 10. item

orum morem, quem antiquum vocavimus, proferenda erunt ex historia gentis exempla ejus aliqua. Primum Jacobi esto patriarchæ, quippe qui sepulcro Rahelæ uxoris dilectissimæ, statuam imposuit, five columnam, quæ ad Mosis usque ætatem superfuit. ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת קברת רחל ע"ה היום *Columnam erexit Jacobus supra ejus sepulcrum, quæ etiamnum hodie vocatur columna sepulcri Rabelæ.* n) Vbi vocem מצבה perinde erit, five statuam columnamve interpreteris, five monumentum; opus certe innuitur memoriæ Rahelæ sacrum. Alterum incolarum sit Bethelis, qui viro illi divino, qui ruinam minitatus fuerat altari Bethelitico, per Josiam regem inferendam, aliquod statuerant ציין; quam vocem undecunque derives, vix possis aliter quam *signum* vertere, five monumentum. Conspicatus hoc Josias rex, altare Betheliticum, ossibus humanis supra illud crematis, profanans, sciscitatusque cujusnam esset, violari ubi cognovisset, ossaque moveri veruit. o) Tertium, idque maxime illustre, historia subministrat gentis Hasm-

mo-

item Jo. NICOLAI de *sepulcris Hebr.* lib. IV. c. r. & II. Adde Jo. HENR. HOTTINGERI *Cippos Hebr.* ubi diversæ formæ monumenta, viris inter Hebræos claris posita, in æs incisa conspiciuntur.

n) Gen. XXXV, 20.

o) 2. Reg. XXIII, 17. Cf. 1. Reg. XIII, 2. sqq.

monææ, docens, Simonem fratribus juxta ac parentibus suis monumentum posuisse magnificum, in oppido Judææ Modin, vel prope illud. p) Καὶ ᾠκοδόμησε Σίμων ἐπὶ τὸν τάφον τῆ πατρὸς αὐτῆ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆ, καὶ ὕψωσεν αὐτὸν τῇ ὀράσει λίθῳ ξεστῷ ἐκ τῶν ὀπιοδεν καὶ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν. Καὶ ἔθηκεν ἐπ' αὐτὰ ἑπτὰ πυραμίδας, μίαν κατέναντι τῆς μιᾶς, τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ καὶ τοῖς τέσσαρσιν ἀδελφοῖς. Καὶ ταύταις ἐποίησε μηχανήματα, περιθεῖς σύλῃς μεγάλης, καὶ ἐποίησεν ἐπὶ τοῖς σύλοις πανοπλίας εἰς ὄνομα αἰώνιον, καὶ παρὰ ταῖς πανοπλίαις πλῖοις ἐπιγεγλυμμένα, εἰς τὸ θεωρεῖσθαι ὑπὸ πάντων τῶν πλεόντων τὴν θάλασσαν. Οὗτος ὁ τάφος ὃν ἐποίησεν ἐν Μωδεῖν, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης. *Exstruxit Simon supra sepulcrum patris sui fratrumque suorum monumentum, extulitque illud in altitudinem conspicuam, fabricatum quidem ex lapide polito a parte anteriori & posteriori. Imposuitque pyramidas septem, unam contra alteram, patri & matri fratribusque quatuor (una sibi reservata.) Adjecit his opera etiam alia, columnis videlicet magnis circumpositis, ex quibus arma suspendit, æternæ memoriæ ergo. Juxta arma autem*

O 4

na-

p) 1. Macc. XIII, 27. 28. 29. 30. Cf. JOSEPHVM *Antiqu. Jud.* I. XIII. c. VI. §. 5.

naves insculpi curavit, quæ cerni possent ab omnibus mare navigantibus. Hoc est monumentum illud, quod Modimis condidit, hodie num superstes. Denique JOSEPHVS refert, q) Herodem Magnum, flamma ex sepulcro Davidico, unde thesauros rapuerat magnos, erumpente exterritum, τὸ δέος ἰλασθήριον, μνημα λευκῆς πέτρας ἐπὶ τῷ σομίῳ κατασκευάσασθαι πολυτελὲς τῇ δαπάνῃ. placandi Numinis gratia exstruxisse in ostio sepulcri, magnis sumptibus, monumentum albo lapide. Equidem quæ de repertis illo in sepulcro, ablatisque inde per Herodem vasis aureis, pretiosisque aliis, narrat Josephus, pro veris non habeo, sed tradita ab illo fuisse credo ex rumore vulgi, quod cum homines videt opibus ultra modum abundantes, statim sibi persuadet, thesaurum alicubi latentem effossum ab illis esse, aut ratione alia in manus eorum incidisse. At de monumenti ædificatione nullus plane dubito. Tantamne enim fuisse Josephi audaciam, ut opus aliquod Herodi tribueret, quod publicum esse oportuit omniumque conspectui expositum, si nunquam illud extitit? Vtique igitur monumentum novum, quum pristinum vel dirutum esset, vel vetustate collapsum, ante sepulcrum Davidis exstruxisse arbitror Herodem, atque eo qui-

q) *Antiq. Jud.* l. XVI. c. VII. §. 1.

quidem extruxisse consilio, ut quanta Regum gentis antiquorum, ac in his Davidis cum primis, memoriam prosequeretur veneratione testatum omnibus faceret. Ac dedit fortassis ipsa illa structio occasionem nonnullis, Herodi minus faventibus, vel veram certe causam ignorantibus, spargendi in vulgus fabulam de recluso ante spoliatoque sepulcro. Neque vero suscepturus ædificationem illam fuisset Herodes, si consuetudinea repugnasset, & non olim quoque monumento aliquo decoratum fuisset sepulcrum regium. Christi etiamnum ætate moris apud Judæos fuisse, ut viris præclaris, eo loco, ubi terræ fuissent mandati, monumenta ponerentur, vel olim certe posita conservarentur, magisque exornarentur, ex ipsis clarum est Servatoris verbis, quibus acriter reprehendit Phariseos, quod cum omni suo studio, quod sepulcris prophetarum, virorumque justorum, ædificandis ornandisque adhibeant, nihilo meliores sint majoribus suis, a quibus viri divini interfecti. r)

§. IV.

Apud recentioris ætatis Judæos consuetudinem, ponendi supra tumulum monumentum aliquod, minime obsolevisse, ex hoc

O 5

MAI-

r) Matth. XXIII, 29. sqq.

MAIMONIDIS cognoscitur præcepto: s)
 חופרין בעפר מערות ועושין כך בצד המערה
 וקוברין אותו בו ופניו למעלה ומחזירין העפר
 והאבנים עליו ויש להן לקבור בארון של עץ
 והמלוין אותו אומרים לו לך בשלום שנאמר
 ואתה תבוא אל אבותיך בשלום ומציינין
 את כל בית הקברות וכוונן נפש על הקבר
*Speluncas effodiant in pulvere, faciantque ad
 latus speluncæ loculum, in quo corpus defun-
 cti sic reponatur, ut facies versa sit sursum.
 Tum terram lapidesque in illud injiciant.
 Condant vero mortuum in arca lignea, dicant-
 que qui deducunt funus: Abi in pace, eò quod
 Abrahamo dictum est Gen. XV, 15. Venies ad
 patres tuos in pace. Signent etiam locum
 sepulcrorum omnem, erigantque supra sepul-
 crum quodvis monumentum. Hodie etiam, si
 quis sepulcretum Judæorum aliquod ingre-
 diatur, mirabilem cipporum, sive lapidum
 sepulcralium, spectabit multitudinem, eos-
 que singulos suis notatos inscriptionibus.
 Appellantur vulgo, sicuti ex superioribus
 constare jam potest, נפשות, quasi cadavera
 dicas (nam נפש apud Hebr. cadaver etiam
 est,) quod mortuorum ibi conditorum sint
 indicia, & ציונים, signa, sive monumenta.
 Eas voces pro synonymis habent multi; ali-
 qui*

s) In הלכות אבל Cap. IV. §. 4.

qui tamen discrimen inter eas faciunt. Distinxit certe R. TANCHVM apud POCCIVM, t) dum נפש structuram esse ait,

البنية التي تبني علي قبر من فوق كي
 عندة قبر ويعبد عندة sepulcro superne in-
 ædificatam, ut sepulcrum esse agnoscatur,
 recedaturque ab eo longius: ١٢٤ vero, حاجز
 كالسور بينا حول المقابر ليلا تدوسها عباد
 الطريق, septum instar muri, circa sepulcre-
 ta exstructum, ne ea conculcent, qui per vi-
 am transeunt.

§. V.

Ad momentum difficultatis alterum venio, ex eo existens, quod improborum & divitis vocabula non ad unum idemque, sed ad duo diversa moralium genera pertinere existimantur. Ego vero synonyma censeo, sic ut qui ante vocati erant *impii*, sive improbi, postea dicantur *divites*. Nam quia divitias cum impietate atque improbitate conjunctas ut plurimum esse, animadvertabant Judæi veteres, hinc *divitem* aliquem vocare, עשיר, perinde illis erat ac *impium* eum dicere, רשע. Docuerat illos experientia, ad-

mo-

t) In *notis miscell.* ad *Portam Moysi* p. 77. edit. Oxon. cf. MAIMONIDEM ad *Mischnam Oholoth* c. VII. §. I.

modum raros esse opulentos, qui pietatem virtutesque colerent reliquas: plerosque negligere. Præbuerant ejus rei exemplum ipsi Israelitæ, qui, quemadmodum vere Deus Mosi prædixerat moribundo, v) affluentia rerum usi, & saturati pinguefactique, spreto Deo vero, violatoque fœdere cum eodem inito, ad Deos se converterant alienos, hosque colere instituerant. Comprobaveratque eventus abunde, quod Mosès ipse in Cantico suo fuerat auguratus, x) fore scilicet, ut pingues facti Israelitæ recalcitrent, Deum creatorem suum deserant, rupemque salutis sue spernant. Qua de re & Hoseas conqueritur propheta, y) quando כמרעתם וישבעו שבעו כמרויטו וירם לבם על כן שכחתי Cum pascui sui, ait, fruerentur abundantia, satiati sunt, satiati, inquam, sunt, & elatus factus est animus eorum, eaque propter mei sunt obliti. Fatentur etiam hoc ingenue sacerdotes & Levitæ, in precibus ad Deum pro toto populo fusis: z) Postquam urbes munitas occuparunt majores nostri, domosque possidere inceperunt omni bonorum genere plenas, puteos in rupe excisos, vineas, oliveta, & arbores frugiferas magno numero: Tum comederunt, satu-

u) Deut. XXXI, 20.

x) Deut. XXXII, 15.

y) Cap. XIII, v. 6.

z) Neh. IX, 25. 26.

saturati sunt, pingues evaserunt, deliciatique sunt, propter beneficentiam tuam magnam. Postea rebellarunt in te, legem tuam a tergo abjecerunt, Prophetas tuos, qui, ut ad te illos reducerent, multum eos erant obtestati, occiderunt, eaque quibus vehementer te irritarent, commiserunt. Hoc cogitans Agur orat Deum, a) ut divitias dare ipsi nolit, ne satiatus mentiatur, & dicat cum contumelia: Quis est Jehova? Agnoverunt idem Græcorum quoque sapientes, in quorum effatis scita sunt hæc THEOGENIDIS: b)

τίκτει τοι κόρη ὕβριν, ὅταν κακῶ ὀλβῶ ἔπηται
 ἄνδρῶπι, ἢ ὅτω μὴ νίῳ ἀξιός ᾗ.

Parit sane saturitas injustitiam, quando
 malum felicitas comitatur
 Hominem, & cui mens non est integra

Πολλὰς τοι κόρη ἄνδρας ἀπώλεσεν ἀφρονέουσαι,
 γινῶναι γὰρ χαλεπὸν μέτρον, ὅτ' ἐὸ θάλα παρῇ.

Multos saturitas viros perdidit insipientes:
 Cognoscere enim difficile est modum,
 quando bona adsunt.

Docet etiam servator Optimus, quanto virtuti impedimento esse soleat opulentia, cum sic pronunciat: c) Διμήν λέγω ὑμῖν ὅτι δυσκόλως
 πλά-

a) Proverb. XXX, 8.

b) Vers. 153, & 693.

c) Matth. XIX, 23.

πλάσι. ①. ἵσσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν ἁγίων
 κ. τ. λ. Vere dico vobis, quod difficulter ingredi-
 etur dives in regnum cælorum cet. Et quid est,
 quodeundem, ut væ diceret divitibus d) im-
 pulit, nisi impietas morumque pravitas, quam
 sectari solerent locupletes? Quis itaque mire-
 tur, si Elaias, (cui eodem in versu comma-
 ta conjungere synonyma, quorum posterius
 epexegetis sit prioris, cum alias e) tum hoc
 ipso in capite f) solenne est) quem modo
 improbum vocaverat, statim, declarationis
 causa, appellet divitem, ut cujus fortis im-
 probum intelligat, clarius etiam significet.
 Possit proinde paraphrasis verborum ejus
 hæc esse: „Vult Deus sepulcro eum con-
 „di tali, quale esse solet hominum impio-
 „rum, eorum scilicet, qui opibus abundant.
 „Vult, inquam, collocari corpus ejus in
 „spelunca, monumento quodam ornata, at-
 „que divitis alicujus corpori recipiendo de-
 „stinata..

§. VI.

Morari quenquam non debet multitudi-
 nis numerus in voce כמתי, quæ in illo u-
 nitatis poni debuisse videatur, quum sepul-
 cro uni non nisi monumentum conveniat
 unum. Etenim, (ut numeri mittamus en-
 alla-

d) Luc. VI, 24.

e) E. c. Cap. XXX, 2. 3. 5.

f) V. g. versu 4.

allagen, ad quam alioqui, tanquam in litteris sacris frequentissimam, confugere commode poteramus) uno in monumento *opera excelsa* plura esse poterant, e. c. columnæ aut pyramides, ut in illo Hasmonæorum, de quo §. III. dictum est, sic ut haut incongrue illud vocaretur *במור*, *excelsa*, quippe ex mobilibus excelsis pluribus compositum. Porro nec infringere interpretationem nostram punctationis potest ratio, quæ esse solet *במתי*, si vox sit ex *במה*, non *במתי*, ut in nostro Esaia loco legitur. Neque enim, quod pridem demonstratum est ab aliis, tanta punctorum vocalium auctoritas est, ut norma esse debeant omnis interpretationis. Obstant illa nunquam expositioni, quam res forte ipsa postulat. Quod reliquum est, si, quod ab interpretibus fit plerisque, de Josephi Arimathæensis sepulcro capiantur verba Esaia, nemo propterea virum optimum *impium* a propheta nuncupari existimare debet. Nam illud *רשעים* non tam ad virum quendam singularem pertinere dici potest, quam ad homines, qui illius, quæ statim indicatur, conditionis sint, divites putati, plerosque, impietatis culpa haud carentes, licet nec pietatis virtutisque cultores eodem in genere omnino desint. Possunt ut in cœtu optimo aliqui mali, sic in maxime perverso nonnulli esse boni. Proprius esse

esse solet pauperibus animus abjectus, humilis, & a virtutis studio non alienus; at quis in illis ferocissimos reperiri ignorat, superbissimos, & in omne vitium proclives? Et quis Cretenses cunctos iis fuisse credat moribus, quos Paulus genti in universum tribuit, allata quadam Epimenidis sententia: g)

Κεῖντες αἰεὶ ψεύσαι, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.

Sic Josephus etiam inter divites, quorum pars maxima nec Deum, nec virtutem curat, pius esse poterat omnisque officii observatissimus Itaque in hanc sententiam oraculum illud propheticum licebit explicare: „Concessit ei Deus sepulcrum cum „illo hominum genere, quod impium est ut „plurimum, commune. Concessit ei, in „quam, monumentum cum divite, seu idem, „quod diviti cuidam erat exstructum.

OBSERVATIO VI. DE EXTREMIS TERRÆ

Act. I, 8.

Εστέδὲ μοι μάρτυρες ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτης τῆς γῆς.

Eritis mihi testes cum Hierosolymis, tum in tota Judæa & Samaria, tum denique ad extrema usque terræ (regionis.)

CON-

g) Tit. I, 12.

CONSPECTVS.

Per ἑχατον τῆς γῆς regio terræ Judaica ad septentrionem extrema, h. e. Galilæa, præcipue designatur. Ratio prima: Christum, partes ejusdem terræ loco hoc enumerantem, Galilæam præterire voluisse non est credibile. Situs Galilææ et conditio ex Josepho §. I. Ratio secunda: ἡ γῆ in Novo Testam. solam sæpissime indicat Palestinam, ut in Veteri הארץ §. II. Ratio tertia: Discipuli tunc temporis doctrinam Christi salutiferam in regionibus orbis terrarum ultimis, adeoque iis etiam, in quibus Judæi incolerent nulli, prædicandam esse, nondum intelligebant. §. III. Ratio quarta: Scriptores etiam exteri phrasin vel eandem, vel similem certe, sensu sumunt strictiori, de parte certæ cujusdam regionis extrema. §. IV. Non excluduntur tamen, ex mente Christi, regiones longissime distitæ: de quibus eandem formulam Hebræi adhibent atque Græci §. V.

§. I.

VT per ἑχατον τῆς γῆς extrema terræ Judaicæ, seu regionem hujus ad septentrionem extremam, hoc est Galilæam, sensu primario designari, ac de illa acceptam a discipulis formulam fuisse, credam, variæ sunt, quæ impellunt, rationes. Nam primo evidens est, voluisse Christum, ut testimonium de ipsius in vitam reditu, deque doctrinæ ab ipso propositæ veritate, in partibus terræ Judaicæ omnibus dicerent Apostoli. Hanc autem voluntatem suam satisne explicavit

Pars VIII.

P

cas-

casset Servator, si, dum partes ejusdem regionis enumerare institueret, Galilæam præteriisset, reliquis neque minorem, neque minus nobilem? Revocet sibi, quæso, lector in memoriam, divisam regionem Judæorum, quæ cis Jordanem erat, universam in tres fuisse partes, Judæam, Samariam atque Galilæam. Jam eas inter, si quis ab austro progredieretur in septentrionem, extrema occurrebat Galilæa, quippe Samaritide, Phœnice, Syria, Gennesaritico & Samochonite lacubus, & ex parte Jordane quoque fluvio, conclusa. Quam situs rationem non abs re erit verbis JOSEPHI declarare: a)

Δύο δ' ἔσας τὰς Γαλιλαίας, τὴν τε ἄνω, καὶ τὴν κάτω προσαγορευομένην, περιέχει μὲν ἡ Φοινίκη καὶ Συρία. Διορίζει δὲ ἀπὸ μὲν δύσεως ἡλὶς Πτολεμαῖς τοῖς τῆς χώρας τέμασι, καὶ Κάβμηλος, τὸ πάλαι μὲν Γαλιλαίων, νῦν δὲ τυρίων ὄρη. ὃ προσίχει Γαβὰ, πόλις ἱππέων, ἔτις ἀγορευομένη, διὰ τὸ τὰς ὑφ' Ἡρώδου τῆ βασιλείας ἀπολυομένους ἱππῆας ἐν αὐτῇ κατοικεῖν. ἀπὸ δὲ μεσημβρίας, Σαμαρίης τε, καὶ Σκυθόπολις μέχρι τῶν Ἰορδάνου ῥείθρων· πρὸς ἑω δὲ Ἰππηνή τε καὶ Γαδαρὶς ἀποτεμνύσθαι, καὶ ἡ Γαυλανίτις αὕτη, καὶ τῆς Αἰγύπτου βασιλείας οἱ ὄροι. τὰ προσάρεκτα δὲ αὐτῆς Τύρω τε καὶ

Τυρίων

a) De bello Jud. l. III. c. III. §. I.

τοῦτον χάρα περὶ αὐτῶν. Duæ autem sunt Ga-
 lilææ, una Inferior, altera Superior appella-
 ta, easque Phœnice & Syria circumdant. A
 solis quidem occasu eas disternat Ptolemais
 territorii sui finibus, atque Carmelus, olim
 quidem Galilæorum, nunc autem Tyriorum
 mons, cui adhæret Gaba, urbs equitum di-
 cta, quod equites ab Herode Rege dimissi illic
 habitent. A meridie autem Samaritis &
 Scythopolis, usque ad fluentia Jordanis. Ab
 oriente vero eam terminant Hippene & Ga-
 daris, atque ipsa Gaulanitis, regnique A-
 grippæ fines. Septentrionalia autem ejus Ty-
 rus claudit, & Tyriorum regio. Post hæc
 nonnulla de Galilææ magnitudine, fertilita-
 te, urbium ejus vicorumque, incolarum i-
 tem frequentia ita differit Josephus, ut fa-
 cile appareat, & amplam fuisse regionem, &
 optimo solo præditam, atque hominum co-
 pia præ ceteris abundasse. Nullamne igitur
 ejus habitam fuisse rationem in regionum
 Palæstinæ recensu? Fac dicere aliquem, agi
 hoc istudve Corinthi & in tota Peloponne-
 so, in Attica, & in regionibus longinquis,
 quis ejus ex verbis fieri id intelligat in Græ-
 cia uniuersa, quum Bœotiæ, Locridis, Pho-
 cidis, Aetoliæ, Thessaliæ cet. mentionem
 fecerit nullam?

§. II.

Secundo, non potest fugere quenquam,

P 2

phra-

phraſeos ſacræ gnarum, vocem γῆς, præſertim cum Articulo conjunctam, in N. T. ſolam ſapiffime ſignare Palæſtinam, perinde ac Hebraicam פלשתי, in antiqui fœderis tabulis. Quod quum alibi jam ſit demonſtratum, b) ſupervacuum foret prolixè hoc loco offendere. Itaque uſus loquendi ſcriptorum divino- rum neutiquam repugnat, quo minus ἡ γῆς de regione Palæſtinæ extrema interpretemur, quæ Galilæa erat ad ſeptentrionem. Excluſam tamen nolim Peræam, ſive regionem trans Jordanem, quippe pariter extremam, ſi plagam ſpectes ſolis orientis.

§. III.

Tertio, ea tunc temporis adhuc erat diſcipulorum, (quorum captui ſermones Chriſtus ſuos, pro divina ſua ſapientia, attemperare ſolebat) infirmitas, ut beneficia regni Chriſti oblatum iri crederent nemini, niſi iis ſolis, qui ex ſanguine progenerati eſſent Judaico. Cujus opinionis, quæ ex Judaismo iſtis remanſerat, veſtigia ſatis ſeſe prodiderunt, quando lis mota fuit Petro, quod Cornelio centurioni, licet is religioni Judaicæ addictus quodammodo jam eſſet, factus quippe proſelytus, ut vocant, portæ, doctrinam Chriſti expoſuiſſet, gregique eum Chriſtiano affo-

cias-

b) *Obſervat Philol.* P. II. Obf. III. §. VII. & P. III. Obf. VI. §. II. Cf. RELANDUM in *Palæſt.* lib. I. c. 5.

ciasset. c) Ægre igitur capere potuissent & concoquere verba Christi, si illis juberi se putassent, doctrinam salutiferam in regionibus orbis terrarum ultimis, adeoque iis etiam, in quibus Judæi incolerent nulli, promulgare. Quare Apostolos certus sum ad auditas voces: ἕως ἑσχάτης τῆς γῆς, de alia regione non cogitasse, quam de ea, quæ in Judæorum terris extrema esset.

§. IV.

Quarto denique uti solent scriptores etiam exteri phrasi vel eadem, vel simili certe, sensu eo, ut partem indicent ultimam non totius terrarum orbis, sed certæ cujusdam regionis. Ita v. c. πείρατα γαίης, *fines terræ*, HOMERO occidentalia sunt Messenia, in Peloponneso ad mare sitæ Jonium, sicuti alio loco ostendimus. d) Porro apud THEOCRITVM ἑχάτα γῆς agri sunt in iis, qui ad Alexandriam Aegypti pertinent, ab urbe maxime remoti: quod ex ipso clarum est argumento idyllii XV. cujus hic est versus:

ταῦθ' ὁ πάραρ' τὴν ἐπ' ἑχάτα γῆς ἔλαβ' ἐνθάδιν.

*Hæc demens ille, maritus meus, extrema
terræ occupavit veniens.*

AESCHINES ejusmodi agros ἑχατιάν vocat

P 3

c) Act. XI, c. sqq.

d) *Observat. Philol.* p. II. l. c.

cat, cume) τὴν δὲ ἐχατιὰν, inquit, ἐπερίαλο παρ' αὐτῆς Μνησίθεος ὁ Μυρρινέσις, τόπον μὲν πολὺν δεινῶς δὲ ἐξηγειωμένον ὑπὸ τῆς. *Fundum ab urbe semotiores emit ab eo Mnesitheus Myrrhinusius, amplum illum quidem, sed illius culpa prorsus tribulis & sentibus obsitum.* Vocat etiam LVCIANVS, hæc Timoni tribuens verba: f) Αὐτὸς δὲ ἤδη πᾶσαν περιάμενος τὴν ἐχατιὰν, πυργίον οἰκοδομησάμενος ὑπὲρ τῆς θησαυρῆς, μόνῳ ἐμοὶ ἱκανὸν ἐνδiciaτῶσαι. τὸν αὐτὸν καὶ τάφον ἀποθανῶν ἔχειν μοι δοκῶ. *At ego quam maxime semotum mercatus agrum, turriculaque ad servandum thesaurum constructa, mihi soli satis esse putabo ad vivendum inhabitandumque: & ibidem mihi defuncto sepulcrum esse volo.* In quibus ἡ ἐχατιὰ ager est, in Atticæ positus limite. In hoc enim juxta Halas, ad mare, & habitaculum & sepulcrum habuit Timon, teste PLUTARCHO. g)

§. V.

Tamen vero discipulos Christi per ἑχατον τῆς γῆς regionem haud aliam, quam quæ extrema esset terræ Judaicæ, intellexisse persuasum mihi

e) Orat. in *Timarchum* p. m. 184. Cf. ARISTOTELIS *Polit.* l. VII. c. X.

f) In *Timone* T. Opp. l. p. 135.

g) In *vita M. Antonii* p. 949. De Halis vide STEPH. BYZANT. de urb. & pop. p. 58.

mihi sit; largior tamen, si ipsius Christi mentem spectemus, regiones longinquas, atque adeo in finibus orbis terrarum habitati, illoque tempore cogniti, fitas haudquaquam excludi: quin potius simul comprehendii contendo. Quod & tempore succedente intellexisse patet Apostolos, quando in terris etiam remotissimis praconium sibi putarunt faciendum. Ac pollet sane formula: *ἔχατον τῆς γῆς*, hac etiam potestate, ut regiones denotet longissime diffitas. Sic locuti sunt Hebraei, locuti etiam sunt Graeci. Scriptores Hebraeorum sacri quid suo *אֶרֶץ כּוֹלְכִיִּם* toties apud ipsos obvio, plerisque in locis dicunt, nisi terras procul remotas? Et quid in his APOLLONII: h)

Ἄρα δὲ Κολχίς

Πόντος καὶ γαίης ἐπικέκλιται ἔχατῆσιν.

terra Colchica, in extremitate ponti ac terræ sita est, nisi regio, ultra quam, Argonautarum ævo, vix quidquam fuit cognitum? Loca alia, post JO. VORSTIUM, i) ex Sophocle & Athenæo protulit HORATIVS VITRINGA. k) Quibus nos unum addimus THEOCRITI, l) quo Caucasum ἔχατόντα, extremum, vocat, quoniam a Sicilia, vel a Græcia mons ille longissime abest. O B-

h) *Argonaut. l. II. v. 419.*

i) *De Hebraïsmis Novi Testam. c. XXII.*

k) *In Animadversionibus ad Vorstium cap. V. p. 233.*

l) *In Thalyssis, five Idyll. VII. v. 77.*

OBSERVATIO VII.
DE EXCAECANDIS IIS, QVI
SACERDOTEM ASPICIUNT BE-
NEDICENTEM.

CONSPECTVS.

Judei excacari tradunt eum, qui manus aspiciat sacerdotis, formulam benedictionis solemnem recitantis. Artificium vero ea in re versatur Sapientum antiquorum, quo efficere studuerunt, ut prospectus oculorum liberior attentioni servandæ impedimento ne esset §. I. Didicerunt illud vel a Græcis, vel a Romanis. Vtrique enim a certis quibusdam sacris & mysteriis oculos arceri iusserunt, nisi perdere quis eos vellet. Excacatorum exempla: Tiresiæ, Ili, Metelli, & Apyti §. II. Romani virum, qui sacra aspiceret Bonæ Deæ, aut Cereris fanum foret ingressus, oculorum usu privari crediderunt. §. III. Aristæ de Theodecte poeta, qui fabulis suis nonnulla e sacris Judæorum monumentis inserere voluerat, traditio. Phineus vates, propter enunciata Deorum consilia excacatus. §. IV.

§. I.

Ingressus aliquando Synagogam Judæorum in urbe quadam vicina, eo die, quo novi anni ab ipsis agebatur solennitas, iis præcipue ritibus spectandis intentus eram, qui in recitanda benedictionis sacerdotalis formula, a Mosè præscripta, observarentur. Adstabat mihi tunc Judæus aliquis, qui amicus mihi videri volebat; inde a pluribus annis. Hic

P 5

simul-

simulac manus, more solito, composuissent eleuassentque a) sacerdotes benedicturi, gradibus ad arcam, in qua volumina legis membranacea seruantur, insistentes, admonebat me serio, ut oculos auerterem: periculum enim esse magnum, ne gravissime laderentur, propter splendorem Schechinæ, siue Numinis, manibus insidentis. Comperi tunc re ipsa verum esse, quod in S. J. scripsit Buxtorfius: „Quum finitis precibus sacerdos benedictione ne populum prosequitur, manus & digitos ab invicem divaricat: Tum enim dicunt sapientes maiestatem & præsentiam divinam super Sacerdotis manibus quiescere: ideo, ne quis e plebe manus illius aspiciat, graviter sunt interminati; eum enim, qui hoc ausus sit, protinus excæcari. „ Ego vero, nihil moratus præmonitionem, eo acrioribus oculis intuitus sum sacerdotes, donec absolvisset functionem, longam quidem illam, quia verba omnia mirum in modum diducuntur: retulique oculos salvos, non sine quadam hominis admiratione. Cæpi interim in causam inquirere opinionis, qua excæcandus creditur, qui oculos in sacerdotem, in benedictionis recitatione occupatum, converterit. Sapientes Judæorum antiquos, interdicti de non aspiciendo sacerdote

a) Qua de re copiose disserit Jo. HENR. HÄNERS in Exercitat. *de ritu benedict. sacerdot.*

dote benedicente auctores, persuadere mihi non potui adeo desipuiffe, ut re vera luminibus orbatum iri crediderint, qui illa non abstraxisset, propter fulgorem Numinis præsentis. Artem potius illorum aliquam versari ea in re judicavi, qua quos vera ratione moveri posse desperabant, metu summi periculi incusso, cautos reddere studuerint. Nec fefellisse me opinionem deprehendi, postquam hæc legi MAIMONIDIS: b) כשיהיו הכהנים מברכים את העם לא יביטו בעם ולא יסיחו דעתן אלא יהיו עיניהם כנגד הארץ כעומד בתפילה ואין אדם רשאי להסתכל בפני הכהנים בשעה שהן מברכין את העם כדי שלא יסיחו דעתם אלא כר העם מתכווין לשמוע הברכה ומכוונים פניהם כנגד פני הכהנים ואינם מביטים בפניהם. Cum sacerdotes benedicunt populo, in hunc ne intueantur, ut animus ipsis ne distrabatur; sed demittant oculos terram versus, ut mos est precantibus. Nec fas est cuiquam aspicere faciem sacerdotum, dum benedicunt populo, ut cogitationes ne turbentur, sed totus cætus attente auscultet benedictioni, facie quidem ad sacerdotum faciem conversa, sed ita, ut hanc ne contueatur. En ergo veram rationem! Noluerunt Doctores cætui prospectum oculorum liberum indulgere, veriti, ne impediret is, quominus accurate attenderet

ret recitationi, ex qua fructus penderet maximus, quamque ita voluerunt accipi, ac si ex ipsius Dei ore proficisceretur. c)

§. II.

Illud vero ipsum ut eo facilius levi a plebe impetrarent, terriculamento quodam utendum censuerunt, persuadendumque esse populo, fore, ut si in re tam gravi abutetur oculis, usu eorum privetur. Hoc autem artificium didicisse mihi videntur partim a Græcis, partim a Romanis, a quibus multas uti cærimonias, ita opiniones quoque admisisse recentioris ævi Judæos, alibi jam docuimus. d) Vtrique, nempe, a certis quibusdam sacris ac mysteriis oculos arceri voluerunt, minati pariter cæcitatem intuentibus. Sic illud Palladis simulacrum, quod virgines Argivæ, statò quodam anni die, ad Inachum fluvium solemnī pompa delatum, rite abluebant, virorum nemini, qui oculos cuperet incolumes, nudum aspicere fas erat. CALLIMACHVS: e)

Ἀλλὰ, Πελασγὲ,
φράζεο μὲ ἐκ ἐθέλων τὰν βασιλείαν ἰδης.
Ὅς κεν ἰδῇ γυμνὰν τὰν Παλλὰδα τὰν πολιῆχον,
τῶργεⓈ ἐσοψέται τῷτο πανυσάτιον. Sed

c) Vid. BVXTORFIVM in *Mantissa* ad *Synag. Jud.*

d) *Observat. philol.* P. I. Obs. II. & III. item *Observ.* V. p. 117. & P. II. Obs. II. cet.

e) Hymno in *lavacrum Palladis*, v. 51. Cf. APOLLODORVM *Biblioth.* l. III. c. VI. ubi eadem refertur fabula.

Sed tu, Pelasge,

*Cave ne invitus etiam reginam Minervam
aspicias.*

*Qui aspexerit nudam Minervam, tutelarem
Deam,*

Argos aspiciet hoc postremum.

Confirmat hoc poeta postea Tiresiæ vatis
exemplo: f)

Τειρεσίας δ' ἔτι μᾶν, αἶμαι κυσὶν, ἄρτι γένεια

Περκάζων, ἱερὸν χῶρον ἀνεξέφεστο.

Διψάσας δ' ἄφατόν τι, ποτὶ ῥόον ἤλυθε κρήνας,

Σχέτλι· ἔκ ἐθέλων δ' εἶδε τὰ μὴ Θέμιδες.

Τὸν δὲ χολασαμένα περ, ὅμως προσέφασεν Ἀθάνᾳ·

τίς σε, τὸν ὀφθαλμῶς ἔκ' ἀποισόμενον,

Ω Εὐηρέϊδα, χαλεπὴν ὁδὸν ἄγαγε δάιμων;

Ἄ μὲν ἔφα, παιδὸς δ' ὄμματα νύξ' ἔβαλεν.

*Tiresias vero solus, cum canibus, modo in
mento*

*Nigrescens lanugine, in sacro loco versaba-
tur:*

*Et quia sitiebat infando modo, ad rivum ve-
nit fontis*

*Miser: ubi invitus inspexit, quod haud fas
erat inspicere.*

*Hunc autem, quantumvis irata, tamen allo-
quebatur Minerva:*

*Quis te, oculos tuos non amplius hinc de-
deportaturum,*

O E-

f) Ibid. v. 75.

qui sacerdotem aspiciunt benedicentem. 237

O Everide, in funestam hanc viam perduxit?

Hæc quidem sic locuta est: at pueri oculos
tenebræ obruerunt.

Ilo etiam, Trois filio, incendio Palladium
crepturo, idem accidisse PLVTARCHVS
auctor est: g) Εν Ἰλίῳ τῇ ναυτῆς Ἀθηνᾶς ἐμπρη-
θέντ^Θ, προσδραμὼν Ἰλ^Θ τὸ διοπετὲς ἤρπασε
παλλάδιον, καὶ ἐτυφλώθη. ὃ γὰρ ἐξὸν ὑπ' ἀνδρὸς
βλέπεισθ^ς. ὕστερον δὲ ἐξίλασάμεν^Θ ἀνέβλεψεν.

Apud Ilium ardente templo Minervæ, Ilus ac-
currens cælo delapsum Palladium eripuit, ac
captus est luminibus, quod illud videri a viro
nefas erat. Postmodo tamen, placato numi-
ne, visum recepit. Addit statim, Metellum
quoque, virum primum, in suburbium
Romanum pergentem a corvis retentum fu-
isse, alis eum plangentibus. Eo ostento
territum in urbem rediisse, cumque videret
Vestæ ædem flagrare, Palladio inde raptο ex-
cæcatum esse: postea vero temporis, expia-
ta ira numinis, usum oculorum recuperasse.
Caussam, quare nudum aspicere Palladis si-
gnum non liceret viris, SPANHEMIVS
exponit h). Scilicet nudam spectare παρθένον
αἰδούμεν^η, virginem verecundam, qualis dicta in
hymno Homérico hæc Dea, eamque ἄλεκ-
τρον,

g) In *Parallelis* T. Opp. II. p. 309. Cf. FRISCHLINI
ad Callimachum annotat.

h) In *Observationibus* ad Callimachi locum cit.

τρον, ut in Panathenæis, teste ATHENÆO, i) ab Atheniensibus cultam, minime decebat; ac omnino ab illo ejusdem Deæ intemerato pudore & verecundia videbatur alienum. Præterea venerationi erga imagines sacras conservandæ augendæque non parum conducebat, si vel nemini, vel paucis tantum illas aspicere fas esset. Interdum & eos, qui templum aliquod sacrosanctum temerario ausu intrassent, eundem casum expertos esse legimus. Sic de Aepyto, Hippothoi filio, Arcadum rege, PAVSANIAS refert, k) ὅτι ἐσελθὼν ἐς τὸ ἱερόν, καὶ ποιήσας ἔχ' ὅσια, ἐτυφλώθη τε ἐμπισσόντ' ἐς τὰς ὀφθαλμούς αὐτῷ ἢ κύματ', καὶ αὐτίκα ἐπέλαβε τὸ χρεὼν αὐτόν eum, cum templum Neptuni, quod Mantineæ erat in Arcadia, & a cujus aditu Agamedes & Trophonius omnes prohibebant, intrasset, sacrique religionem violasset, marinæ aquæ, e sacris scatebris erumpentis, vi subita occæcatum, neque multo post suo oppressum fuisse fato.

§. III.

Neque vero soli Græci, sed Romani etiam ex sacrorum & mysteriorum quorundam aspectu, imo ex vetito in certa templa ingressu, visus jacturam metuerunt. Ita v. c. si quis vir Bonæ Deæ carimonias, a solis feminis peragi solitas, oculis usurparet, eum usu illo-

i) *Deipnosoph.* l. III. p. 98.k) In *Arcad.* c. X.

illorum posthac cariturum sibi persuadebant.
CICERO l) de mysteriis illis: *Quod sacrificium tam vetustum est, quam hoc, quod a Regibus æquale huic urbi accepimus? quod autem tam occultum, quam id, quod non solum curiosos oculos excludit, sed etiam erranteis? quo non modo improbitas, sed ne imprudentia quidem possit intrare? quod quidem sacrificium nemo ante P. Clodium in omni memoria violavit, nemo unquam adiit, nemo neglexit, nemo vir adspicere non horruit: quod fit per Virgines Vestales, fit pro populo Romano, fit in ea domo, quæ est in imperio, fit in incredibili cærimonia, fit ei Deæ, cujus ne nomen quidem scire viros fas est: quam iste idcirco Bonam dicit, quod in tanto sibi scelere ignoverit. Non ignovit, mihi crede, non. nisi forte tibi ignotum putas, quod te iudices dimiserunt excussum & exhaustum: suo iudicio, absolutum: omnium, condemnatum: aut quod OCVLOS, ut opinio illius religionis est, non PERDIDISTI.* Eidem Deæ lucus quidam sacer erat, viris inaccessus: quo accedentem Herculem sacerdos Deæ parcere jubet oculis & abscedere, apud PROPERTIVM: m)

Parce oculis, hospes, lucoque abscede verendo.

Cede agedum, & tuta limina linque fuga.
Denique lex huc pertinet, cujus meminit
Sulpi-

l) Orat. de haruspicum responsis p. m. 499.

m) Lib. IV. eleg. IX. v. 53.

Sulpitius Victor, n) sub finem *Institutionum oratoriarum*, qua mas occacari jubetur, qui Cereris fanum foret ingressus. Nempe quidam, cum mater ejus in Templo Cereris vapularret, ingressus est Templum, opitulatus est matri, petitur ad pœnam lege, quæ jubet, excacari eum, qui Templum Cereris intraverit.

§. IV.

Recordari hac occasione subit ejus commentum, quo Theodecten poetam idcirco captum fuisse luminibus, quod in fabulam quandam suam nonnulla e sacris litteris transferre instituisset, fingit Aristæus, Græci hominis personam mentiens, sed revera Judæus. Sic enim loquentem filit Demetrium Phalereum Ptolemæo Philadelpho, Regi: ο) καὶ περὶ Θεοδέκτε δὲ, τῷ τῶν τραγωδιῶν ποιητῷ, μέλαρον ἐγὼ, διότι παραφέρειν μέλλοντός τι τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῇ βίβλῳ πρὸς τι δράμα, τὰς ὁψεις ἀπεγλυκλώθη. καὶ λαβὼν ὑπόνοιαν, ὅτι διὰ τῶν αὐτῶν τὸ σύμπτωμα γέγονεν, ἐξίλασάμενος τὸν Θεὸν ἐν πολλαῖς ἡμέραις, ἀποκατέστη. Accipi etiam de Theodecte, tragico poeta, cum voluisset aliquid, quod scriptum esset hoc libro, (Legis Mosaiçi volumine) transferre in quandam suam fabulam, fuisse visum ei ablatum, donec perpendifset hæc sibi evenisse propter hoc suum factum, & per multos dies reconciliasset sibi Deum votis suis. Simile est, quod de Phineo, Agenoris filio, Thrace HYGIVS perhibet, p) eum a Jove fuisse excacatum, quod Deorum consilia enunciasset.

FINIS PARTIS OCTAVÆ.

- n) Observante SPANHEMIO, ad hymnum Callimachi in lavacrum Palladis, v. 82. o) In Hist. LXXII. Interpr. p. 331. edit. Dalianæ. p) Fab. XIX.

Col 302a

3

Vd 18

ULB Halle

3

006 378 196

22c

B.I.G.

Farbkarte #13

JO. GOTHOF. LAKEMACHERI
GR. ET ORIENT. LINGV. PROF. ORD.

OBSERVATIONES PHILOLOGICÆ

QVIBVS

VARIA PRÆCIPVE S. CODICIS
LOCA EX ANTIQVITATIBVS
ILLVSTRANTVR.

PARS VII. ET VIII.

HELMSTADII

Impensis CHRIST. FRIED. WEYGANDI.

MDCCLXXXII.